

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. Curent *50887* Format.....

No. Inventar..... Anul.....

Secția..... Raftul.....

CUPRINSUL.

- 1) POE, Edgar
Nuvele.
București, Ed. „Universal”.
Inv. A. 26237.
 - 2) ECKARTSHAUSEN, Carol de
Isvoarele crimelor și
posibilitatea de a le
preîntâmpina.
Tradus de Athanasie I.
Dimitriu.
București, Ed. „Universal”.
Inv. A. 71499.
 - 3) BERNARDIN DE ST. PIERRE.
Coliba indiană.
Traducere de I. Mihălcescu.
București, Ed. „Universal”.
Inv. A. 71500.
 - 4) ZOLA, Emile
Sărbătoarea din Coqueville.
Traducere de I. Marinescu.
București, Ed. „Universal”.
Inv. 71501.
 - 5) SIENKIEWICZ, Henryk
O idilă în Savană.
Traducere de O. L. - Pitesti.
București, Ed. „Universal”.
Inv. A. 71502.
-

BIBLIOTECA UNIVERSALĂ

EDGAR POË

NUVELE

Gândacul de Aur. — Cele două omoruri din Strada Morgăi. — Portretul oval. — Puțul și pendulul. — Hop-Frog. — Adevărul despre D-l Waldemar. — Pisica neagră. — Butoiașul de Amontillado.

PREȚUL 50 BANI.

A apărut :

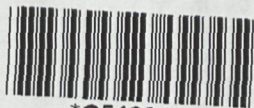
- No. 1, *N. Tinc*, Monstrul.
- No. 2, *Contele de Echartshausen* : Pricina răsvrătirilor și leacul lor. *Ce contribuie mai mult la revoluțiunile timpurilor actuale și care ar fi mijlocul cel mai sigur spre a le preîntâmpina în viitor*. O scriere pentru a fi pătrunsă de domnitori și poporul.
- No. 3, *M. Eminescu* : Sărmanul Dionis.
- No. 4—5, *Henryk Sienkiewicz* : O idilă în Savana.
- No. 6, *Emile Zola* : Sărbătoarea din Coqueville.
- No. 7, *Guy de Maupassant* : Nuvele : Surorile Rondoli. — El? — Zăvorul.
- No. 8—9, *Leon Tolstoi* : Un desmoștenit al soartei. — Romanul unui Cal.
- No. 10. *Contete de Echurtshausen* : Isvoarele Crimelor și posibilitatea de a le preîntâmpina.
- No. 11. *Xavier de Maistre* : Tânăra Siberiană.
- No. 12. *Bernardin de St. Pierre* : Coliba Indiană.
- No. 13. *Wilhelm Hauff* : Cerșetoarea de la Podul Artelor.
- No. 14. *Guy de Maupassant* : Muntele Sfântului Mihaiu. — Juvaerurile. — Văduva. — Noaptea (vis reu). — Pe lună. — Grădina cu măslini
- No. 15—16. *Mor Jokai* : Capul lui Iordachi. — O petrecere fără voie. — Copilul cerșetor. — Părăul albastru. — Jucătorul. — Orfanii. — Întâmplări într'un castel vechiu. — După douăzeci de ani.
- No. 17, 18, 19. *N. Rădulescu-Niger* : Jertfa.
- No. 20. *Alphonse Daudet* : Comoara lui Arlatan. — Scrisori din moara mea : Intoarcerea dela varatec. — Taina lui moș Cornille.
- No. 21. *Honoré de Balzac* : Un capo de operă necunoscut. — Isus Christos în Flandra. — Honoré de Balzac după G. Brandes.
- No. 22, 23, 24, 25. *N. G. Rădulescu-Niger* : Gelozie.
- No. 26, 27. *Alexandru Petöfi* : Funia Călăului.
- No. 28. *Guy de Maupassant* : Nuvele : Ideile Colonelului. — Calare — Cine știe. — Petrică. — Coco. Sforicica. O răzbunare.
- No. 29-30-31. *Henryk Sienkiewici* : Nuvele : Schițe cu cărbune, Sluga bătrân. Lux în tenebris lucet. A treia dragoste.
- No. 32-33-34. *Henryk Sienkiewici* : Hania. Roman.
- No. 35-36-37. *Guy de Maupassant* : Pe apă. (Sur l'eau).

Biblioteca Universală își justifică titlul prin aceea că va publica în mod universal tot ceace este bun în literatură și știință ca : filozofie și critică ; poezii și romane ; nuvele și povești ; schițe istorice și descripții geografice ; — cu un cuvânt ea publică tot ceace este bun și moral, tot ceace poate fi util și plăcut.

În atingerea acestui scop, ea va apare nu numai odată pe lună după cum a anunțat, ci chiar de mai multe ori, atârând tot succesul ei de la încurajarea ce ne-o va da stimații cititori, pe care-i rugăm a ne da tot concursul.

Direcțiunea *Bibliotecei Universale* se oferă pentru serviciul literaturii românești, ca să fie intermediară între autori și public. În acest scop roagă pe scriitorii români, ca să-și trimeată operele originale, sau traduceri ale autorilor străini, spre a fi publicate în ea.

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C51391

2049/10

FR
Poë Edgard
Centrală Universitară
Carol I "București"

5887 Văcăria

Cota

GÎNDĂCUL DE AUR

51391
Legai prietenie, acum cîțiva ani, cu unul William Legrand. Din familie bună și veche protestantă, fusese bogat odinioară, dar multe nenorociri îl aduseseră la sărăcie neagră. Ca să scape de umilința răstriștei, părăsi New-Orléans-ul, unde se născuse, și se așeză în insula Sullivan, lângă Charleston, în Carolina de Miazăzi.

Insula asta e foarte ciudată. E lungă de trei mile și alcătuită numai din năsip de mare; lărgimea ei nu trece de un sfert de milă. O apă, aproape nevăzută, care se strecoară prin stufiguri locuite de păseri, o desparte de uscat. Lumea plantelor e slabă și prizărită; nu dai de-un copac mare. În partea de apus, aproape de cetățuea Moultrie, în mijlocul caselor de lemn, locuite vara de cei cari fug de frigurile din Charleston, hurmalul pitic, păros, dă ceva umbră; atîta tot. Tufe de mirt acopăr cealaltă parte a insulei și o prefac în huceag mirositor aproape de nepătruns.

În timpul cînd făcui cunoștință cu el, Legrand își clădise o căsuță în partea cea mai adîncă a păduricei. Mă interesai de el așa de

CONTACT 1953

răpede, încît îndată legarăm prietenie strînsă în această singurătate. Văzui că avea educație temeinică, adîncă; dar o mizantropie de nevindecat îl făcea omul cel mai schimbător din lume, neîncrezător azi și înflăcărat mîine. Cărțile lui,—avea multe,—îi luau puțin timp; plăcerile lui cele mai mari erau vînătoarea și pescuitul, mai cu seamă vînătoarea de scoici. Avea și o colecție de insecte, pe care i-ar fi invidiat'o Swammerdam. Un Negru bătrîn, Jupiter, îl întovărășea în totdeauna; acest Negru, pe care îl desrobiseră părinții lui Legrand, îi era cu totul credincios; nici odată nu vroise să părăsească pe tînărul *massa Will*, de care se ținea de bunăvoie, ca umbra. Poate că și părinții lui Legrand, crezîndu-l cam smintit la cap, vroiseră să-i dea un păzitor credincios?

Ernile rar sînt aspre pe latitudinea insulei Sullivan. Să faci foc e întîmplare neobișnuită. Totuși a fost o zi friguroasă spre mijlocul lui Octomvrie 18.. Puțin înnainte de apusul soarelui, mă dusei să-mi văd prietenul, despre care nu știam nimic, de septămîni. Ajunsei la casă, bătui; ne primind respuns, căutai cheea la locul obișnuit și întrai. Un foc bun pîlpîia în vatră; îmi scoasei paltonul, mă așezai într'un jeț și așteptai gazda.

Sosiră spre seară. Jupiter găti rizînd o găină selbatecă pentru cină, fericit că-și vede stăpînul în una din clipele de înflăcărare. Legrand găsise o scoică, o specie necunoscută, vînase și prinsese un gîndac pe care-l credea iarăși nou și despre care vroea să auză părerea mea, a doua zi.

— De ce nu astă seară? întrebai încălzindu-mă.

— A! dac' ași fi știut că ești aci! — Dar n'aveam cum să ghicesc. — Intorcîndu-mă, am întîlnit pe locotenentul G..., i-am împrumutat gîndacul și mi-l va da îndărept tocmai mîine! Culcă-te aci! Vei vedea lucrul cel mai uimitor din natură. E ca de aur, mare cît o nucă și cu trei pete negre pe spate... Cît despre antene...

— Nu e de cositor ¹⁾, massa Will, zise Negrul amestecîndu-se. Gîndacul e cu totul și cu totul de aur curat, afară de aripi. E cel mai greu din cîți am văzut vreodată.

— Ai dreptate, face Legrand, dar vezi să nu arză găina. Insecta aceasta are strălucire atît de metalică, încît părerea ta ar putea părea adevărată. De altfel, vom vedea miine. O să încerc, înse, deocamdată, să ți-l desemnez.

Se așeză la o mesuță, luă un toc și cerneală; dar nu găsi hîrtie.

— N'are a face! Asta o să ajungă.

Scoase din buzunar o bucată de pergament foarte murdar și făcu pe ea un desemn. Cînd isprăvi, mi-l dădu; dar tocmai atunci se auzi un mormăit și un zăvod mare, al lui Legrand, se răpezi în odae, ne mai slăbindu-mă cu mîngăerile. Cînd scăpai de săriturile lui, privii hîrtia și remăsei uimit de desemnul prietenului meu.

— Nu văz nici un gîndac, zisei. Imi pare c'ai desemnat o țeastă sau cap de mort.

— O țeastă? zise Legrand. Ah! da... înțeleg. E cam așa—două pete fac ochii, a treia gura. De altfel forma întregă e ovală.

— Da poate fi așa. Mi-e teamă înse că nu

1) Legrand întrebuițează: *antennae*, iar Negrului i se pare că e vorba de *tin*, *cositor*.

ești destul de bun artist. Voiu aștepta, deci, să văz gândacul și...

— Dar nu sînt așa de slab la desemn; doar am avut profesori buni și pot să mă laud că desemnez destul de bine...

— Glumești, dragul meu. În adevăr tigva de mort e destul de bine, dar nu e de loc vre-un gândac! Unde sînt, mai întîiu de toate, antenele de cari vorbeai?

— Antenele? făcu Legrand, antenele?... îmi pare că le-am aretat destul de bine?

— O fi, dar nu le văz. Li întinsei hîrtia, căci nu se vedeau antenele—și chipul semăna uimitor a cap de mort.

Luă îmbufnat desemnul și era să-l arunce în foc, cînd se îngălbeni deodată. Privi ciudat hîrtia, luă o lumîinare și se așeză la celălalt capăt al odăiei. După cîteva clipe, scoase portofelul, puse în el cu îngrijire hîrtia, apoi căzu într'o visare adîncă. Plecai, fără să fi făcut el vre-o încercare de-a mă opri.

După o lună, veni Jupiter la mine în Charleston.

— Ei? îi zisei, ce mai e nou, Jup? Ce mai face stăpînul?

— Nu-i bine, îmi respunse, massa nu se plînge, dar e foarte bolnav.

— Foarte bolnav! E în pat?

— Nu, nu e în pat. Și tocmai din pricina asta e bolnav.

— Nu înțeleg, Jupiter.

— Massa e foarte gînditor dela o vreme. Ține capul plecat, umerii aduși, e alb ca o gîscă,—și face mereu socotele.

— Socotele?

— Da, pe-o tăbliță. Apoi pleacă pe toată

ziua, nu-l mai văz. Și, cînd se întoarce, pare așa de nenorocit!

— Nu poți să înțelegi, pricina purtării? I s'a întîmplat ceva supărător?

— Nu, massa, nimic!

— Atunci, cum?...

— Sînt încredințat că pe massa Will l'a mușcat de cap gîndacul de aur.

— Ei, asta-i, Jupiter!

— Are destule clește—și-o gură.—N'am văzut niciodată gîndac atît de reu. Ciupește și mușcă tot ce se apropie de el. Cînd l'a prins, l'a mușcat pe stăpîn. Ce gură, massa! — De aceea n'am voit să-l i-au cu degetele, l'am apucat într'o buc tă de hîrtie, cu care îi închisei gura.

— Și crezi, în adevăr, că pe stăpînu-to l'a mușcat?

— Nu 'ncepe vorbă. De-atunci visează numai aur; din pricină că l'a mușcat gîndacul de aur.

— De unde știi că visează aur?

Il auz noaptea.

— La urma urmei, poate ai dreptate. Cum se face c'ai venit să mă vezi?

— Am pentru D-voastră o scrisoare dela massa Legrand. Și Jupiter îmi dădu răvașul următor:

„Prietene,

„De ce nu te-am văzut de-atîta vreme? Nădejduesc că nu te-ai supărat de mojicia mea neașteptată.

„Am avut, de cînd n'ai mai venit, neliniște mare, pe care stau la îndoală, dacă să și-o încredințez.

„Nu sînt bine și Jupiter mă plictisește cu toate că-mi vrea binele.

„Nemic nou în colecția mea. Dacă poți, vin'o cu Jupiter. Vin'o, vin'o, te rog! E neapărată nevoie.

„Credinciosul tău

William Legrand»

Scrisoarea mă puse pe gânduri. Legrand nu scria de obicei astfel. Era nebun ?

Ce putea fi acea mărturisire de-atîta însemnătate ? Urmai pe Negru fără a mai sta la îndoială.

Găsi în vasul cu care plecarăm o coasă și trei hîrlețe nouă.

Jupiter îmi spuse că le-a cumpărat din oraș, după porunca lui William ; dăduse o mulțime de bani și nu știa ce vrea stăpînul să înceapă cu ele, dar că astă ciudățenie i-o insuflase gîndacul, nu se îndoia.

Atîta am putut scoate dela el. Un vînt puternic ne împinse destul de răpede spre cetățuea Moultrie, și, la trei după masă, ajunserăm la casă. Legrand ne așepta cu nerăbdare înfrigurată ; ochii lui aveau o scînteere ne-firească, aretau și mai bine cît era de galben. Il întrebai dacă locotenentul G... i-a înapoiat gîndacul.

— Da, făcu el. Pentru nemic în lume nu m'ași mai despărți de gîndac. Căci, Jupiter avea dreptate, e de aur adevărat. Această insectă e menită să-mi dea iarăși avere, să-mi înapoieze bogățiile familiei. De ce nu l'ași ținea, deci, în preț așa de mare ? Mergi de-l adă, Jupiter.

— Niciodată, zise Negrul cu spaimă. Poți, massă, să-l iai și singur.

Toate astea le-a spus Legrand c'o încredințare adîncă, încît îmi făcu reu.

Se sculă de aduse insecta de supt un clopot de sticlă. Gîndacul era foarte frumos, o specie necunoscută, și care trebuie să fi avut preț mare pentru naturaliști. Avea pe-o parte a spatelui două pete rotunde, negre, și pe cealaltă o pată lungăreață. Aripelile păreau de aur ars, și greutatea lui foarte mare te făcea să înțelegi părerea lui Jupiter, dar îmi venea ciudat ca Legrand să fie și el de astfel de părere.

— Te-am chemat, îmi zise el cu mîndrie, ca să-ți cer sfat și să iai parte la îndeplinirea hotărîrii soartei și a gîndacului...

— Scumpul meu, strigai, ești de bună seamă bolnav; ai face mai bine să stai în pat, de cît...

— Caută-mi pulsul, îmi respunse.

I-l căutai. N'avea nici un semn de friguri. Dar poți fi bolnav și fără asta. Ii spusei să chemăm un doctor, nu vroi. Mă rugă, pentru a-i liniști ațîțarea, să-l însoțesc cu Jupiter într-o călătorie tainică, pe dealuri. Putea să se încrează numai în mine. Călătoria avea să fie toată noaptea și să ne întorcem tocmai la răsăritul soarelui.

Oricît de ciudată mi se păru dorința lui, îi făgădui că-l voi însoți; dar îi cerui ca, după ce ne vom întoarce, să uite gîndacul și să urmeze sfaturile mele ca pe ale unui doctor.

Plecarăm la patru ceasuri după amiază, Legrand, Jupiter, cîinele și eu. Jupiter ducea coasea și hîrletele. Ca și mine, pleca fără trageri de inimă; îl auzii mormăind cuvintele: „Gîndac blestemat!”. Legrand luase gîndacul, pe care-l învîrtea cu mutre tainice la capătul unei sfori. Biet prieten! Plîngînd vedeam înfățișarea-i de nebun. De altfel nu vroi să-mi spun tînta călătoriei și-mi respunse cu eu, la toate

întrebările. Trecurăm apa puțin adîncă dela capătul insulei și ajunserăm într'un loc selbatec, pustiu, unde nu se zărea nici urmă omenească. Innainte mergea Legrand, fără cea mai mică șovăire. După două ceasuri de drum, spre apusul soarelui, ajunserăm într'un ținut și mai îngrozitor. Era un podiș acoperit cu pădure, semănat cu bolovani, plin de o măreție jalnică.

Fără de coasă ne-ar fi fost cu neputință să ne deschidem drum. Jupiter, după porunca stăpînului, ne făcu cărare pînă la un copac uriaș, care se'nnălța deasupra podișului. Legrand îl întrebă, dacă se crede în stare să se urce. După multe îndoeli, bietul Negru, care umblase în jurul trunchiului gros, respuse:

— Da, massa, nu-i copac în care să nu se poată sui Jup.

— Atunci urcă-te, răpede! porunci Legrand.

— Pînă unde să mă suiu, massa?

— Cațără-te pe trunchiu, mai întîiu. Îți voi spune apoi ce drum să urmezi. la gîndacul cu tine!

— Gîndacul de aur! zbieră Negrul, înspăimîntat—să fiu blestemat, dacă'l iau!

— Cum, Jup, ți-i frică să atingi o insectă moartă! Ia-l cu ața, dacă vrei; dacă nu-l iai de loc, mă vād silit să-ți sparg capul cu hîrlețul.

Silit, în cele din urmă, Jupiter luă insecta, ținînd'o de sfoară și începu a se urca pe copac cu băgare de seamă nespusă.

În tinerețe, acest fel de pom are trunchiul foarte neted, dar cu vîrsta coaja se face mătăsoasă. Urcarea era deci grea. Negrul îmbrățișe, cum putu mai bine turpina și se înnălța

cu greu pînă la cea di'ntîiu furcă mare, la șasezeci sau șaptezeci de picioare dela pămînt.

— Unde să merg acuma, massa? întrebă el.

— Pe ramura mare de-alături, zise Legrand.

Negrul ascultă. Se urcă, se urcă mereu, și în cele din urmă, se pierdu în desimea frunzișului.

— La ce înălțime ești? strigă Legrand.

— Așa de sus încît văz cerul prin frunzișul copacului, response Jupiter.

— Atunci, privește trunchiul și numără cren-gile de supt tine. Cîte vezi?

— Cinci ramuri mari, massa.

— Mai urcă-te o ramură.

Jupiter strigă c'a ajuns la a șaptea ramură.

— Acuma, Jup, strigă Legrand, înaintează pe acea creangă, cît poți de departe. Dacă vezi ceva ciudat, să ne spui.

De bună seamă, bietul prieten era nebun; neliniștea lui nu lăsa nici o îndoială. Mă întrebam cum să-l duc pînă acasă, cînd glasul lui Jupiter se auzi iar.

— Mi-i frică să înaintez mai departe, creanga e uscată aproape în toată lungimea.

— Creanga e uscată? Spui adevărat, Jupiter? response Legrand cu glasul tremurînd de neliniște.

— Da, massa. E moartă ca un cuiu vechiu.

— Ce-i de făcut, Dumnezeuule? rosti Legrand care părea desnădejduit.

Mă folosii de împrejurare.

— Ce-i de făcut? zisei. Să ne întoarcem acasă și să ne culcăm! Fii bun! haide! vin'ol!

— Jupiter, strigă el, fără să mă asculte, taie puțin lemnul cu cuțitul și spune-mi dacă e de tot putred.

— Nu de tot, massa, ași putea să înnaintez ceva mai mult pe creangă, dacă ași fi singur...

— Dacă ai fi singur... Ce vrei să zici?

— Vreau să vorbesc de gîndac — e foarte greu. Fără de el, ramura m'ar ținea.

— Ticălosule, îți sucesc gîtul, dacă dai drumul insectei. Ce fleacuri îmi spui? Innaintează pe creangă cu gîndac cu tot, îți voiu dărui un dolar.

Ispitit de făgăduință, Jupiter îndeplini porunca stăpînului, dar strigă deodată c'a găsit pe copac o țeastă, că își lăsase cineva de bună seamă acolo capul; corbii ciupiseră toată carnea. Se ține bine de copac, massa, e prinsă cu un cuiu mare!

— Bine! zise Legrand încîntat. Acuma bagă bine de seamă la ce-ți spun: caută ochiul stîng al țestei!

— O! o! Ciudat! Nu are ochiu stîng.

— Prost blestemat! știi să-ți deosebești mîna dreaptă de cea stîngă?

— Fără îndoială—mîna stîngă e cea cu care taiu lemnul.

— Da, esti stîngaci și ochiul stîng e de aceeași parte cu mîna stîngă. Acuma poți găsi ochiul stîng al țestei, sau cel puțin locul unde a fost ochiul stîng. L'ai găsit?

După un răstimp, Negrul întrebă:

— Ochiul stîng al țestei e de aceeași parte ca și mîna stîngă a țestei? Dar țeasta nu are mîini. De altfel am găsit ochiul stîng! Ce să fac?

— Sloboade gîndacul prin el, cît de mult va merge sfoara. Numai ia seama să nu scapi capătul sfoarei...

— Am făcut, massa Will!

Nu era greu; iar gîndacul, cărui îi dădea

drumul, strălucea la capătul sferei ca o boambă de aur înnegrit. Era să cază la picioarele noastre, cînd Legrand luă coasa, făcu în iarbă un cerc de trei sau patru yarzi în diametru, dedesuptul insectei, și porunci lui Jupiter să lase sfoara și să se coboare din copac. Apoi cu îngrijire amănunțită, înfipse un țeruș tocmai în locul căderii și măsură cu o panglică cincizeci pași de la copac prin țeruș mai departe. Acolo înfipse al doilea țeruș și trase al doilea cerc de aproape patru picioare în diametru. Apoi, luînd un hîrleț și dîndu-ne celealalte două, ne puse să săpăm o groapă.

Avînd în vedere ceasul înaintat din noapte, eram foarte ostenit; n'ași fi primit această muncă, de nu m'ași fi temut să nu turbur liniștea dulce a prietenului. Nu mai puteam să crez că-l voiu duce acasă; Negrul cel bătrîn era prea mult robul lui și nu m'ar fi ajutat într'o luptă piept la piept. Era nebun din pricina gîndacului de aur și Jupiter îl încurajase în această nebunie. Ce poate fi mai de ertat decît închipuirea că-și va dobîndi din nou averea prin această insectă de aur?

Incepui să sap, cît îmi era cu putință de răpede, ca să-l încredințez mai curînd de zădărnicia visurilor lui. Aprinserăm un felinar și toți trei începurăm lucrul c'o stăruință vrednică de o țintă mai bună.

Săparăm aproape două ceasuri, în lătraturile cînelui, căruia trebui, în cele din urmă, să-i punem botniță ca să nu tragă luarea aminte asupra unui lucru care putea cu drept cuvînt că pară bănuît. După două ceasuri, nici o urmă de comoară! Stăturăm puțin și apoi săparăm încă de două picioare. Desnădejduit,

Legrand eși în sfârșit din groapă ; la un semn a lui Jupiter, scoase botnița cînelui, și pornirăm în tăcere spre casă.

Deodată, după cîți-va pași, prietenul meu înjură groaznic și apucă pe Negru de gît.

— Nelegiuitule ! nemernicule ! Negru îndrăcit ! strigă, ne-ai înșelat ! Răspunde-mi : care ți-e ochiul stîng ?

— A ! massa Will, țipă Jupiter înspăimîntat, punîndu-și mîna pe ochiul drept ; mă rog, spuneți : nu-i acesta ochiul stîng ?

— Bănueam ! eram încredințat ! ura ! strigă Legrand, făcînd mai multe sărituri. Lucrul nu-i pierdut ! Să ne întoarcem la copac.

Ne'ntoarserăm. Acolo, Legrand atinse pe rînd amîndoi ochii lui Jupiter.

— Jupiter, îi zise el, prin ochiul ăsta sau prin ăstalalt, ai dat drumul gîndacului ?

— Prin ăsta massa, prin ochiul stîng.

Și tot ochiul drept îl areta bietul Negru.

Atunci prietenul, în nebunia căruia începusem a vedea oare-care șir, luă iar sfoara și țerușul, însemnă alt punct depărtat cu cîți-va yarzi de locul unde săpasem. Făcu din nou cercul și începurăm să lucrăm cu sapa. Eram grozav de ostenit ; dar în purtarea ciudată a lui Legrand era o încăpăținare de prooroc, care mă mișcase fără să voiu. Săpam cu îndrăzneală, căutînd din vreme 'n vreme cu ochii, ca și cum ași fi așteptat, în adevăr, comoara închipuită, care îmi înebunise pe bietul tovarăș. După vre un ceas și jumătate de muncă, urletele cînelui, ne împiedecară din nou și, de data asta, nu-l puturăm stăpîni.

Impingînd pe Jupiter, care se silea să-i pue botnița, începu să ricîe furios pămîntul cu

ghiarele, și dădu în cîte-va clipe de-o grămadă de oase de om, alcătuiind două schelete întregi; mai mulți nasturi de metal și zdrențe fără formă, cari ne părură lînă veche, putrezită. La vederea aceasta, Jupiter nu putu să-și ție bucuria, pe cînd fața stăpînului înfățișa din potrivă desnădejdea cea mai desăvîrșită. Ne rugă să mai urmăm cu săpatul și la o lovitură de hîrleț, mă împiedecai, fiind-că vîrfurile ghetelor îmi intrase într'un inel mare de fier, pe jumătate băgat în pămînt.

Desgroparăm atunci o lădiță de lemn, lungă-găreață, și care, se păstrase foarte bine; fusese mineralizată, poate, cu biclorură de mercur. Era lungă de trei picioare și jumătate, de trei în lățime și de două și jumătate în adîncime. Fășii de fier o înconjurau ca o rețea; avea șase inele de fier prin ajutorul cărora puteai s'o iai în mînă. Cu toate silințele, nu puturăm s'o clătinăm din loc, atît era de grea. Ne hotărîrăm să scoatem capacul, care era ținut numai prin două lăcăți. De odată, o comoară de preț neînchipuit străluci înaintea-ne în groapă, și remaserăm orbiți înaintea unei grămezi de aur și juvaere. Uimirea mea era mai mare ca a tuturor. Sleit de neliniște, Legrand îngîină numai cîte-va vorbe; cît despre Jupiter, era atît de galben cît poate fi un Negru. Mirat, trăsnet, își împlînta mîinele pînă la coate în aur, ca într'o baie plăcută, apoi strigă:

— „Și toate astea vin: de la gîndacul de aur! drăguțul de el, bietul gîndac de aur, pe care îl ocăram! Al mi-i rușine de mine. Ffi! nesuferit Negru!” Ceasul înainta și trebuia să ne grăbim să pitim comoara la noi acasă, în-

nainte de ziuă. După multă vorbă, ușurarăm lădița, luînd două treimi din comoară și, în sfîrșit puturăm s'o ridicăm. Incredințarăm cînelui lucrurile, lăsate între mărăcini și ajunserăm acasă cu lădița fără altă întimplare. După două ceasuri de odihnă și după o gustare întăritoare... ne 'ntoarserăm iar la munte cu trei saci mari. Puserăm în ei bogăția, și, fără a ne da osteneală să astupăm gaura, ne întoarserăm a doua oară la casa lui Legrand. Zorii tocmai se iveau prin vîrfurile copacilor. O neliniște adîncă ne împiedecă să dormim și ne scularăm numai decît să privim comoara. Lădița fusese plină, și ne trecurăm o parte din zi cercetîndu-i cuprinsul. Toate fuseseră puse clae peste grămadă. După ce făcuserăm cu grije cea di'ntîiu cercetare, ne găsirăm în fața unei avuții, care întrecea tot ce visasem! Erau acolo, prețuind lucrurile după tableie timpului, mai mult de 450.000 de dolari ¹⁾. Toate lucrurile erau de aur vechiu; găsirăm bani francezi, spanioli, germani și cîte-va guinee englezești! Apoi bănuși necunoscuți, cîți-va bani grei și șterși, în cît nu se putea ceti pe ei. Nu erau de loc bani americani. Prețuirea juvaerurilor a fost mai grea. Găsirăm o sută zece diamante, di'ntre cari cîte-va foarte frumoase și destul de mari; optsprezece rubine cu strălucire vrednică de luat în seamă, trei sute zece smaragde foarte frumoase, douăzeci și unul de safire și un opal. Legătura de aur fusese smulsă și sfărîmată cu ciocanul, par'că spre a face cu neputință cunoașterea ei, în sfîrșit mai erau în cușor

¹⁾ Un dolar = 5 lei.

pînă la două sute de inele și cruci mărunte, treizeci de lanțuri de ceas, optzeci și trei de cruci foarte grele, cinci cădelnițe de preț mare, un păhar uriaș pentru punciu, cu chipuri de bachante sculptate artistic, două mînere de sabie, lucrate minunat și alte lucruri mici pe cari le-am uitat. Toate de aur curat și grele de cel puțin trei sute cincizeci de livre. Am uitat o sută nouăzeci și șapte de ceasuri de aur foarte frumoase, di'ntre cari trei făceau fie-care cinci sute de dolari. Multe erau vechi și nu aveau vre-un preț ca lucruri de ceasornicărie, dar toate erau împodobite cu pietre scumpe mărețe.

În sfîrșit, prețuirăm coprinsul lădiței la un milion și jumătate de dolari și cunoscurăm mai tîrziu, după vînzarea juvaerurilor, cît de cumpătați fuserăm în aceste prețuri.

După ce isprăvirăm cercetarea, Legrand, care mă vedea murind de nerăbdare, în fața tainei acestei întîmplări, îmi povesti pătărania cu amănuntul.

— Îți aduci aminte, zise, de seara în care îți aretam schița din fugă a gîndacului.

Mă izbi stăruința D-tale de-a zice că desemnul meu semăna a cap de mort. Mai întîiu crezui că glumești; îmi adusei apoi aminte de petele ciudate de pe spatele insectei și fui silit să zic că vorba D-tale o fi cuprinzînd oare-care adevăr. Dar luarea d tale în ris mă jignise în mîndria-mi de artist, și era să arunc în foc bucata de pergament pe care mi-o dăduseși înapoi, cînd...

— Vrei să vorbești de bucata de hîrtie, zisei?

— Nu. Părea hîrtie, dar, cînd voii să desem-

nez pe ea, luai seamă că era o bucată de pergament foarte mică, de alt-fel foarte murdară.

Tocmai cînd eram s'o mototolesc, privii desemnul pe care-l vorbiseși de reu și mă mirai văzînd în adevăr un cap de morf, unde crezusem că am desemnat gîndacul. Amănuntele desemnului aveau oare vre-o asemănare cu conturul unui craniu ? Privii cu băgare de seamă pergamentul. Intorcîndu-l înse văzui schița pe dos, după cum o făcusem.

Era, pri'ntr'o potrivire ciudată, o țeastă care semăna întocmai cu desemnul, nu numai prin contur, dar și prin mărime.

Minunat căutai o legătură între pricină și urmare. Dar numai de cît o încredințare adîncă îmi cuprinse sufletul : nu era nici un desemn pe pergament, cînd am făcut pe el schița gîndacului ; îl înturnasem pe o parte și pe alta spre a găsi un loc curat și, dacă țeastă ar fi fost, neapărat ași fi băgat'o în seamă. Deci era o taină. Mă sculai, hotărît s'o pricep, strinsei cu îngrijire pergamentul și 'mi pusei mintea în lucrare pentru a face lumină în această taină.

După ce-ai plecat, și, după ce Jupiter adormi de-a binele, începui să caut în ce chip îmi căzuse pergamentul în mîină. Descoperisem gîndacul pe marginea uscatului, la o milă spre resărit de insulă, foarte aproape de linia refluxului. Intîiu mă mușcase și îi dădusem drumul. Jupiter, cu pază lui obișnuită, căută împrejur o frunză sau ceva asemănător spre a apuca insecta care zburase.

Ochii îi căzură pe această bucată de pergament, pe jumătate îngropată în năsip. Aproape de locul unde o găsisem, văzui remășițele u-

nei corăbii mari, de pe urma unui înec, așa de dărăpănată, c'ai fi crezut'o căzută acolo de-o mie de ani.

«Jupiter luă pergamentul, învăli insecta și mi-o dădu. Apoi apucarăm drumul spre locuință, întâlăm pe locotenentul G... care mă rugă să-i dau voe să ia gîndacul pînă a doua zi dimineața, ca să-l cerceteze în liniște. I-l dădui. Dar păstrai pergamentul în buzunar.

„Îți aduci aminte de-aseenea că, vroind să fac o schiță a gîndacului, nu găseam hîrtie. Căutai în buzunare, nădejduind să găsesc o scrisoare veche, și dădui de pergament. Toate aceste lucruri amănunțite pe cari ți le povestesc, îți vor lămurî legătura ce făcusem între o corabie aruncată pe mal și un pergament purtînd un chip de țeastă. Unde e legătura? îmi vei zice. Voiu răspunde că țeastă este simbolul bine cunoscut al hoșilor de mare. În toate luptele au înălțat pururi steagul cu cap de mort.

„Bagă bine de seamă, că vorbim de pergament și nu de hîrtie.

„Pergamentul e aproape cu neputință de nemicit, de-aceea i se încredințează documente de însemnătate mare. E greu să scrii sau să desemnezi pe el. Atunci, pentru ce capul de mort, dacă nu avea un înțeles ascuns? Unul din colțuri fusese rupt, dar forma di'ntîiu era lungăreață: aveam în mîini o fășie de-acelea de cari se servește cine-va pentru a însemna un lucru de mare preț, pentru a scrie o notă pe care vrei s'o păstrezi...

— Cum poți, întrebai, să faci o legătură între corabie și țeastă, dacă, după D-ta, țeastă

CS 57591

nu era pe pergament, cînd ai desemnat gîndacul ?

— Aici e toată taina. Cînd am desemnat gîndacul, nu era urmă de țeastă pe pergament; dar, după ce am sfîrșit desemnul, și l-am dat și nu te-am pierdut din ochi pînă nu mi l'ai înapoiat. Deci nu D-ta ai desemnat țeastă, și nu era nimeni care să o fi făcut.

„Imi adusei atunci aminte de toate cîte se întimplaseră de la venirea D-tale. Era frig,—împrejurarea norocită !—un foc bun pîlpăia în vatră. Îți așezaseși scaunul aproape de tot de cămin. Cînd și-am dat pergamentul, Wolf, zăvodul meu, își sărea pe umere. Il mîngăiai cu mîna stîngă, ținînd mîna dreaptă, care ținea pergamentul, între genunchi, lîngă foc. Eram să-ți zic să iai seama de flacăra, care putea să-l atingă, dar te dăduseși singur înapoi ca s'o poți privi. Căldura era deci pricina că pe pergament se aretase țeastă al cărei chip îl vedeam. Au fost în totdeauna, știi, preparații chimice prin ajutorul căror poți scrie pe hîrtie sau pergament litere, cari es la lumină numai prin lucrarea focului.

Pucioasa muiată în apă se întrebuițează, de obicei, și dă culoare verde. O sare de cobalt, topită în apă tare, dă culoare roșe. Aceste culori pier, cînd lucrul pe care-ai scris se recește, dar es după voință, cînd le pui la căldură.

„Atunci privii capul de mort cu foarte multă băgare de seamă.

„Margenile din afară, pe muchea pergamentului, erau cu mult mai lămurite de cît celelalte.

„Neapărat căldura nu lucrăse peste tot de

opotrivă. Aprinsei focul și supusei toate părțile pergamentului la căldură puternică și văzui că ese într'un colț al fâșiei, în colțul diagonal opus celui unde era capul de mort, un chip care putea fi luat de o cam dată, drept cap de capră, dar care, după multă cercetare, era cap de căprioară.

— Firește, n'am drept să rid de D-ta, zisei lui Legrand. Nu se glumește cu un milion și jumătate de dolari; mărturisește, înse, că nu e nici o legătură între hoșii de mare și capre.

— Ți-am spus că nu era chip de capră.

— Foarte bine, dar de căprioară... aproape același lucru...

— Aproape, dar nu același. Poate ai auzit de un căpitan Kidd. Kidd înseamnă căprioară și m'am gândit numai de cît că e numai un fel de iscălitură vorbitoare. Capul de mort, așezat în colț, era pecetea sau ștampila. În sfîrșit era o scrisoare din care numai cuprinsul nu-l înțelegeam. Avui de-o dată, nu știu de ce, presimțirea unui noroc nespus de mare; povestea ciudată a lui Jupiter despre gîndacul de aur curat, mă îmboldi și ea.

Și apoi nu erau toate nemaipomenite în șirul acesta de întîmplări? A trebuit singura zi destul de rece din tot anul, ca să fie nevoie de foc. Fără de focul acesta și fără de venirea ciinelui anume atunci, n'ași fi știut niciodată de capul de mort și n'ași fi avut comoara!

— Haide! haide! ard de nerăbdare, scumpe Legrand.

— Poate ai auzit vorbindu-se de Kidd și de pirații lui? Povestea ni-i arată ca ascunzători de averi.

Povestea nu mințea? Era așa de respîn-

dită ! Kidd trebuia să-și fi ascuns prada undeva, fără s'o mai poată găsi, fiind-că pierduse însemnarea care arată locul. Tovarășii, cari fără îndoială îl ajutaseră în căutările-i zadarnice, erau pricina basmului despre o comoară ascunsă pe mal și ne mai găsită.

„Pentru mine numai era îndoială, Kidd strinse avere mare. Fără îndoială pământul o păstra încă, și pergamentul ăsta, găsit așa de ciudat, trebuia să mă lămurească asupra locului unde era ascunsă. Nu mă îndoiam. Pusei din nou pergamentul în fața focului, dar nu se ivi nimic. Fiind-că era acoperit cu grăsime, pusei neizbînda mea pe seama acestei împrejurări. Il ștersei deci cu grije și-l pusei într'o tigae pe jăratec.

După cîte-va clipe, țigara se încălzi bine, scosei fișia de pergament și văzui că era acoperită în mai multe locuri cu semne cari semănau a numere în șir. Aceste numere iată-le, poți să le privești.

Și Legrand îmi dădu pergamentul după ce-l încălzi din nou. Văzui cifrele următoare făcute botocănos cu roș între capul de mort și cel de căprioară :

$53 \frac{+}{+} + 305 \frac{+}{+} \frac{+}{+} 6''$; $4826) 4 \frac{+}{+} - 5$; $086''$;
 $48 + 8? 60) 85$; $1 \frac{+}{+} (; + \frac{+}{+} \times 8 + 83 (88) 5'' +$
 $; 46 (; 88 \times 96 \times ? ; 8) \times \frac{+}{+} (; 485) ; 5 \times + 2^{\times}$
 $\times \frac{+}{+} (; 4956 \times 2 (5 \times - 4) 8^2 8 \times ; 4069285) ;)$
 $6 + 8) 4 \frac{+}{+} \frac{+}{+} ; 1 (\frac{+}{+} 9 ; 48081 ; 8^{\times} 8 \frac{+}{+} 1 ; 48 +$
 $85 +) 485 + 528206'' 81 (\frac{+}{+} 9 ; 48 ; (88 ; 4 (\frac{+}{+}$
 $? 34 ; 48) 4 \frac{+}{+} ; 161 ; ^{\times} 188 ; \frac{+}{+} ? ;$

— Nu văz de loc limpede, îi spusei, dîndu-i înapoi făşia de pergament. Dacă toate averile Golcondei ar fi preţul deslegării acestei ghicitori, tot aşi fi foarte încredinţat că n'aşi deslega-o.

— Cu toate astea, făcu Legrand, deslegarea nu e aşa de grea cîm îţi închipui. Aceste caractere au înţeles şi formează o scriere secretă. După cele ce ştim de Kidd, nu ne e îngăduit să-l credem criptograf prea adînc. Cel mult voise să înşale priceperea necioplită a marinarilor.

„Deslegasem alte feluri de criptografii de zece mii de ori mai grele.

„Imprejurările şi-o plăcere anume a sufletului mi-au dat dragoste pentru felul acesta de taine.—Ori-cît ar fi de grele, cred că priceperea omenească le vine întotdeauna de hac. Caracterele odată cetite, am ştiut că le voi găsi înţelesul.

„In toate scrierile tainice, cel di'ntîiu lucru de ştiut este limba ; căci principiile de deslegare, chiar pentru scrierile cele mai simple, atîrnă de felul fie-cărei limbi. Mijlocul cel mai bun e deci să încerci pe rînd toate limbile ce cunoşti pînă ce-o găseşti pe cea bună. Dar în cea ce aveam, iscălitura înlătura toată greutatea.

„Rebusul cu vorba Kidd poate fi numai în limba engleză. Altfel aşi fi început încercările cu limba spaniolă şi franceză, limbi în cari un pirat din mările spaniole era mai fi-reşte să-şi fi pus încrederea şi taina.

„Bagi de seamă că nu e loc gol între cuvinte. Cu locuri goale, munca ar fi fost mai uşoară. Atunci aşi fi început a grupa şi ana-

liza cuvintele cele mai scurte și, dacă ași fi găsit, cum e întotdeauna cu puțință, un cuvânt de o singură literă, A sau I („unul“ sau „eu“), de pildă, ași fi privit deslegarea ca izbită. Dar, fiindcă nu erau locuri goale, trebuia să aleg literele cele mai numeroase, precum și cele cari se întîlnesc mai rar. Le-am numărat pe toate și am făcut tabloul următor :

Caracterul 8 se găsește de 33 de ori

„	;	„	„	„	25	„	„
„	4	„	„	„	17	„	„
„	+	„	„	„	16	„	„
„	5	„	„	„	11	„	„
„	6	„	„	„	11	„	„
„	+	„	„	„	9	„	„
„	×	„	„	„	8	„	„
„	0	„	„	„	6	„	„
„	9 și 2	„	„	„	5	„	„
„	3	„	„	„	4	„	„
„	?	„	„	„	3	„	„
„	?	„	„	„	2	„	„
„	—	„	„	„	2	„	„

„Inse litera care se întîlnește mai des în englezește este e. Celelalte urmează în șirul următor :

„A o i d h n r s t u y c f g l m n b k p q x z. E se găsește atît de des, în cît e cu neputință o frază de oare-care lungime în care să nu fie caracterul cel mai des.

„Avem deci, de la început, o bază de operații, care dă chiar mai mult ca o părere îndoioasă. Poți a te sluji de această tabelă în deobște, noi ne vom sluji numai foarte puțin de această cifră deosebită. Caracterul

dominător fiind 8, îl vom lua drept e din alfabet.

„Să vedem, ca să încercăm bănuela, dacă 8 se găsește adese-ori îndoit. Căci e se îndoiește foarte des în englezește, ca în cuvintele *meet, fleet, speed, seen, been, agree,* etc. Vedem că e îndoit și în cazul de față—deși criptograma e foarte scurtă.

„Primim deci că 8 înseamnă e. Di'ntre toate cuvintele limbei, *the* este cel mai întrebuițat; rămîne să vedem de nu găsim de mai multe ori repetată aceeași alcătuire de trei caractere, 8 fiind cel din urmă din cele trei. Dacă găsim această repetiție, va reprezenta de bună seamă cuvîntul *the*. O găsim de șase ori : caracterele sînt ; 48. Deci ne e îngăduit a presupune că ; înfățișează pe t, că 4 este h și 8, e. —Am făcut un pas.

„Cuvîntul acesta singur, pe care l'am găsit, ne îngăduie să aflăm un lucru și mai însemnat : începutul și sfîrșitul celorlalte cuvinte. Să cercetăm, de pildă, cazul penultim unde se află alcătuirea ; 48 — aproape de sfîrșitul scrierei. Știm că semnul care vine îndată după 8, e începutul unui cuvînt. Din cele șase caractere cari urmează după acest *the*, cunoaștem cinci. Să înlocuim aceste caractere prin literele ce înfățișează, lăsînd un loc gol pentru cea necunoscută.

t eth

Să îndepărtăm mai întîiu pe *th*, fiindcă nu poate face parte din cuvîntul ce începe cu cel di'ntîiu *t*, căci e cu neputință ; în zădar am lua pe rînd toate literile alfabetului, spre a alcătui un cuvînt din care să poată face

parte și acest *th*. Astfel caracterele noastre sînt :

t ee

și ajungem la cuvîntul *tree* (copac), cîștigînd o literă nouă înfățișată prin (și două cuvinte alăturate *the tree* (copacul).

Mai departe găsim formula; 48 care isprăvește pe cea dinaintea, dîndu-ne combinația următoare :

the tree; 4 ($\frac{+}{+}$? 34 *the*,

sau, înlocuind numerele prin litere :

the tree thr $\frac{+}{+}$; 3 *h the*.

«Punînd locuri albe sau puncte în locul caracterelor necunoscute avem :

the tree thr... h the,

și cuvîntul *trough*, care înseamnă „prin“, „de a curmezișul“, se ghicește de la sine. Avem deci încă trei litere, *o*, *u* și *g*, înfățișate prin $\frac{+}{+}$? și 3.

«Căutînd cu deamănuntul în criptogramă caractere cunoscute, vom găsi așezarea următoare :

83 (88 sau *egree*)

este sfîrșitul cuvîntului *degree* (grad), care ne mai dă încă o literă, *d* prin $\frac{+}{+}$.

«Patru litere după cuvîntul *degree* găsim :

; 46 (; 88 \times

și traducem, aretînd necunoscutul pri'ntr'un punct :

th.. rtee.

de unde ghicim cuvîntul thirteen (treisprezece), cu încă două litere nouă *i* și *n*, înfățișate prin 6 și \times .

«Ducîndu-ne la începutul criptogramului, vom descoperi acum :

53 $\begin{matrix} ++ \\ ++ \end{matrix}$

ceea ce înseamnă :

..good,

cea dintîiu literă este un *a* și cele două cuvinte di'ntîiu sînt *a good* (o bună, un bun).

«Spre a înlătura încurcătura, să adunăm acumă descoperirile supt formă de tabel, și vom avea un început de chee :

5	înseamnă	a
+	—	d
8	—	e
3	—	g
4	—	h
6	—	i
?	—	u
+	—	o
+	—	t
;	—	r
(—	

«Astfel avem zece litere mai însemnate. — Te scutesc de celealalte amănunte ale deslegărei. Acuma trebuie să fii încredințat că scrisorile astea tînuite sînt lesne de lămurit și e ușor să le descurci, cu metodă. Bucata noastră e din cele mai ușoare din criptografie. Îți voi da acum textul întreg al documentului. Iată-l :

«A good glass in the bishop's castle in the devil's seat, forty-one degrees and thirteen

minutes north-east and by north main branch seventh limb east side shoot from the left eye of the dead's head a bee-line from the tree through the shot fifty feet out. (O sticlă bună în castelul episcopului în scaunul dracului, pătruzeci și unul de grade și treisprezece minute nord-est quart de nord ramura cea mai însemnată a șaptea creangă di'nspre resărit sloboade din ochiul stîng al capului de mort o linie de albină din copac prin plumb la cincizeci de picioare depărtare).

— Ghicitoarea îmi pare tot așa de nelămurită ca și înaintea, zisei. Cum să scoți vre-un înțeles din aiurarea asta groaznică — scaunul dracului, cap de mort, castelul episcopului?

Înțeleg zise Legrand; dar gîndul cel di'ntîiu mi-a fost să găsesc în fraza asta despărțirile firești cari erau în mintea celui ce-o scrisese, adică punctuația.

— Cum dracul ai făcut?

— Am bănuat că adunarea aceasta de cuvinte fără despărțire avea ținta de-a face dezlegarea și mai grea.

«Un neîndemănatăc va fi în totdeauna, în astfel de încercare, gata să treacă peste măsură. Va strînge neapărat caracterele mai mult ca de obicei acolo unde înțelesul frazelor ar cere virgulă sau punct. Cercetînd scrierea, vei găsi cu ușurință cinci grămădiri de caractere. Deci, după aceste semne despărțirea e următoare:

A good glass in the bishop's castle in the devil's seat, forty-one degrees and thirteen minutes north east and by north — main brăncă seventh limb east side — shoot from the left eye of the dead's head—a bee line from the tree through the shot fifty feet out.

(O sticlă bună în castelul episcopului în scaunul dracului, patruzeci și unul de grade și treisprezece minute, nord-est și sfert de nord,— ramura cea mai însemnată a șaptea creangă di'nspre resărit —sloboade din ochiul stîng al capului de mort — o linie de albină din copac prin plumb la cincizeci de picioare depărtare).

— Remîn tot în întunec, cu toată despărțirea.

— Nici eu n'am văzut mai limpede ca D-ta cîteva zile, zise Legrand. Am cercetat mai întîiu în vecinătatea insulei Sullivan, despre vre-o clădire care să se cheme hanul episcopului. N'am primit nici o lămurire în această privință și era să-mi întind mai departe căutările, cînd îmi veni în minte că'n acest Bishop's castle, putea fi vorbă de-o familie veche cu numele de Bessop, care avea de veacuri un castele la patru mile în nord-estul insulei. Am întrebat pe Negrii mai în vîrstă din partea locului ; în sfîrșit, o femeie îmi spusă că auzise vorbindu-se de *Bessop's castle* (castelul lui Bessop) și că putea să mă ducă. Numai că nu era nici un castel, nici un han, ci o stîncă.

«Primi să mă însoțească, cu plată bună, și dădurăm de stîncă fără multă greutate.

„Inchipuește-ți : castelul era o adunătură ciudată de vîrfuri și stînci, di'ntre care unul îmi atrase luarea aminte prin înălțimea lui și așezarea mai la o parte. Găsii în partea de resărit, o eșitură strîmtă, care avea cel mult un picior de lărgime ; o gaură scobită de-asupra, îi dădea înfățișarea acelor scaune cu spatele săpat, cum întrebuițau strămoșii. Era *scaunul dracului* de care vorbea pergamentul. Țineam deci deslegarea tainei.

«Știam că sticlă bună la marinari însemna ochian. Trebuie deci să am un ochian. Are-tarea: patruzeci și unul de grade și treisprezece minute nord-est sfert de nord, trebuia să ajute la îndreptarea ochianeii.

«M'am întors deci acasă, am luat ochiana, am îndreptat'o cu ajutorul unei busole de buzunar; îndreptai instrumentul la un unghiu de patruzeci și unul de grade de la Nord spre Est și-l prinblai, de sus în jos și de jos în sus, pînă am găsit un fel de gaură rotundă sau o ferestruie, în frunzișul unui copac mare care întrecea pe toți vecinii.

«Am zărit un punct alb în mijlocul acestei găuri și am văzut, cercetînd bine, că era o țeastă de om.

„Atunci fraza, ramura cea mai însemnată, a șaptea creangă, partea de resărit — trebuia să fie în legătură cu așezarea țestei pe copac— și aceasta: sloboade din ochiul stîng al capului de mort însemna: pentrucă era vorba de căutarea unei avuții ascunse, că trebuia să lași să cază un glonte din ochiul stîng al țestei și că o linie de albină, adică o linie dreaptă, plecînd din punctul cel mai apropiat de trunchiu, și, trecînd prin glonte, areta locul adevărat al comorei.

— Toate astea sînt minunate ca limpezime și dibăcie. Dar ce-ai făcut, după ce-ai părăsit locuința episcopului?

— M'am întors acasă, însemnînd cu îngrijire copacul. De-abia am părăsit Scaunul Dracului, și-mi fu cu neputință să zăresc gaura rotundă în orice parte m'ași fi înturnat. Aci era capod'opera de dibăcie a piratului, c'a găsit această deschidere, care se vedea nu-

mai di'ntr'un punct, adică din scobitura strîmtă de pe coasta stîncei.

«Jupiter mă urmase în călătorie la locuința episcopului. Nu voea să mă lase singur, turburat de faptele mele. Totuși scăpai de el a doua zi și alergai răpede să-mi găsesc copacul, dar nu fu ușor.»

«M'am întors noaptea și cunoști ca și mine sfîrșitul întîmplărei.»

— La cea di'ntîiu săpătură, îi zisei, a trebuit să greșești locul din pricina prostiei lui Jupiter, care a dat drumul gîndacului prin ochiul drept al țestei, în loc să-l lase prin cel stîng ?

— Da. Și greșeala asta făcea o deosebire de două degete și jumătate în ceea ce privește glonțul sau mai de grabă în așezarea țerușului lîngă copac ; greșeala, foarte mică la început, se mărea din pricina lungimei liniei, și, cînd ajunserăm la depărtare de cincizeci de picioare, eram cu totul înșelați. Dar aveam atîta încredere în comoara ascunsă, încît nu m'am desnădejduit.

— Dar, vorbele tale umezite, schimele mărețe, cînd mișcai gîndacul ! Îți mărturisesc că te-am crezut nebun. Și apoi de ce-ai ținut să dai drumul din țeastă insectei, în loc de unui glonte ?

— Cîstit —, eram cam supărat de bănuiele D-tale în ce privește starea minții mele și vroeam să te pedepsesc, bătîndu-mi joc.

„De aceea mișcam gîndacul ca o cădelniță, mergînd spre copac. Și vorba D-tale despre greutatea gîndacului mi-a dat ideea.

— Imi mai remîne un lucru de lămurit. Ce erau scheletele găsite în groapă ?

Această întrebare mă încurcă ; ceea ce ghițesc mă spăimintă prin cruzimea ei. E limpede că Kidd și-a luat ajutoare la îngroparea comorei. După ce au isprăvit munca, va fi găsit cu cale să scape de cei cari îi știeau taina. Pe cînd tovarășii erau în groapă, două lovituri de lopată au fost de ajuns. Poate au trebuit douăsprezece ?... Dar cine să ne spuie ?

CELE DOUĂ OMORURI DIN STRADA MORGĂI

Insușirile minții căror le zicem analitice, de obicei, nu le putem analiza. Numai prin isprăvi se dau pe față. Sînt izvor de plăceri mari pentru cel ce le are foarte puternice. Precum omul tare găsește plăcere întrebuițindu-și puterea, tot așa analizătorul își pune gloria în această lucrare a minții, care pururi caută să descoase necunoscutul. Ii plac prilejurile cele mai neînsemnate, dacă îi pun în lucrare talentele; i-s foarte dragi rebusurile, hieroglifele. Pătrunderea deosebită ce dovedește pare mai pe sus de fire, cu mult mai pe sus de-a oamenilor de rînd. Incheerile la cari ajunge, cu îndemîinare, prin metoda sa, pot trece drept o ghicire prin mijloace tainice. Insușirea aceasta de-a dezlega probleme grele se datorește, cele mai de multe ori, îndeletnicirii sîrguitoare cu matematicile și mai cu seamă, cu ramura acestei științe, care se chiamă, foarte nepotrivit, „Analiză“.

În adevăr, nu ori-ce calcul cuprinde analiză. Și jucătorul de șah face foarte bine socotelii, fără a avea nevoie de analiză.

Nu voiu să scriu un tratat de analiză; voiu

numai să dau, la începutul unei povestiri ciudate, câte-va observații, în loc de prefață.

Spun de pe-acuma: puterea gândirii are mult mai mult de lucrat la jocul nepretențios în dame, de cît la cel atît de greoiu și încîlcit al șahului.

În acest din urmă, bucățile, înzestrate cu mișcări deosebite și ciudate, au rost felurit, de-aceea încîlceala trece drept adîncime. Lua-rea aminte foarte ațîtată, nu trebuie să slăbească nici o clipă; căci poate urma o greșeală aducătoare de pierdere sau de înfrîngere. Din pricina felurimei mișcărilor, ast-fel de greșeli sînt dese. Prin urmare, de nouă ori din zece, jucătorul cel mai cu băgare de seamă, va învinge pe cel mai îndemănatec în combinații.

Mișcărilor la jocul damelor, din potrivă, e din cele mai simple; deci nebăgările de seamă sînt mai rari și jucătorul datorește biruința numai priceperii sale deosebite.

Să ne închipuim, în adevăr, un joc de dame în care să fie numai patru băcățele; partida fiind cu totul deopotrivă, izbînda poate eși di'ntr'o tactică mai dibace și di'ntr'o încordare puternică a creierului. Lipsit de mijloacele obișnuite, „analistul“ pătrunde în sufletul protivnicului, se face una cu el și nimerește adese-ori, di'ntr'o ochire, chipul de-a-l împinge la o socoteală greșită.

De whist s'a zis de-asemena că ar fi lucrînd asupra puterii de-a socoti; s'au văzut oameni foarte de seamă, găsind plăcere nepusă în acest joc și plăcîndu-le mai mult de cît deșertăciunea șahului. În adevăr, el ațîță cu vioiciune pe „analist“. Cel mai bun jucător

de şah poate fi numai jucător bun de şah ; dar unul tare la whist, din potrivă, e în stare a izbuti în cele mai însemnate lucrări ale minţii.

Dibăcia „analistului» se arată, mai cu seamă, în împrejurările neobişnuite: el face, în tăcere, o muncă întreagă de cercetare şi scoate încheeri.

Jucătorul nostru nu se mărgineşte numai la jocul său, şi, cu toate că jocul e lucrul de căpetenie, nu leapădă luminile ce-i vin de la lucrurile străine. Cercetează mutra protivnicilor, ia seama cum îşi împarte fie-care cărţile. Inseamnă ce se poate ceti pe feţe : cu cât jocul înnaintează, urmăreşte stările deosebite de mirare sau de încredere, de izbîndă sau de supărare.

După cum adună cine-va cărţile de pe masă, ghiceşte, dacă poate să mai ia şi-a doua oară. O vorbă fără de voie, o carte ce cade sau pe care-o întoarce, pe care o ia cu frică sau cu nepăsare; numărarea cărţilor eşite, şirul cum sînt aşezate, încurcătura sau graba, îndoala sau nerăbdarea, sînt pentru el semne şi diagnostice. După cele două sau trei rînduri di'ntîiu, ghiceşte ce se află în mîna fie-căruia, — şi poate să joace, cunoscînd cărţile celorlalţi.

N'ar trebui să se confunde puterea de-a face « analiză » cu iscusinţa obişnuită.

Se întîmplă adesea ca omului iscusit să-i fie cu neputinţă a face analiză, dar analistul trebuie să fie şi iscusit. Această iscusinţă, dată la iveală prin darul de-a combina sau „construi“, se dă pe faţă de multe ori şi la oameni cu inteligenţa vecină de idiotie. Intre iscusinţă şi însuşirea analitică, deosebirea e

mult mai mare decît între imaginație și invenție.

Omul iscusit e în totdeauna plin de imaginație; omul cu adevărat înzestrat cu închipuire, e în totdeauna și «analist».

Istoria următoare va lămuri cele spuse aci.

Am stat în Paris în primăvara și'n parte din vara lui 18.... Am făcut prietenie cu un domn C. Auguste Dupin. Era nobil di'ntr'o familie vestită, pe care un șir de nenorociri o adusese la sărăcia cea mai desăvîșită. Nu se putu împotrivi la atîtea lovituri; părăsi lumea, desnădejuind de-a-și mai face iar averea. Un venit mic, pe care i-l lăsase bună-tatea creditorilor îi dădea putință de-a trăi cu cea mai mare economie. Făcea numai un lux: cărțile; dar la Paris le capeți ușor.

Am făcut cunoștință într'un cabinet de librar, în strada Montmartre, unde căutam amîndoi aceeași carte, foarte însemnată și foarte rară; gusturile noastre de bibliofili ne-au apropiat răpede și ajunserăm de ne întilneam des.

Istoria familiei lui, pe care mi-o povesti în toate amănunțele, cu acea nevinovăție și încredere a Francezului, cînd vorbește de treburile sale, mă interesă mult. Mă mirai de cunoștințele uimitoare ce căpătase prin cetit, dar mai mult mă fermeca focul deosebit al imaginației lui. Căutam în Paris niște lucruri, cu cercetarea cărora mă îndeletniceam, și văzui numaidecît că tovarășia acestui om ar fi pentru mine comoară neprețuită.

Hotărîrăm să stăm la un loc, cît voiu fi în Paris, și, fiind-că eram ceva mai bogat ca el, mi-am luat sarcina de-a lua cu chirie și a

mobila, într'un stil potrivit cu tristețea caracterelor noastre, o casă veche aproape dărâmată, într'o stradă mai la o parte, din mahalaua Saint-Germain. Din pricina unei credinți deșarte, cu care n'am crezut că trebuie să ne îndeletnicim, casa rămăsese nelocuită de multă vreme.

De bună seamă ne-ar fi luat drept nebuni în mahala, dacă ar fi cunoscut felul nostru de viață și singurătatea desăvârșită în care trăeam.

Mi-am ascuns adresa de prietenii vechi, și, fiind-că Dupin rupsesse de ani de zile orice legătură cu lumea, trăeam numai între noi și nu primeam pe nimene.

Una di'ntre ciudățeniile prietenului meu era că-i plăcea noaptea; noaptea îi era patima. Curînd începui a face ca el în această privință și în altele.

Nu era mereu noapte; de-aceea născocirăm noapte măestrită. Din zorii zilei, închideam obloanele groase ale locuinței și aprindeam lumînări mirositoare, cari ardeau încet cu flacăra slabă; în această jumătate de întunec, lăsam sufletele să viseze, scrieam, ceteam, vorbeam, până la sosirea nopții adevărate.

Cum aflam de pe ceas că e noapte, eșeam pe strade, la braț, isprăvind vorba începută, bătînd drumurile la întîmplare, cerînd luminelor și întunerecului orașului nemărgenit ațîțările ce nu ni le puteau da nici studiul nici tăcerea.

În aceste primblări, nu puteam să nu mă minunez de puterea de analiză, cu care era înzestrat Dupin. O puneă în lucrare, o da pe față la fie-care prilej, făr'a ascunde plăcerea ce simțea.

„Mulți, zicea el, zîmbind cu mîndrie, au pentru mine o ferestruie deschisă în dreptul inimii!“ Și, ca dovadă, îmi dădea o analiză nemerită și adîncă a ființei mele.

În asemenea împrejurări, apucăturile lui erau reci și visătoare, ochii i se rostogoleau; glasul-i, obișnuit, de tenor, se ridica pînă la sopran.

Cu toate că înflăcărat, cugetarea lui părea pe deplin limpede și hotărîtă. Mă gîndeam atunci, privindu-l, la filosofia veche cu cele două suflete; îmi închipueam un Dupin îndoit, un Dupin creator și analist.

Să nu se creadă, care cumva, că am de gînd să scriu un roman; în acest Francez ciudat era o imaginație prea ațîțată, poate bolnavă.

Iată o pildă care va dovedi felul observațiilor lui.

*
* * *

Intr'o noapte străbăteam una din ulițele murdare, cari încunjoară palatul regal. Adîncit fie-care în visărie, nu spuseseam o vorbă de-un sfert de ceas, cînd Dupin strigă de odată:

— Omul ăsta, e prea mic, zeu! S'ar potrivi mai bine pentru teatrul de varietăți.

— Neapărat, răspunsei, cu gîndul aiurea, fără a lua seamă, de la început, chipul ciudat cum Dupin potrivea vorbele cu gîndul meu.

Îmi venii în sine după o clipă și mirarea mi-a fost nespūsă.

— Sînt uimit, îi zisei. Iată ceva care îmi întrece judecata, care și abia pot crede. Cum ai putut ghici că mă gîndeam la...

Mă ferii de-a spune numele ca să mă încredințez, dacă ghicise, în adevăr.

— La Chantilly! făcu el. Ce te-ai oprit? Îți ziceai că statura lui mică îl face stîngaciu în rolurile tragice.

Așa era. Chantilly, cizmar din strada Saint-Denis, crezînd că are chemare pentru teatru, jucase rolul lui Xerxes, în tragedia lui Crébillon și se făcuse de rîs. Il flueraseră.

— Pentru Dumnezeu, luminează-mă prin ce mijloace mi-ai putut pătrunde gîndul!

Mă miram, în adevăr, mai mult, de cît ași fi vroit să aret.

— Cel cu fructe, respunsese Dupin, te-a făcut să te gîndești că Chantilly, cizmarul, nu are statură să joace pe Xerxes și alte roluri tragice.

— Cel cu fructe! N'am văzut nici unul.

— Ba da! Omul care te-a izbit adineaore, cînd am cîrmit la colțul stradei...

Imi adusei aminte; în adevăr, un om cu un coș de mere pe cap, era să mă răstoarne prin stîngăcia-i, cînd treceam di'ntr'o stradă în alta.

Dar ce legătură putea fi între întîmplarea aceasta și Chantilly? Pe de altă parte, îmi era cu neputință să învinovățesc pe Dupin de înșelătorie.

— Ca să poți înțelege mai lămurit, zise el, vom lua pe rînd șirul gîndurilor, din clipa cînd îți vorbesc pînă la întîlnirea cu omul nostru. Vom face ast-fel un lanț ale cărui verigi sînt: Chantilly, Orion, doctorul Nichols, Epicur, stereotomia, pavelele, omul cu fructe.

La toți ne-a plăcut vre-odată în viață, să ne urmărim șirul ideilor, ca să știm ce drum a luat mintea noastră spre-a a ajunge la în-

cheere. Ori cît de însemnată ar fi această în-deletnicire, ne mirăm mai întîiu de lipsa de le-gătură și de depărtarea mare între punctul de plecare și cel de sosire.

De-asemena mirarea îmi fu mare, cînd trebui să mărturisesc că Dupin nemerise ade-vărul.

— Dacă nu mă 'nșel, urmă el, am vorbit de cai tocmai înaintea de-a eși din strada C..

E cel din urmă lucru, despre care am fost vorbit.

Cum întărăm pe altă stradă, omul cu fructe te izbi peste-o movilă de pietre, grămădite într'un loc, unde dreg drumul.

Ai alunecat pe-o piatră, care se clătina, și te-ai lovit puțin la gleznă; foarte nemulțumit, ai mormăit ceva, întorcîndu-te să vezi movila, apoi ai urmat în tăcere drumul.

Observația a ajuns pentru mine atît de trebuitoare, în cît nu te pierdeam din ochi.

Firește, te tot gîndeai la pietre, căci ochii tăi cercetau pămîntul, numărînd găurile și făgașurile drumului. Cînd ajunserăm în strada Lamartine, unde se face cercare cu pavaj de lemn, din bucăți așezate trainic, fața ți s'a luminat; văzui cum mișcai buzele. Nu mă îndoii c'ai rostit cuvîntul stereotomie, care arată,— cu multă pretenție,—acest-fel de pavaj.

Cuvîntul stereotomie te-a făcut să te gîndești la atom și apoi la o teorie a lui E-picur.

Știam că'n vorbirile noastre de mai înaintea îmi trăseseși luarea aminte că teoriile mai nouă despre nebuloase au întărit presupunerile neho-tărîte ale acestui filosof grec, atît de vestit; deci nu se putea să nu privești nebuloasa cea mare

din Orion, cum și făcuși. Aveam deci firul cugetărei D-tale. Inse în critica aspră în po-triva lui Chantilly, publicată eri în „Musée“, ziaristul îl înțeapă, amintind cum și-a schimbat cizmarul numele, cînd s'a făcut actor, și spu-nea un vers latinesc, care ne-a venit de-atunci ades pe buze :

Perdidit antiquum littera prima sonum ¹⁾.

Zisesem că-i vorba de Orion, care se scria di'ntru'ntiiu Urion : ne am certat înverșunat cu prilejul ăsta și nu uitaseși.

Cele două idei, a lui Orion și a lui Chan-tilly, trebuia să ți se lege neapărat în minte, și văzui că da după zîmbetul deosebit ce-ți veni pe buze. Te gîndeai la critica împotriva nenorocitului de cizmar; te gîndeai de bună seamă la el; căci te-ai îndreptat, de unde stătuseși cam plecat păn' atuncia, — protestai pe tăcute în potriva staturei mici a lui Chantilly. Te-am întrerupt, atunci, și ți-am zis că stărpitura de Chantilly ar fi fost mult mai la locul său la Teatrul de varietăți».

*
* * *

Cîte-va zile după asta, cetind într'o seară *Gazeta Tribunalelor*, dădurăm peste urmă-toarele :

„Două omoruri foarte ciudate“.

„Azi deminează pe la trei, pe locuitorii din mahalalele Saint-Roch i-au deșteptat niște ți-pete groaznice, cari porneau de la al patrulea rînd al unor case din strada Morgăi, rînd lo-cuit de o doamnă l'Españaye și de fiica ei, dômnișoara Caroline l'Españaye. După cîte-va

¹⁾ Cea di'ntiiu literă și-a pierdut sunetul.

încercări zădărnice de-a descuria ușa, o deschiseră c'o daltă și cîți-va vecini intrară cu doi jandarmi.

«Țipetele încetaseră, dar, cînd ajunseră toți la catul întiiu, se auziră două glasuri cari păreau că se ceartă în partea de sus a casei.

„Apoi și aceste zgomote încetară.

„Vecinii umblară prin toate odăile. În sfîrșit, într'o încăpere mare, așezată spre curtea rîndului al patrulea, a cărei ușe trebui de-a-semenea s'o spargă, se găsiră în fața unei priveliști îngrozitoare :

„Mobilele sfărâmate acopereau dusumelele ; saltelele din pat le scosuseră. Se găsi pe un scaun un briciu plin de sînge ; iar în sobă, trei șuvițe de păr sur, pe cari le-au fost smuls cu rădăcini cu tot. Pe jos găsiră patru napoleoni, un cercel cu topaz, trei linguri de argint, trei linguriți de ruolz, în sfîrșit două pungi cu aproape patru mii de franci, aur. Sertarele de la un scrin așezat într'un colț le deschiseseră, dar păreau neumblate ; se găsi supt rufărie, nu supt lemnul patului, o lădiță mică de fier, deschisă, cu cheea în încuetoare. Erau în ea scrisori vechi și hîrtii fără însemnătate.

„Căutură pretutindeni pe d-nele l'Españaye și găsiră în sobă leșul fetei, pe care trebuia s'o fi băgat silnic cu capu 'n jos, și împins destul de departe prin deschiderea îngustă. Era cald ; iar fața, plină de zgărieturi adînci, de răni grele și de urme de unghii în jurul gîtului, — dovadă că murise zugrumată. După alte cercetări amănunțite, găsiră și leșul doamnei bătrîne într'o curte mică pavată, în dosul casei. Gîtul i-l tăiaseră așa de tare, în cît capul se des-

prinse de la trup la cea di'nțiiu atingere; mădularele erau așa de ciontite, în cît nu mai aveau formă omenească.

«O taină groaznică plutește peste întîmplarea această. Justiția nu bănuiește încă pe nime.» Numărul următor dădea alte amănunte: «Omorul din strada Morgăi.—Justiția a cercetat pe mai mulți inși asupra acestei crime spăimîntătoare; dar spusele lor nu aduc nici o lumină, după cum se poate judeca din procesul-verbal de mai jos:

«Pauline Dubourg, spălătoreasă, spune că spală de trei ani la femeile ucise. Mama și fata păreau a trăi în cea mai bună înțelegere. Plăteau bine. Cît despre meseria lor, crede că d-na l'Españaye ghicea. Se zicea că pun bani de-o parte. N'a văzut pe nimeni la ele, trăeau foarte retrase și nu țineau slugi.

«Pierre Moreau, negustor de tutun, arată că vindea d nei l'Españaye tabac, în pachete mici. E născut în mahala, știe că doamnele locueau acolo de peste șase ani. Casele, locuite odinioare de-un juvaergiu, care dădea cu chirie o parte din ele, erau ale d-nei l'Españaye. Se hotărîse să stea în ele, nemulțumită de chiriași, cari 'i făceau stricăciuni. Nu mai dăduse cu chirie nici un cat. Doamna era nișel în mintea copiilor. Auzise că ghicește, dar nu crede.

«N'a văzut pe nime trecîndu-le pragul, afară de-un comisionar și-un doctor.

«Spusele celorlalți vecini sînt la fel. Singurătatea acestor doamne s'a dovedit; nu se știe dacă aveau familie. Ferestrele din față se deschideau rar, cele din dos nici odată, afară de ferestrele odaei celei mari din dos, la rîndul al patrulea.

«Jandarmul Isidore Muset spune că l'au chemat la trei ceasuri deminează, și c'a găsit la ușa cea mare douăzeci sau treizeci de inși, cari căutau să între. A deschis ușa cu baioneta și nu cu dalta, fără multă caznă, căci era cu două canaturi și n'o zăvoriseră. Țipetele cari se auziseră întâiu au încetat răpede; erau țipete de durere foarte lungi. A urcat scara și, ajungînd la rîndul întâiu, a auzit două glasuri cari se certau, unul era gros, celălalt mult mai ascuțit, cu intonații ciudate. Glasul cel di'ntîiu era al unui Francez după cuvintele *sacré* și *diable*, pe cari le-a prins. Celălalt era al unui străin. Martorul nu putea hotărî de era glas de bărbat sau de femeie; i s'a părut că vorbea spaniolește.

„Henri Duval, juvaergiu, spune ca și jandarmul Muset. Totuși, după părerea lui, glasul cel ascuțit era al unui Italian; de bună seamă, nu de Francez. Nu poate spune dacă era de femeie.

„Martorul, care nu știe italienește, n'a putut să-și de a seamă de cuvinte, numai după intonație își dă părerea. Martorul a vorbit ades cu doamnele; poate încredința că glasul cel ascuțit nu era al uneia din doamnele l'Españaye.

„O. Jenheimer, birtaş. Martorul nu vorbește franțuzește, l'au întrebat prin tălmăciu. E din Amsterdam. Trecea pe drum în timpul țipetelor; țipetele astea foarte lungi și foarte dureroase au ținut aproape zece minute. A intrat în casă. Intărește mărturiile de mai sus, cu deosebire: că glasul ascuțit era de bărbat și anume de Francez. N'a putut prinde vre-o vorbă, așa de răpede vorbeau. Glasul era mai mult țipător decît ascuțit; celălalt glas, cel

gros, a zis de mai multe ori: *sacré diable* și odată: *Mon dieu!*

„Jules Mignaud, bancher, din casa Mignaud și fiul, strada Lorrainei, spune că d-na l'Españaye avea ceva avere și compt deschis la el, de opt ani. Trei zile înainte de moarte, luase patru mii de lei în aur. I-a dus acasă un om de la bancă.

„Adolphe Lebon, slujbaș la Mignaud și fiul, spune că 'n ziua aceea, pe la amiază, a întovărășit pe d-na l'Españaye acasă, cu două săculețe și cu cele patru mii de lei.

«Indată ce-au deschis ușa, d-șoara l'Españaye îi luă unul din saci, iar muma pe celălalt. Plecînd, n'a văzut pe nimeni în stradă, dar a băgat de seamă înfățișarea ei pustie.

„William, croitor, englez, la Paris de doi ani. A pătruns pri'ntre cei di'ntîiu în casă; a auzit cele două glasuri; cel gros, al unui Francez. A deosebit cuvintele *sacré* și *Mon Dieu!* Glasul cel ascuțit nu era al unui Englez — poate al unui German — poate, de asemenea, chiar de femeie. Martorul nu știe nemțește. Pe patru din martorii pomeniți mai sus i-au chemat din nou. Au spus că ușa odăei, în care s'a găsit leșul domnișoarei, era închisă pe di'nnăuntru, că era liniște desăvîrșită, și că n'au văzut pe nimeni, după ce-au deschis cu sila ușa. Ferestrele odăei din dos, ca și ale celei din față, erau bine închise pe din lăuntru; ușa care dă din odaea din față în sală era de-asemenea încuiată pe din lăuntru.

«O odăiță, așezată în față, plină de paturi vechi și mobile, rămăsese deschisă. Toate lucrurile din ea le-au cercetat. Un colț din casă n'a remas nerăscolit. S'au urcat hornari în co-

șuri. De-asupra celor patru caturi sînt camere supt acoperiș; pe-acesta este un oblon bine închis cu cuie, care pare neumblat de ani de zile. Martorii nu pot socoti vremea ce-a trecut între deschiderea ușei și auzirea glasurilor cari se certau. Unii socot că două sau trei minute, alții vorbesc de cinci

„Alphonse Garcia, de la pompele funebre, spune că locuște în strada Morgăi. E Spaniol. Foarte nervos, n'a vroit să urce scările, temîndu-se de emoții. A auzit cearta între cele două glasuri. N'a putut să deosebească vorbele ce spunea cel gros; celălalt, glasul ascuțit, era de bună seamă al unui Englez. Necunoscînd limba engleză, se ia după intonație.

„Alberto Montani, cofetar, a auzit de asemenea glasurile. După el glasul gros era al unui Francez; a auzit cîteva cuvinte, cari i s'au părut împrutări. Cît despre cel supțire, l'a lual drept glasul unui Rus. Mărturisește că, fiind Italian, n'a vorbit niciodată cu vre-un Rus.

„Alți martori, chemați, spun de căminurile din odăi că sînt prea strimte ca să încapă în ele un trup de om. Vorbind de ștergerea coșurilor, înțelegeau periile cilindrice cu cari freci de sus în jos, în coșuri, Nici un loc n'a putut înlesni fuga omorîtorilor, pe cînd martorii se urcau pe scară. Leșul d-șoarei l'Españaye l'au băgat cu-atîta putere în coș în cît a trebuit cinci sau șase oameni să-l scoată.

„Paul Dumas, doctor în medicină, a cercetat leșurile. Le-a găsit pe-o targă în odae unde-o omorîseră pe d-șoara l'Españaye. Trupul domnișoarei era cu desăvîrșire stîlcit și sfășiat din pricina împingerei în sobă. Avea pe gît urme negre; de bună seamă o gătuiseră.

Ochii îi eșeau din cap, fața îi era groaznic de vînată. O rană pe pînțece părea a areta apăsarea unui genunchiu. După părerea sa, trebuie s'o fi gătit unul sau mai mulți inși.

„Cît despre trupul mamei, era o rană. Oasele piciorului și brațului stîng erau sfărîmate; un fluer și coastele erau bucățele. Numai, c'o măciucă sau c'un drug de fier s'ar fi putut da astfel de lovitori, dacă le-ar fi mînuit un Hercule. O femeie, prin urmare, n'ar fi putut săvîrși omorul. Capul bătrînei era pe deplin desprins de trunchiu și zdrobit și el. Gîtlejul i-l tăiaseră, de bună seamă, c'un briciu.

„Un chirurg, Alexandru Etienne, întărește mărturia doctorului Dumas. Deși a cercetat mai mulți inși, justiția n'a putut găsi nici cea mai mică lămurire. Niciodată nu s'a săvîrșit în Paris omor mai ciudat. Poliția, cu totul zăpăcită, caută în zadar firul acestei crime.»

Gazeta de seară vorbea de neliniște mare în mahalaua Saint Roch; se cercetaseră din nou locurile, se chemaseră și alți martori, fără nici o ispravă. Se spunea, la știrile din urmă, de arestarea lui Adolphe Lebon, slujbașul banche-
rului.

După urmărirea mersul acestei crime și părerea că se interesează mult de ea. Dar vorbi numai după ce ziarul vesti arestarea lui Lebon, și'mi ceru părerea. Li respunsei, că socot, ca tot Parisul, că-i taină nepătrunsă. Cum să se găsească urmele omorîtorului?

— După această instrucție slabă, nu putem afla adevărul. Poliția pariziană, atît de lăudată, lucrează cu desăvîrșire fără regulă.

Prin măsurile ei nenumărate îmi aduce aminte de D-l Jourdain, care cerea halatul că să auză

mai bine muzica. Isbînzile ce are, oricît ar părea de uimitoare, cele de mai multe ori se datoresc sîrguinței ce pune. Dacă i-ar lipsi sîrguință, poliția n'ar izbuti. Neapărat, Vidocq a ghicit multe lucruri; dar n'avea pregătire și lucra numai prin răbdare. Prindea mai limpede unul sau două puncte, dar în întregime nu pătrundea lucrurile. Poate era prea adînc! Nu trebuie în tot deauna să cauți adevărul în puț; în acest caz de omor, adevărul, după mine, este la față. E zădarnic să cercetezi adîncimile văei; să ne suim, di'mpotrivă pe vîrfurile muntelui și o să dăm de el.

«Privirea trupurilor cerești ne dă pildă de felul acesta de greșeli. Uită-te pieziș la o stea, întorcînd spre ea partea de pe laturi a retinei, mai simțitoare la lumină slabă decît partea din năuntru, și vei vedea lămurit steaua. Dacă'ți pironеști ochii drept asupra ei, steaua se va întuneca. Cad în ochiu mai multe raze, dar cînd privești pieziș, te folosești mai bine de cele puține ce prinzi. Prea multă adîncire, slăbește mintea, o nedumerește. Vei face să piară chiar Luceafărul de pe bolta cerească, dacă îl vei privi prea cu luare aminte.

„Să cercetăm deci noi înși-ne, înainte de a ne rosti. În tot deauna e de folos o cercetare. Vom merge la fața locului și vom privi cu ochii noștri. Prefectul de poliție, pe care-l cunosc, ne va da voie.

În adevăr, căpătarăm învoire. Ne duserăm în strada Morgăi, uliță sărăcăcioasă care leagă strada Richelieu cu strada Saint-Roch. Era tîrziu, cînd am ajuns; căci mahalaua e foarte departe de Saint-Germain. Căscăunii cari priveau casa din pricina obloanelor închise, ne

ajutară s'o găsim lesne. Era casă fără gust, cu intrare pentru trăsuri și la o parte c'o odaie cu geamuri ce se pot mișca, pentru portar. Cercetarăm părțile din dos înainte de-a intra: Dupin privea c'o băgare de seamă amănunțită pe care n'o pricepeam. Apoi aretarăm agenților împuțernicirea; ne lăsară să intrăm și ne suirăm în odaie, unde se găsisse leșul d-șoarei l'Españaye și unde erau încă cele două moarte. Odaia era în aceeași neorîndueală ca în timpul crimei și așa precum o zugrăvisse *La Gazette des Tribunaux*. Dupin privi toate lucrurile, chiar trupurile,—apoi îmi zise să ne coborîm în cuite, pe care de-asemena o cercetă. Era noapte, cînd părăsirăm strada Morgăi. După ce se opri cîteva clipe în biuroul unui ziar zilnic, prietenul mă întrebă, de-odată, dacă n'am băgat de seamă ceva deosebit la locul omorului.

Chipul cum rosti cuvîntul deosebit mă făcu să tremur.

—N'am băgat de seamă nimic deosebit, zisei, afară de ce-am cetit în *La Gazette des Tribunaux*.

— *La Gazette*, respunse el, nu bănuiește grozăvenia nemaipomenită a omorului. Dacă taina pare de nedezlegat, pricina e caracterul supt care se înfățișează. Poliția s'a încurcat, nu din pricina omorului, dar din a cruzimei lui. De-asemena cearta celor două glasuri, nu se potrivește cu faptul neîndoișos, că în partea de sus a scării nu crea nimeni afară de D-șoara l'Españaye omorîta—și că omorîtorii n'ar fi putut să se coboare fără să-i vază cei cari se urcau. Neorîndueala din odaie, trupul din sobă, schilodirea gro-

zavă a doamnei bătrîne, totul, în sfîrșit, a ținut în loc munca justiției și-a agenților, cu toată priceperea lor, atît de lăudată. Au luat ceea ce e neobișnuit drept cu neputință. Dar tocmai urmînd abaterea mersului obișnuit al lucrurilor, mintea găsește drumul și merge spre lumină. Ce are a face, chipul cum s'au petrecut lucrurile, dacă pricep în ce se deosebesc de cele întîmplute pînă acuma? Intr'un cuvînt, ușurința cu care voiu avea, dacă n'o am chiar, dezlegarea tainei, vine tocmai din neputința părută de-a o dezlega, care a zăpăcit poliția.

Mă uitam la Dupin cu uimire.

— Aștept, urmă el, aștept un om, care, deși nu e săvîrșitorul omorului, dar e, de bună seamă amestecat în el. Il cred nevinovat de măcelul ăsta, și pe bănuiala asta mă sprijin pentru a dezlega în întregime taina. Il aștept aci din clipă în clipă. Poate veni și poate să nu vie. Dar dacă vine, trebuie să-l țin. Iată pistoale, dacă vom avea nevoie.

Luai pistoalele, fără a ști bine ce făceam. Dupin își urmă vorba, cu mișcările de cari nu-și da seama; privirea-i scormonea zidul. — Glasurile cari se certau, zise el, nu erau, cum a și dovedit ancheta, glasurile celor două femei. Deci, doamna bătrînă nu și-a ucis fiica și apoi să se fi omorît și ea...

De altfel D-na l'Españaye nu era destul de tare ca să bage trupul fetei în sobă, după cum l'au găsit. Mai mult, rănilor numeroase aflate pe trupul bătrînei înlătură bănuiala unei sinucideri. Omorul l'au făcut deci alții și pe aceștia i-au auzit certîndu-se...

Acuma, dă-mi voie să cercetez spusele pri-

vitoare la cele două glasuri. Ai băgat seamă ceva *deosebit* ?

— Da, în privința asta, toți martorii spun că glasul cel gros era al unui Francez, dar nu se înțeleg de loc în privința glasului ascuțit.

— E tot ce poate fi mai „lămurit“, zise Dupin. Ai băgat de seamă ? Asupra glasului gros se învoesc toți. Foarte bine ! Dar cu privire la glasul ascuțit, Italianul, Engtezul, Spaniolul, Olandezul, zic că, era glas străin. Fie-care încredințează că nu era glasul unui compatriot. Nimeni nu-l aseamănă cu glasul unui om, a cărui limbă să-i fie cunoscută, ci tocmai din potrivă. Pentru Francez, era glas de Spaniol; dar mărturisește că nu știe spaniolește. Pentru Olandez, este de Francez,—dar nu știe nici o vorbă din limba noastră. Pentru Englez, e al unui German; dar nu știe nemțește. Spaniolul zice că e glas de Englez, dar numai își închipuie. Cît despre Italian, crede că era glas de Rus, dar n'a vorbit nici odată cu vre-un Rus. Glasul ăsta era, deci, foarte ciudat, ca să se dea astfel de mărturii asupra lui.

„Cetățeni din cele cinci părți ale lumii n'au putut găsi în el ceva cunoscut. Imi vei spune că era poate glasul unui Asiatic sau African. Dar, pe lângă că Africanii și Asiaticii nu sînt prea numeroși la Paris, îți voi atrage luarea aminte că nici unul din martori n'a deosebit vre-o vorbă, nici chiar un sunet semănînd a vorbă, în glasul acela, pe care l'au zugrăvit : mai mult aspru decît ascuțit, scurt și zbuciumat. Pot dar scoate încheerile cuvenite din spusele acestea, încheeri în de-ajuns să arate

o cale nouă în căutarea omorîtorului, zic încheeri cuvenite, căci o bănuială, singură cu putință, vine de la sine. Ce fel de bănuială? Nu ți-o spun de-o cam dată. Voiu numai să-ți aret că ese din cercetarea deosebită ce doream să fac în odaie.

„Să ne ducem cu gîndul în această odaie. Cea di'ntîiu grijă va fi să căutăm mijloacele de scăpare întrebuițate de omorîtori. Pe d-na l'Españay și pe fiică-sa nu le-au omorît niscăiva duhuri. Nu credem în minuni. Omorîtorii erau deci ființi trupești cari au fugit pe unde-va.

„Pe unde? Cum au fugit? Erau în odaia unde au găsit pe D-șoara l'Españay sau cel puțin în odaia de alături, cînd vecinii s'au urcat pe scară. Trebuie deci să căutăm numai în aceste două odăi, pe unde au scăpat. Poliția a scos parchetele, a scormonit tavanul și zidurile, dar n'a găsit nimic. M'am încredințat întîiu că nu era vre-o eșire ascunsă. Cele două uși, cari dau în coridor, erau închise cu chei e pe di'nnăuntru. Cît despre coșuri, o picicălmare n'ar putea trece prin ele, căci deși jos erau de lărgime obișnuită, în sus se îngustau.

„Orice fugă fiind cu neputință pe calea asta, să trecem la ferestre. Omorîtorul nu putea fugi prin cele din față, fără să-l vază mulțimea; trebuie să fi apucat pe cele din dos. De oare ce-am ajuns la această încheere, ca ființe cugetătoare, nu putem s'o respingem din pricina unor neputinți părute. Ne rămîne deci să dovedim că „neputința“ e numai părută.

«Sînt două ferestre în odaia din dos :

lingă una sînt mobile, dar se vede întregă ; pe ceealaltă o ascunde, în partea de jos, capătul unui pat greoiu răzimat de ea. S'a știut de la martori că cea di'ntîiu era bine închisă pe di'nnăuntru și că s'a împotrivit la toate silințele de-a o ridica în sus.

Meșterii făcuseră în pervazul din stînga o gaură mare cu sfredelul și bătuseră un piron foarte lung pînă la cap ; ceealaltă avea piron la fel. N'au putut'o deschide nici pe asta. Poliția s'a liniștit, fuga nu se putuse, după ea, face pe-acolo. De-aceea a socotit că ar fi prea mult, dacă s'ar fi silit să scoată piroanele și să deschiză ferestrele.

„Ucigașii au fugit pe una din aceste două ferestre. Dar, fugind, le-ar fi fost cu neputință să potrivească pervazul pe di'nnăuntru, după cum s'a găsit. Totuși pervazurile erau bine închise. De-aceea poliția 'și părăsi cercetările. Cercetarea mea înse a mers mai departe și a-nume din pricina aretată — aci era locul unde neputința părută trebuia să se dovedească, în adevăr, că puțință.

Am tras încheere a posteriori.

Deci trebuie să fi avînd niște arcuri, în cît să se poată închide singure.

„Mă dusei la acea fereastră care se vedea toată, scosei cuiul, cu oare-care greutate, și încercai să ridic geamul : se împotrivi la toate încercările. Era deci vre-un arc ascuns. Nu mă îndoeam de-acel arc ; îl împinsei și, mulțumit de ce găsisem, nici nu mai ridicai pervazul.

„Pusei atunci cuiul la loc și'l privii cu luare aminte. Cineva, trecînd prin fereastră, putea s'o fi izbit. Arcul ar fi lucrat, dar cuiul n'ar fi putut intra la loc. Era deci vădit că ucigașii au

fugit pe celălalt geam. Fiind arcele la fel, trebuia găsită deosebire la piroane sau cel puțin la felul cum fuseseră așezate. Trecui atunci la fereastra cealaltă, mă urcai pe saltea și privii peste capul patului; apăsai arcul. Era ca și celălalt; privii cuiul, era tot așa de mare ca și la fereastra cercetată întâiu, și băgat la fel în pervaz.

Crezi poate că m'am încurcat, că m'am dat bătut? Nu. Felul judecăților mele nu-mi dădea voie să mă 'ncurc. Nu făcusem nici o greșeală, nu lipsea nici un inel din lanț; cercetasem taina până în forma ei din urmă, care era cuiul. Deși semăna în totul cu vecinul de la cealaltă fereastră, asta nu era pricină îndestulătoare ca să părăsesc firul călăuzitor. „Cuiul tuebuea să aibă bocluc“. Il apucaii și 'mi remase în mână capul c'o bucătică de un $\frac{1}{4}$ de fol. Ceealaltă parte era în gaura, unde se rupsesse.

Ruptura părea veche, căci marginile îi erau ruginite; o pricinuisse lovitura de ciocan cu care îl bătuse cineva în pervazul de sus.

«Potrivii ușor capătul cu remășița cuiului și se făcu iar cuiu întreg; ruptura nu se vedea. Impinsei arcul și ridicai geamul câțiva centimetri. Capul cuiului remase la locul său. Inchisei geamul, cuiul își luă din nou chipul de cuiu întreg!

„Taina se lumina, așa dar: ucigașul fugise pe fereastra de lângă pat. Căzuse singură, după fuga lui ori o mână o izbise? Puțin ne pasă — o ținea arcul! Poliția crezuse c'o ținea cuiul și oprise cercetarea!

„Imi rămănea să aflu cum se coborîse. Băgasem de seamă, primblîndu-mă în jurul clă-

direi, o țevă de gaz, care se cobora aproape la 5 picioare și jum. de fereastră cu pricina. Ar fi fost cu neputință ori și cui să ajungă la fereastră pe-această țevă; dar nici să se coboare.

Dar văzusem de-asemena că obloanele de la rîndul al patrulea erau de cele căror tîmplarii din Paris le zic „ferrades“. Aceste obloane, puțin obișnuite astăzi, dar cari se mai găsesc la casele vechi din Lyon și Bordeaux, sînt ca o ușe di'ntr'un canat, cu deosebire că partea de jos e găurită, așa că mîinile se pot agăța. La casa asta, obloanele sînt late de trei picioare bune și jumătate. Cînd le-am privit, erau amîndouă deschise pe jumătate și făceau unghiul drept cu zidul. Poliția, care le-a cercetat ca și noi, n'a băgat firește în seamă această lățime a lor și nu i-a dat nici o însemnătate. Pentru agenți fuga nu era cu putință prin partea asta.

„Dar eu vedeam limpede, că oblonul, dacă îl presupui dat de zid, era numai la două picioare de țeva de gaz. Cu oblonul ăsta și cu țeva s'a putut încerca o intrare pe fereastră. Ucigașul, găsind razim bun în oblon și în prichiciul zidului, a putut, părăsind țeva, să se răpeadă di'ntr'o săritură, în odaie, dacă fereastră era deschisă și să închiză oblonul după el.

Trebuiea neapărat, ca să săvîrșească asemenea lucru, o putere puțin obișnuită, o îndemînare fără seamăn, aproape peste cea firească, asupra căreia voiu să-ți trag toată luarea aminte. Țiu mai cu seamă să apropii această îndemînare neobișnuită de glasul așa de deosebit, așa de ascuțit și de aspru, a cărui naționalitate n'a putut'o cunoaște nime, în care

nimeni n'a putut desluși cea mai mică silabă omenească articulată..."

La cuvintele astea, mi se păru că prind ne-lămurit gîndul lui Dupin; dar foarte ne limpede, cum ni se întîmplă, cînd, adînciți în trecut, pare că ne aduceam aminte, dar nu putem ținea locului amintirea.

Urmă :

Vezi, zise, că odată ce-am deslegat întrebarea : pe unde-a eșit, am lămurit și : pe unde-a intrat.

Să ne întoarcem, dacă vrei în odaie. Să primim mai întîiu sertarele scrinului, jefuite, zice ancheta, dar unde s'au găsit multe lucruri de găteală. Cine dovedește că nu sînt tot ce era ? D-na l'Españaye și fata ei, trăind singure, nu puteau să aibă prea multe haine și lucrurile remase făceau neapărat cît cele ce s'ar fi putut lua.

„In sfîrșit, de ce hoțul n'ar fi luat tot ? De ce-ar fi lăsat patru mii de lei în aur; și s'ar fi încărcat c'o legătură de haine ? Aproape toată suma aretată de bancherul Mignaud s'a găsit jos în pungile de la Bancă. Deci, trebuie să înlăturăm ori-ce gînd de interes în omorul ăsta. Ce înseamnă nimereala asta cu banii dați trei zile înainte de omor ? Nemic. Potrivelele sînt curse în drumul netoșilor, cari n'au umbră de idee despre teoria probabilităților, teorie frumoasă, cărei omenirea îi datorește născocirile cele mai strălucite. Asemenea potriveli, ca în întîmplarea de față, (bani aduși a casă și trei zile după aceea omorîrea celui ce i-a primit) se întîmplă zilnic. Ba chiar și mult mai ciudate de zece ori, fără să ne stîrnească mirarea. Dacă, în împrejurările de față, ar fi lipsit

banii, faptul că i-a fost primit cu trei zile înainte, ar fi fost mai mult decît o potrivăală. Ar fi dovedit că 'n adevăr furtul lor a fost pricina omorului. Dacă am bănui, înse, în aceste împrejurări, că banii vor fi fost pricina omorului, trebuie să presupunem și un ucigaș destul de tîmpit, ca să uite și banii și pricina care l'a împins.

„Adu-ți, așa dar, bine aminte punctele asupra cărorora ți-am tras băgarea de seamă; *glasul deosebit*, îndemînarea nefirească, lipsa desăvîrșită de orice interes în omor.

„Să trecem acuma la leșuri. Sîntem în fața unei femei gîtuite cu mîinile și apoi băgată cu capu 'n jos în coș. Ce ucigaș ar întrebuița astfel de mijloc?

Nu e ceva ciudat, nemai pomenit, în faptul de-a băga un trup în coș? Omorîtorii nu se poartă astfel. Mai ales, cu morșii. Mărturisește de-asemena că'n felul cum a băgat pe față într'un cămin așa de strîmt, e ceva, cum zicem noi Francezii, d'excessivement outré, ceva, așa putea zice, care nu se împacă de loc cu ideile noastre obișnuite despre felul de-a lucra al oamenilor, chiar cînd sînt mai înreutățiți. Gîndește-te apoi: ce putere a trebuit să aibă, ca s'o împingă așa de adînc în coșul îngust, în cît abia s'o poată scoate mai mulți inși!

„Puterea asta uimitoare a lăsat și alte urme. S'au găsit pe vatră șuvițe groase de păr sur, smulse cu rădăcini. Știi ce putere trebuie ca să smulgi din cap douăzeci sau treizeci de fire de-odată. Inse, pe rădăcinele șuvițelor, pe cum ai văzut ca și mine, erau bucăți de piele. Ce putere uriașă a trebuit ca să dezrădăcineze zece sau douăzeci de mii de peri di'ntr'o dată!

„Capul doamnei bătrîne fusese desfăcut aproape de tot de trup, numai cu un briciu ! Ia seama ce selbătăcie dobitocească ! Iar de rănile de pe trupul doamnei l'Espayne nici nu trebuie să vorbim. D-l D. Dumas și cinstitul D. Etienne ne-au spus că s'au făcut cu un instrument contondent. Are dreptate. Instrumentul contondent au fost pavelele curței, pe cari doamna bătrînă a căzut dela fereastra de lîngă pat. Dar ideea asta, ori cît ar fi de aproape de mintea omului, poliției nu i-a venit. Leagă deci ideile următoare: *o îndemînare mai pe sus de fire, o selbătăcie dobitocească, un măcel fără pricină, o ciudățenie în grozăvie* cu totul neomenească, și un *glas al cărui timbru e necunoscut* urechei oamenilor de ori ce neam și 'n care mime nu poate deosebi o silabă. Ce ese din toate astea ? Spune-mi ce întipărire îți fac ?

La întrebarea asta un fior îmi trecu prin spate.

— Un nebun zisei, un nebun înfuriat, scăpat de la Charenton, va fi săvîrșit omorul !

— Ideea ta nu e tocmai rea, zise el. Dar glasul unui nebun, chiar cînd e mai selbatec, nu seamănă nici odată cu acest glas ciudat, auzit de pe scară. Apoi nebunii sînt de-un neam oarecare, și vorba lor, ori cît de nelămurită, este tot din silabe. Pe urmă, părul unui nebun nu seamănă de loc cu cel pe care l'am găsit în mîna încleștată a d-nei l'Espayne. Ce crezi ?

— Dupin, făcui,—privind grămada mică de păr ce-mi areta,—e păr foarte ciudat !

Nu e de om.

— N'am spus că e de om, zise el. Uită-te

acuma puțin, înainte de-a spune ceva, la desemnul ăsta pe care l'am făcut. Arată rănile și urmele adânci de unghii găsite pe gîtul d-șoarei l'Españaye, și pe cari domnii Dumas și Etienne le numesc urme vinete, făcute prin apăsarea degetelor; vezi că desemnul dă idee de-o mîină puternică. Fiecare deget a lăsat urmă de apăsare.

Încearcă să pui toate degetele de-o dată pe semnele desemnului. În zădar cercai.

— Poate, făcu Dupin, încercarea nu e convingătoare, fiind că gîtul de om e rotund, dar desemnul e întins pe masă, deci plan. Îl voi întinde pe bucata aceasta de lemn, care arate aproape rotunzimea gîtului și vei încerca din nou.

Cercai, dar fără a izbuti.

— Urmele, zisei, nu sînt de mîină de om.

— Foarte bine! Cetește acum capitolul ăsta din Cuvier.

Era descrierea anatomică a Urangutanului, mai-muță mare din insulele Indiei de resărit: «Mamiferul ăsta are statură uriașe, o îndemînare uimitoare, o cruzime de înspăimîntat; are darul de-a imita într'un chip vrednic de mirare. Despre el localnicii spun, că nu vorbește, ca să nu-l facă oamenii rob și să-l pună la muncă.»

Pricepui, în sfîrșit, toată grozăvia omorului.

— Desemnul se potrivește foarte bine cu descrierea degetelor, zisei. Numai un Urangutan a putut lăsa urme așa de adânci.

Șmocul de păr negru-roșcat este chiar al animalului descris de Cuvier. Dar nu-mi dau seama încă, în toate amănuntele, de taina asta grozavă.

Erau două glasuri, cari se certau și unul din ele era de bună seamă al unui Francez.

— Adevărat! Iți aduci aminte că glasul acesta a strigat: «*Mon dieu!*»

«Cuvintele acestea, după mărturia unuia din martori (cofetarul Montani), le-a rostit ca imputare și povață. Pe-aceste două cuvinte m'am sprijinit ca să desleg taina.

Un Francez a fost martor la omor, fără să-l poată împiedeca. Poate Urangutanul a scăpat de la el. Omul îl va fi urmărit pînă la oadă, dar nu va fi putut să-l oprească de la măcelul grozav. Dobitocul a fugit și trebuie să fie și acuma slobod. Ideile noastre sînt numai păreri și bănueli, deci nu le urmăresc mai departe.

«Dacă înse Francezul este, cum cred, cu totul nevinovat de omor, înștiințarea ce-am dat eri seară în ziarul «*Le Monde*» (care apără interesele maritime și pe care îl cetesc mult marinarii) îl va aduce la noi.

Imi aretă ziarul. Cetii următoarele :

Inștiințare

«Prins chiar în demineța zilei de — (a doua zi după omorul din strada Morgăi), — găsit în pădurea *Boulogne*, un Urangutan foarte frumos, negru-roșcat, soiul din insula Borneo.

«Proprietarul, care este marinari din oamenii unui vas maltez, poate intra în stăpînirea urangutanului, după ce va da amănunte lămurite și plata cheltueilor celui care l'a găsit, hrănit și care a publicat această înștiințare. Să poftescă în strada..... No...., mahalaua Saint Germain, la rîndul al treilea».

Intrebai pe Dupin cum de-a putut ști că omul era marinara pe-un vas maltez.

— Nu știu bine, făcu el. Dar uită-te un capăt de panglică. Prin forma și înfățișarea unsuroasă, arată c'a slujit să lege o coadă lungă de păr, cum le place marinarilor să poarte. Nodul are o formă deosebită, cum știu să-l facă marinarii, mai cu seamă cei din Malta.

Am găsit panglica jos lângă țeava de gaz.

«Acuma Francezul care, deși nevinovat, a văzut omorul, va judeca astfel: [redacted]

— «Sînt nevinovat. Sînt sărac. Urangutanul face parale multe, e poate singura mea avere. De ce să-l pierd din pricina unei frici prostesti? L'au găsit în pădurea Boulogne, foarte departe de strada Morgăi. Cine-ar bănuia că un dobitoc fără judecată a făcut omorul? Poliția stă n-naintea crimei ca vaca la poarta nouă. Și, chiar dacă l'ar învinovăți, ar fi cu neputință să mă facă părtaș la faptă. Insfîrșit, după înștiințare, mă cunoaște. Nu pot ști dacă nu știe și mai mult. Dac' ași pregeta să-mi iau lucrul mieu, ași trage asupra-mi luare aminte primejdioasă. N'am nici un interes să trag luarea aminte nici asupra mea, nici asupra dobitocului. Mă voiu duce, deci, să-mi iau urangutanul și-l voiu lega bine acasă pînă s'or potoli lucrurile.»

În clipa asta auzirăm pe cineva urcînd scara.

— Să ne pregătim, zise Dupin. Ia-ți pistoalele, dar nu le areta, pînă nu-ți voiu face semn.

Lăsasem deschisă ușa de la stradă. Omul intrase și se suea. Dar, de-o dată, parcă, stă-

tu la îndoială ; căci, după ce urcă cîteva trepte, îl auzirăm coborîndu-se.

Dupin să răpezi la uşe. In sfîrşit omul se întoarse, se sui cu mai multă îndrăzneală şi bătu la uşe.

— Intră ! strigă Dupin prietenos.

Văzurăm atunci un om zdravăn, cu mutră hotărîită şi deschisă. Era marinar; faţa pîrlită tare, ochii plini de-o îndrăzneală care plăcea, erau dovadă destulă. Avea băţ gros de stejar; nu părea să mai fi avut alte arme. Ne spuse, cu stîngăcie, bună seara, curat franţuzeşte, în cît cunoscurăm că era născut şi trăit în Paris.

— Şezi, prietene, făcu Dupin. Vii pentru Urangutan. Ştii că-i foarte frumos şi de mare preţ? Ce vîrstă să aibă?

Marinarul resuflă cu zgomot, ca uşurat de-o greutate mare şi respuse cu îndrăzneală:

— O fi — de patru-cinci ani. E aci?

— N'avem acolo loc potrivit. L'am închis într'un grajd din vecinătate. Poţi să-l ai mîine, dacă dovedeşti că-i al d-tale.

— O! nu e greu! făcu marinarul şi chiar voiu plăti, pentru osteneală, tot ce s'o cuveni.

— Bine, respuse prietenul meu, aşa se şi cade. Să mă gîndesc! — ce-aşi putea cere. Aha! ştiu. Asta o să-mi fie plata. Povesteşte-mi tot ce ştii despre cele două omoruri din strada Morgăi.

Spunînd aceste cuvinte, cu glas liniştit, Dupin se îndreptă spre uşe, o închise cu cheea, apoi scoase un pistol din buzunar şi-l puse pe masă.

Roş de mînie, marinarul se sculă şi apucă băţul, — apoi căzu pe scaun, tremurînd şi gal-

ben ca un mort, fără să poată zice-o vorbă. Imi era milă de el.

— Prietene, făcu Dupin cu blîndețe, nu voim să-ți facem vre-un reu. Îți jurăm pe cinste, n'avem nici un plan împotriva d-tale. Știm că ești nevinovat; dar știm, de asemenea, c' ai văzut omorul.

Ai fi putut să furi, n'ai furat; deci n'ai nimic de ascuns: cinstea înse îți poruncește să mărturisești ce-ai văzut, — ca să scapi pe-un nevinovat, închis pentru omorul făptuit de urangutanul d-tale.

La cuvintele astea, marinarul își căpăta din nou liniștea și îndrăzneala obișnuită. Iată în puține cuvinte ce ne povesti:

«Așa să-mi ajute Dumnezeu! zise el după o clipă, o să vă spun tot ce știu — dar nu m'aștept să credeți măcar pe jumătate — ar fi prostie să mă aștept la mai mult. Dar sînt nevinovat și, dac'ar fi să mi se tragă moartea, voi spune adevărul în întregime.

O ceată din care făcea parte și el se coborîse în insula Burneo și, de petrecere, intrase departe în pădure. El și un prieten au prins urangutanul.

Tovarășul muri și animalul a ramas numai al său.

«L'a adus la Paris, și, după multe greutăți, pricinuite de selbătăcia lui neînfrînată, izbuti să-l bage în casă și, ca să nu dea prilej lumei să se adune, îl ținea închis, pîn s'o tîmădui de-o rană ce-și făcuse la picior.

«În demineața omorului, cînd se întorcea de la o petrecere de marinari, îl găsi în odaea de culcare; scăpase din camera vecină, unde îl credea bine legat. Așezat înaintea unei oglinzi,

plin de săpun, cu briciul în mână, încercă să se rază, după cum, fără îndoială, îl văzuse făcînd pe stăpîn.

«Nu ştiu mai întîiu ce să facă, înmărmurit că vedea o armă așa de primejdioasă în mîna unui dobitoc selbatec — apoi, apucă briciul — dar urangutanul, văzîndu-l, se răpezi pe ușa deschisă — apucă pe scară și apoi pe stradă.

«Marinarul, desnădejduit, îl urmări. Maimuța, cu briciul în mână, se oprea din vreme în vreme, și se strîmba la el. Fuga ținu mult pe stradele tăcute. Erau trei ceasuri demineață. Trecînd prin dosul stradei Morgăi, fugarul văzu lumină la catul al patrulea, la fereastra deschisă a doamnei l'Españaye. Alergă la zid, găsi țeava de gaz, se acătără cu ușurință nemai pomenită, apucă oblonul dat de părete și sări pe capătul patului.

«Toate acestea în cîte-va secunde.

«Marinarul era în același timp vesel și îngrijat.

«Vesel că știa animalul într'un loc, de unde nu putea scăpa, îngrijorat, să nu facă vre-o blestemăție. Se cătără și el pe țeavă; dar nu putu ajunge la fereastră și trebui să se mulțumească a privi în odaie. Ce văzu îl înspăimîntă, așa că puțin lipsi de nu căzu jos.

«Tocmai atunci resună strigătul de groază, care-a sculat din somn pe locuitorii din strada Morgăi. D-na l'Españaye și fiică-sa, în haine de noapte, se îndeletniceau cu regularea unor hîrtii în lada de fier, pe care-o împinseseră în mijlocul odăiei. Era deschisă și ce fusese în ea zăcea pe dușumele. Nenorocitele vor fi stat cu spatele spre fereastră; și, judecînd după timpul ce-a trecut între întrarea animalului și

țipetul de groază, se vede că nu l'au băgat de seamă, chiar de la început.

«Vor fi crezut că vîntul a izbit oblonul de părete.

«Cînd s'a uitat marinarul pe fereastră, urangutanul apucase pe d-na l'Españay de păr (care era despletit) și mătăhăea cu briciul pe di'naintea obrazului ei, făcînd mișcări ca de bărbier.

«Fata leșinase și zăcea jos, țipetele și încercările bătrînei de-a scapa, (atunci i-a zmulș urangutanul părul de pe cap) schimbară în furie gîndurile, se vede, pașnice ale urangutanului.

«C'o lovitură răpede de briciu, despărți aproape capul de trunchiu. Văzînd sîngele, i se îndoii furia, apucă pe fată și-i înfipse în gît ghiarele-i grozave.

«Atunci, ochii selbateci, rotîndu-se, căzură pe fereastră de lîngă pat, unde zări fața înspăimîntată a stăpînului.

«De-odată mînia i se schimbă în frică, la amintirea biciului strașnic. Știînd că i se cădea pedeapsă, urangutanul vroi să șteargă orice urmă de omor; de-aceea răscoli casa, sfărîmă mobilele, desfăcu patul și în urmă împinse în coș trupul fetei, cum s'a găsit.

«Aruncă pe d-na bătrînă pe fereastră.

«Marinarul, tocmai cînd fiara se apropie de fereastră cu povoara cea groaznică, se coborîse de-a lungul țevei, ne mai putînd suferi priveliștea aceasta îngrozitoare.

«Lăsă animalul la voea întîmplărei.

«Strigătele de spaimă ce le scoase, însoțite de țipetele urangutanului, le auziseră marturii, de pe scara...»

Numai rămîne aproape nemic de adăogat.

Urangutanul s'a coborît și el pe țeavă, izbind fereastra. Il găsi mai tîrziu chiar marinarul însuși și-l vîndu foarte scump la „Jardin des Plantes“.

Pe Lebon îl sloboziră numai de cît, după ce marinarul povesti cele de mai sus și, după ce Dupin dădu deslușirile trebuitoare, în cabinetul prefectului de poliție.

Cu toate că era prieten cu Dupin, magistratul nu se putu opri de a ride de obiceiul acestuia de-a se amesteca în treburile altora.

— Lasă-l să vorbească, bombăni Dupin. Iși ușurează muștrarea de cuget. Să nu-l învinovățim că n'a putut descurca lucrurile; e cam prea ager, de-aceea nu e adînc; știința lui nu se razimă pe nemic. Ca portretele zeiței Laverna, e numai cap fără trup sau mai de grabă e ca peștele Morua: numai cap și umere. Dar, alt-fel, e om cum se cade și trece de geniu; căci și-a făcut nume: *negînd ce este și lămurind ce nu e.*

PORTRETUL OVAL

Castelul, în care servitorul meu întrase cu sila, mai bine de cât să mă lase noaptea afară, rănit primejdios cum eram, avea măreția falnică a locuințelor din Apenini. Metereziurile lui năruite, turnurile căzute aminteau de romanele d-nei Radcliffe.

Fără îndoială, stăpînii îl părăsiseră de curind.

Ne așezarăm în una din odăile cele mai mici și mai prost mobilate, într'o aripă a clădirei. Podoaba era veche și bogată. Pe tapiteriile cari acopereau pereții, trofee heraldice de tot felul erau amestecate cu tablouri nouă, în cadre de aur, săpate gingaș.

În frigurile aiurărei, mă uitam cu multă băgare de seamă la picturile atîrnate, nu numai pe fețele mari ale zidurilor, dar chiar în colțurile multe ce făcuse arhitectura ciudată a castelului. Poruncii lui Pedro să închiză obloanele odăei, să aprinză lumînările din candelabru cel mare, cu multe ramuri, așezat lîngă căpățiul meu și să dea la o parte cu totul perdelele de catifea neagră cu ciucuri, ale patului. Ast-fel, puteam, cînd nu dormeam, să-mi trec vremea privind tablourile astea, cetînd o cărticică ce găsisem supt pernă și

care dădea despre ele lămuririle cele mai amănunțite.

Am cetit multă vreme, uitîndu-mă cu evlavie la pinze; ceasurile se scurgeau răpede, în tovărășie atît de slăvită și curînd bătu miezul nopții. Stînjedit de locul candelabru-lui, ne vroind să deștept servitorul, mă siliu să întinz mîna și pusei lumina așa ca să-mi lumineze cartea. De bună seamă, înse, n'am reușit, căci razele flăcării căzură asupra unui colț al odăcii, pe care un stîlp al patului îl umbrea pînă atunci; zării deci un tablou care-mi scăpase din vedere mai întîiu. Era portretul unei fete tinere, aproape femeie. După o privire răpede, închisei ochii, fără a-mi da seamă de ce.

Voeam să aflu, cît timp pleoapele îmi stăteau închise, pricina care mă făcuse să le închid;—înțelesei c'a fost o mișcare fără de voce, ca să cîștig timp și ca să gîndesc, să mă încredințez că nu mă înșelau ochii, ca să-mi liniștesc mintea și s'o pregătesc la cercetare mai rece și mai așezată. După cîte-va minute, mă uitai din nou cu băgare de seamă la portret.

De astă dată, nu puteam să mă îndoesc de limpezimea privirii mele, căci cea di'ntîiu rază a lumînării, căzînd pe pînză, gonise amorțirea visătoare a simțurilor mele, chemîndu-mă la viața aeve.

Era, am spus, un portret de fată tînără, numai capul și umerii, desemnat în stilul vignetelor. Cunoscui metoda lui Sully, în compozițiile lui cele mai bune. Brațul, gîtul, șuvițele părului, se pierdeau armonios în umbra nehotărîită care slujea de fond. Cadrul oval

era aurit și sculptat în stil maur. Eram fără îndoială în fața unei capod'operă fără seamăn. Dar mi se păru c'o înduișoare ne mai pomenită, care mă năvălea, nu venea nici de la talentul artistului, nici de la frumusețea nemuritoare a figurei. Încă și mai puțin puteam crede, că închipuirea mea rătăcită, din pricină că nu eram bine treaz, lua capul drept al unei ființi de carne și oase; amănuniile desemnului, stilul de vignete, și măreția cadrului aurit mi-ar fi spulberat numai de cît rătăcirea, ar fi împrăștiat iluzia prea grabnică. Gîndindu-mă ast-fel, stătui mereu cu ochii ațintiți la tablou, vreme de-un ceas. În sfîrșit, descoperii taina emoției ce-mi pricinua. Farmecul picturei era într'o expresie vie, cu totul asemenea cu însăși viața; această expresie îmi dăduse mai întiu un fior, apoi mă zăpăcise. Pusei atunci candelabrul în locul de mai înainte, cu un respect amestecat cu groază.

Pictura remase din nou în umbră, luai grabnic cartea ce cuprindea istoria tablourilor și cetii povestirea aceasta ciudată și nelămurită :

«Era o fată nespus de frumoasă, care era pe atît de fermecătoare, pe cît de frumoasă. Blestemată să fie ziua în care văzu, iubi și luă pe pictor ! El, lucrător pătimaș și înfrînat, își făcuse din artă o iubită; ea, tot așa de nebună pe cît de drăguță, numai luminează și zîmbet, iubind ori-ce, afară de arta dușmană, urînd paletă și penelele și tot ce-o depărta de dragostea iubitului. Ast-fel, mare-i fu spaima, cînd auzi dorința pictorului de-a-i face portretul ! Inse era mai presus de toate supușă

și ascultătoare ; septămîni întregi stătu cu răbdare în turnul singuratec și înalt, unde din tavan, lumina cădea, slabă de tot, pe pînză. Cît despre bărbatu-so, își puse toată ambiția în acest tablou, care înainta cîte puțin în fie-care zi.

„Era nespus de pățimaș și de ciudat, urmărit neconținut de visări adînci deci nu băgă de seamă, că lumina puțină ce cădea trist în turnul singuratec, zdruncina sănătatea soției, deși ori-cine băgă de seamă lucrul.

Ea înse zîmbea mereu, fără să se plîngă, nevroid să turbure plăcerea ce găsea artistul lucrînd, în vreme ce picta zi și noapte pe iubita sa, care, din ce în ce, era tot mai slabă și mai prăpădită. Cei ce veneau vorbeau încet de asemănarea minunată a portretului, ziceau că dovedește geniul artistului și dragostea lui către soție. Dar, cu timpul, cînd lucrarea era pe sfîrșite, nu mai primi pe nimeni în turn. Adîncit în lucru, pictorul nu mai întorcea ochii de la pînză, nici la model nu se mai uita. *Nu vroea* să vază cum colorile ce punea pe pînză, le lua din obrajii celei ce stătea lîngă el. După multe septămîni, fiind că mai era foarte puțin de făcut, o atingere de penel pe gură și un lac pe ochi, sufletul tinerei femei pîlpîi ca flacăra din urmă a unei lampe. Puse atingerea pe gură, puse lacul. O clipă a ramas artistul admirător înaintea operei sale, apoi, de-odată, se făcu galben, tremură și strigă cu glas mișcat : «In adevăr e chiar vie».

Pe urmă se întoarse să-și vază iubita :

„Murise !“

PUȚUL ȘI PENDULUL

*Impia tortorum longas hic
turba furores sanguinis in-
nocui, non satiata, aluit.*

*Sospite nunc patria, fracto
nunc funeris antro, Mors ubi
dira fuit, vita salusque pa-
tent¹⁾.*

...Agonia aceasta lungă mă sleise de moarte... Când călăii m'au dezlegat, în sfârșit, simții cum îmi pierdeam cunoștința. Osînda grozavă la moarte fusese fraza cea din urmă pe care o auzii lămurit. Apoi, glasurile inchizitorilor se stinseră ca în bîzîitul nelămurit al unui vis și n'am mai auzit nemic. Dar, cîtăva vreme, mi se păru că sînt la o privescîte spăimîntătoare. Vedeam mișcîndu-se buzele judecătorilor îmbrăcați în negru, buze albe și supțiri, (mai albe ca foaia de hîrtie pe care scriu aceste vorbe) supțiate prin cruzimea și desprețul neîndurat față de durerile omenești.

1) Turma nelegiuită a călăilor și-a hrănit aci în delung furia nesăturată de sînge nevinovat. Acum, cînd patria a scăpat, după ce s'a dărimat covrul pricinei ei, viața și sănătatea dom-nesc în locul Morții

Vedeam eșind osînda-mi de pe buzele acestea într'o hotărîre de moarte. Văzui, de-asemenea, cîte-va clipe înfiorătoare, mișcîndu-se perdelele negre din sală. Cele șapte făclii de pe masă mi se părură la început îngeri albi și sprințeni, îngeri milostivi, cari aveau să mă scape, apoi se schimbară în vedenii cu cap de flăcări; înțelesei că n'aveam de așteptat de la ei vre-o apărare. Gîndul odihnei plăcute din mormînt îmi cuprinse închipuirea ca un cîntec dumnezeesc; apoi chipurile judecătorilor se șterseră ca prin minune, făcliile se stinseră, întunecimile se făcură alburii; mi se păru că sufletul mi se prăbușește în iad. Și lumea era numai noapte, tăcere, nemișcare...

Eram amețit, dar nu-mi pierdusem de tot firea; nu voiu înse să zugrăvesc ce-mi mai rămăsese din ea. Totuși nu era pierdut totul.

În somnul cel mai adînc, în leșin, în moarte, în mormînt chiar, nu e totul pierdut! Altfel, n'ar mai fi nemurire pentru om.

Deșteptîndu-ne, sfășiem în totdeauna vălul unui vis,—și, după o clipă, nu ne mai aducem aminte c'am visat, atît de fragedă era țesutura. Întorcîndu-ne la viață, din leșin, avem două simțiminte: simțimîntul că trăim moralicește sau sufletește și simțimîntul că trăim trupește.

Indată ce ne vin din nou aceste două simțiri, găsim toate amintirile prăpastiei de di'ncolo de lume. Prăpastia asta, ce e? Cum să-i deosebești umbrele ei de-ale mormîntului? Acela care n'a leșinat nici odată, nu va vedea palate fermecate, chipuri cunoscute, în flăcările ciudate din vatră; nu va zări în nori, vedenii triste și plutitoare; nu se va gîndi la mirosul unei flori necunoscute, nu se va cu-

funda în ascultarea unui cîntec depărtat și tainic !

În mijlocul silințelor încordate de-a găsi vre-o remășișă din starea de nemicnicie în care îmi lunecase sufletul, au fost clipe, cînd mi se păru că pot prinde unele amintiri. În întunecul memoriei găsesc, din aceea vreme, așa de fugară, niște momii uriașe cari m'au luat în tăcere ca să mă ducă jos,—tot mai jos —mercu mai jos—până în clipa, cînd o amețeală îngrozitoare mă apăsă numai prin gîndul nemărgenirei, în care mă scoboram. Apoi, mi se păru că simt o nemișcare venită de odată în toate ființele ce mă'nconjurau—ca și cum vedeniile ce mă duceau s'ar fi oprit, învinse de plictiseala coborîrei acesteia nesfîrșite... Simt umezeală; —după care amintirea mea înnebunită se zvîrcolește în grozăvie....

În sfîrșit, căpătai cunoștință de sunet, de mișcare—și auzii bătîndu-mi inima, apoi îmi dădui seamă că trăeam, fără a gîndi altceva. Ținu mult. Deodată, gîndirea îmi veni iarăși, și cu ea dorința de-a cunoaște starea mea adevărată. Apoi o dorință vie, de-a cădea din nou în nesimțire. Apoi simțul pipăitului: o încercare izbutită de-a mă mișca. Și amintirea limpede, amănunțită, întreagă a procesului, a perdelelor negre, a hotărîrii, a slăbiciunii mele, a leșinului. Atîta ! Uitarea desăvîrșită a celorlalte. Numai tîrziu, izbutii, cu stăruință foarte mare, să-mi amintesc nelimpede ce-a urmat. Pînă atunci nu deschisesem ochii, simțeam că sînt culcat pe spate, desfăcut de legături. Intinsei mîna și dădui de ceva umed și tare. Vroeam, cu nerăbdare, să văd, dar

nu îndrăzneam, fiindu-mi teamă de privirea di'ntîiu asupra închisorei.

Nu-mi era frică de lucruri groaznice, dar mă înspăimînta gîndul că nu voiu vedea nemic. In sfîrșit, o spaimă nebună; deschisei ochii. Bănuelile-mi înfiorătoare erau îndreptățite; un întunec necîșit mă învăluea. Resuflam greu, înecat de întunecimea prea mare și de greutatea aerului. Eram culcat, nemișcat, și încercam să-mi aflu starea, după cele ce știam din faptele Inchiziției. Mi se părea că trecuse timp de la hotărîrea de moarte, dar nu-mi veni în gînd o clipă măcar că voiu fi fiind mort cu adevărat. Unde eram? In ce stare? De obicei pe osîndiții la moarte îi ardeau. — Un auto-da-fe fusese chiar în seara judecăței. Mă pusese ră din nou la închisoare ca să aștept pe cel viitor, care avea să fie peste cîteva luni? Bănueala nu era cu putință, căci ardeau fără zăbavă pe osîndiți; mai mult, închisoarea mea — ca toate cele din Toledo, în cari puneau pe osîndiții la moarte, era pietruită, și nu lipsită cu totul de lumină.

De odată un gînd îngrozitor îmi aduse tot sîngele la inimă. Intinsei nebunește miinele de-asupra și împrejurul meu, în toate părțile. Nu simțeam nemic, dar nu'ndrăzneam a face un pas, de teamă să nu mă izbesc de zidurile mormîntului. Sudoarea îmi eșea pe frunte în picături reci.

Cu vremea, nesiguranța asta mi se făcu nesuferită, și înaintai pipăind, izbind golul cu mîinile, căutînd cu ochii cășcați mari vre-o rază slabă de lumină. Făcui cîțiva pași; totul era negru.— Resuflam ceva mai ușor; mi se

păru neîndoios că soarta ce-mi dăduseră nu era chiar cea mai grozavă.

În vreme ce mergeam pipăind mereu, cu băgare de seamă, îmi veniră în minte mii de zvonuri nelămurite, despre grozăviile din Toledo. Se povesteau lucruri ciudate despre închisorile acestea, atît de ciudate și de grozave,—le crezusem neadevărate în totdeauna—în cît se spuneau numai în șoapte. Nu mă arseseră oare, ca să mor de foame în această împărăție suptpămînteană a întunerecului? Mi se alesese oare vre-o soartă și mai fioroasă? Cunoșteam prea bine pe judecătorii miei, nu mă înșelam, deci, că la urmă tot moartaa mă aștepta—ba chiar o moarte mai crudă de cît de obicei. Numai felul și ceasul nu le știam încă.

În curînd, mîinile'mi întinse dădură de ceva tare.—Era un zid foarte neted, umed și rece. Îl urmai în toată lungimea, cu mare luare aminte, dar nu putui afla mărimea închisorei, căci era peste tot la fel; puteam deci să merg pe lîngă el, să mă întorc la locul de unde plecasem făr'a-mi da seamă. Am căutat apoi cuțitul—ce aveam în buzunar, cînd m'au judecat; dar nu mai era, îmi înlocuiseră hainele pri'ntr'o rasă de abă groasă. Altfel, ași fi înfipt cuțitul într'o crăpătură din zid, ca să știu de unde am plecat. Nu mi-a fost înse așa de greu a învinge greutatea, cum mi s'a părut în cea dîntîiu zăpăceală: desfăcui o parte din tivul hainei și așezai bucata pe pămînt în toată lungimea și în unghiu drept cu zidul.

Nu se putea să nu întîlnesc șușenița de materie, mergînd pe pipăite, cînd ași fi isprăvit încunjorul. Cel puțin așa credeam și

nu mă gîndisem nici la mărimea închisorei nici la slăbiciunea mea. După cîțiva pași șovăitori, mă împiedecai și căzui. Sfirșeala îmi era atît de mare, în cît remăsei culcat și adormii **răpede.**

Deșteptîndu-mă, găsii lîngă mine o piine și-o oală cu apă. Băui și mîncai cu lăcomie. Apoi începui din nou călătoria împrejurul închisorei, și găsii fără multă greutate bucată de abă. La cea di'ntîiu cădere, numărasem cincizeci și doi de pași; începînd din nou socoteala, numărasem încă patruzeci și opt. Așa dar închisoarea avea o sută de pași din jur împrejur.

Din pricina unghiurilor multe ce întîlnisem, nu-mi puteam da seamă de forma mormîntului; căci, de bună seamă, eram într'un mormînt.

Cu toate că n'avem nevoie de-a ști mărimea și forma și mai cu seamă nici vre o nădejde, făcînd aceste cercetări, le urmai.

Lăsînd zidul vroii să trec de-acurmezișul încăperei. Innaintai mai întîiu cu băgare de seamă, căci pămîntul, deși tare, era lunecos din pricina umezelei; apoi, luîndu-mi inima în dinți, mersei cu mai multă îndrăzneală, silindu-mă să pășesc, pe cît cu putință, în linie dreaptă. Dar, după vre-o doisprezece pași, mă împiedecai în haină și căzui cu fața la pămînt.

În zăpăceala căderei, n'am băgat de seamă un lucru neliniștitor, pe care îl luai aminte peste cît-va timp: bărbia mea atîngea pămîntul, dar buzele și partea de sus a capului erau în gol, deși mai jos decît trupul. În același timp, un abur umed îmi uda fruntea și simții miros

de mucegaiu. Intinsei mîna tremurînd și văzui că eram pe marginea unui puț rotund, a cărui lărgime îmi eră cu neputință s'o mă-sor, așa cum stăteam. Izbutii să scot o pietricică din zidărie și s'o arunc în gaură. Se izbi cîte-va clipe de păreții prăpăstiei, apoi se izbi de apă cu resunet puternic. Zgomotul unei uși care se deschise și se închise răpede se auzi, deasupra mea ; iar o rază slabă de lumină străbătu întunerecul și pieri tot așa de năprasnic, precum se aretase.

Știam acum, bucurîndu-mă că întîmplarea mă scăpase, ce moarte grozavă mi se pregătise. Un pas mai mult și cădeam în puț.

Poveștile ce umblau despre Inchiziție, nu erau deci născociri; căci tocmai de astfel de morți se vorbea. Aveam de ales moartea, cu suferințele cele mai crude trupești, sau moartea cu chinurile sufletești cele mai groaznice. Moartea din urmă mi-o hotărîseră. Nervii îmi erau așa de slăbiți de spaimetele îndelungate, în cît și sunetul glasului meu mă speria, și eram deci foarte potrivit pentru așa chin.

Mă intoarsei spre zid, hotărît să nu mă mai mișc, ca să nu dau de alte puțuri, căci închipuirea mi le areta peste tot în întunerec.

Ar fi trebuit, poate, să-mi ușurez suferința, aruncîndu-mă în apă ; dar mă făcusem mișel de-atîta spaimă. Apoi cetisem că alte chinuri așteptau pe osîndiți în fundul puțurilor.

După zbcucium îndelungat, am ațipit din nou — și din nou am găsit, la deșteptare, o pîine și-o cană cu apă, pe care am golit-o di'nt'r'o dată.

Apa avea, de bună seamă, vre-o doftorie

adormitoare, căci am adormit numai de cît, somn adînc ca moartea. Nu știu cît a ținut, dar, cînd deschisei ochii, lucrurile di'mprejur se puteau vedea. O lumină pîlpîitoare, de puicioasă, venind nu știu de unde, lumina închi-soarea, a cărei întindere puteam acum s'o măsor.

Mă înșelasem cu totul în privinia mări-meii ei; zidurile nu puteau fi mai lungi de 25 de yarzi.

Această împrejurare m'a băgat într'o mare de griji nefolositoare. În adevăr nefolosi-toare!—Căci, în starea groaznică în care mă aflam, ce-mi putea folosi întinderea mai mare sau mai mică a temniței? Cu toate astea, mintea mi se agăța cu grije ciudată de aceste amănunte, și-mi dedeam osteneală să pricep din ce pricină mă înșelasem pîn la a-tîta, cînd o măsurasem.

În sfîrșit, găsii. La cea di'ntîiu cercare de-a măsura întinderea zidurilor, numărasem 52 de picioare pîn la locul unde-am căzut. Eram înse la un pas doi de la fășioara de abă, deci aproape isprăvisem înconjurul în-chisorei. Îndată am adormit și, după ce m'am trezit, m'am întors pe drumul ce făcusem și am mers pîn ce-am dat de semn. Prin ur-mare, făcusem aproape de două ori drumul pe lîngă zid. Zăpăceala în care mă aflam m'a făcut să nu iau seamă că la începutul cercărei avusem zidul la stînga; iar la a doua, la dreapta.

De-asemenea mă înșelasem în privința for-meii. Găsisem pipăind multe colfuri—și-mi în-chipuisem că e foarte neregulată. Atît de pu-ternic lucrează întunerecul desăvîrșit asupra

celui ce se trezește din somn sau amețală ! Unghiurile erau făcute de ridicături mici, la depărtări nu de-o potrivă. Inchisoarea era pătrată ; zidurile păreau acum de fier sau de alt metal ; iar tablele mari lăsau crepături acolo unde se învecinau. Aceste crepături le luasem, de-aseenea, drept unghiuri ; pe ele erau mîzgălite icoane uricioase și respingătoare, pe cari le-au născocit călugării în credințele lor greșite. Chipuri strîmbe de draci, schelete înfiorătoare murdăreau zidurile de sus și pînă jos. Deși marginile desemnurilor erau lămurite, colorile păreau stricate și slăbite de umfezeală. Văzui atunci că dușumeaua era de piatră ; în mijloc era puțul rotund de care mă ferisem.

Cu multă greutate văzui toate astea și foarte nelămurit,—căci mi se schimbase locul în timpul somnului. Stăteam acum întins pe spete și legat strîns de-o bucată de lemn foarte joasă, c'o chingă, care mi se înfășura de mai multe ori împrejurul mîinilor și picioarelor, lăsîndu-mi slobod numai capul și mîna stîngă, lucru care mă stînjenea mult ca să iau hrana de lîngă mine. Văzui cu necaz că-mi luaseră cana ; de bună seamă, călăii se hotărîseră să-mi ațite setea ; căci hrana era zeamă de carne foarte sărată și pipărată. Intorsei privirea spre tavanul închisorei ; era la treizeci sau patruzeci de picioare de la pămînt și părea făcut din același metal ca și zidurile.

Băgai de seamă într'un cadru de sus, un chip foarte ciudat ; era închipuirea Timpului, cum de obicei îl zugrăvesc artiștii, cu deosebire, că, în loc de coasă, ținea un lucru care

mi se păru la început un pendul de celè foarte mari, cum se văd la ceasornicele vechi. Dar îmi trase mai ales luarea aminte faptul, că mașina asta, așezată drept deasupra mea, părea că se mișcă. Nu mă înșelam, pendula se legăna cu înceteneală regulată. Li urmării cîțva timp mișcările, apoi, ostenit de-o priveliște așa de neschimbătoare, mă uitai la celelalte lucruri din boltă.

Îndată, înse, un zgomot slab se auzi—și, privind pe jos, văzui șobolani foarte mari eșind din puț, pe cari, fiind la dreapta mea, îi puteam vedea bine. Momiți de miroșul cărnei, se suiră toți pe mine. Abia putui apăra de ei talerul cu mîncare. Lupta ținu jumătate de ceas, poate un ceas, căci n'avem cu ce măsura goana timpului. Ridicînd ochii spre tavan, văzui cu uimire că drumul făcut de pendul, crescuse cu aproape un yard; totodată și iuteala mișcării sporise. Mă neliniști mult faptul, că tot o dată pendulul se apropiase de mine.

Văzui, de-asemenea, — vă închipuiți cu ce groază,—că partea de jos era di'ntr'o semilună de oțel lucitor, lung de-un picior, de la un capăt la celălalt. Vîrfurile erau întoarse în sus; iar partea de jos era ascuțită ca bri-ciul. Tot odată semiluna părea plină și grea, ca una ce de la tăiuș în sus se îngroșa răpede și avea muche lată sus.

Atîrnat de-o vargă de-alamă, se legăna mergînd prin aer.

Nu mă mai puteam îndoii de soarta ce-mi pregătise mintea născocitoare și crudă a călugărilor! Oamenii inchiziției văzuseră că aflasem de puț;—puțul, ale cărui grozăvii mi

se meniseră mie, ca unui eretic atît de îndăretnic; — puțul, icoana iadului, care, cum se spune, e culmea pedepselor călugărești. Numai întîmplarea făcuse de nu căzusem în el; dar știam că obiceiul lor este a face un lucru neașteptat din fie-care chin și a le în-cilci cît mai mult. Nu mai voeau deci să mă arunce în puț.

Mă meniseră la altfel de moarte. Puțul nu mai intră în planul lor îndrăcit.

De oare ce nu era alt chip, așteptam altă moarte mai blîndă. Mai blîndă! Deși mă stăpînea groaza de moarte, par'că mi venea a rîde că mi-a trecut prin mînte acest cuvînt în împrejurările în cari mă aflam.

Dar ce folos e să vorbesc de ceasurile crude cît am numărat mișcările oțelului ascuțit? Se cobora încet spre mine, deget cu deget, linie cu linie, tot mai jos, tot mai jos! Fie ce clipă părea un veac, trecură zile până să mă atingă suflarea lui fierbinte, pîn ce adierea oțelului ascuțit să-mi pătrundă în nări. Rugam pe Dumnezeu să coboare mai răpede tăiușul și încercal, în nebunia mea, să mă ridic înaintea cușitului îngrozitor. Apoi căzui nemișcat, zîmbind în fața morței acesteia scînteietoare, după cum zîmbește un copil la o jucărie rară.

Iarăși căzui în neștiință. Nesimțirea ținu puțin, căci, venindu-mi în fire, nu putui să-mi dau seama cu cît se coborîse pendulul. Dar poate oamenii inchiziției, cari mă privegheau, nu știu de unde, se folosiseră de nesimțirea mea și opriseră mișcarea, așa în cît o fi trecut vreme îndelungată! Venindu-mi în sine, mă simții atît de slab; căci nu mîncasem de

mult. Atita-i de adevărat că firea omenească își cere în totdeauna drepturile, chiar în spaima cea mai mare. Intinsei mîna stîngă așa de departe cît puteam și apucaii bucata de carne ce rămăsese de la șobolani. Cînd înghiții cea di'ntîiu îmbucătură, un gînd nelămurit de veselie, de nădejde, îmi trecu prin minte. Era, am zis, un gînd nelămurit și neîntreg. Simții că era gînd de veselie și de nădejde; dar simții de-asemena că muri după cum se născuse. In zădar încercam să-l înviuu din nou, să-l apuc. Prea multe suferințe îmi stricaseră darurile obișnuite; eram aproape tîmpit.

Pendulul se mișca în unghiul drept cu lungimea trupului meu. Văzui că potriviseră astfel tăiușul încît să mă taie prin inimă. Mai întîiu va tăia abaua hainei, apoi se va întoarce tăind din nou, făcînd mereu mișcarea-i omorîtoare. Cu toată lungimea drumului ce făcea acuma (cam treizeci de picioare) și cu toată puterea izbiturei, care-ar fi fost de-ajuns să spargă ziduri de fier, s'ar fi mulțumit timp de cîteva minute, să taie ușor, stofa hainei. Imi închipueam zgomotul ce va face oțelul prin țesătura de abă, simțirea nervoasă ce-mi va pricinui atingerea oțelului de haină. Pendula se lăsa tot mai jos, tot mai jos!

Mă opream la acest gînd cu atita luare aminte îndăretnică,—par'că ași fi nădejduit că prin încăpăținarea mea voiu putea opri scorborea oțelului. Mă sileam să adîncesc gîndul că oțelul avea să-mi taie haina în dreptul inimei și mă întrebam cari erau să fie atunci simțirile mele—ce întipărire avea să facă asupra nervilor miei. Mă afundai în aceste între-

bări fără rost pân ce dinții începură a-mi clănțani de groază.

Simțeam o plăcere nebunească să-i cercetez iuțea de sus în jos și cea de la dreapta spre stînga!... Fugea, departe, departe, apoi se'n-torcea rar, mișcîndu-se pe de-asupra inimei mele, ca strigătul unui suflet osîndit. Se apropia de inima mea cu pasul furișat al unui tigrul! Rînd pe rînd, rideam și urlam plîngînd, după ideile ce-mi veneau.

Mai jos! mai jos! — acum oțelul se mișca numai la trei degete de piept. Făcui o încordare puternică de-a-mi slobozi brațul stîng și izbutii să-l mișc numai de la cot pîn la mînă. Puteam să ajung, mîncarea de lîngă mine și s'o duc la gură. Atîta tot. Dac'ași fi putut deslega cotul, așa fi încercat să opresc pendulul,—tot atîta era să încerc a opri năvala potopului!

Tot mai jos—mereu—fără îndurare—mai jos! Imi trăgeam cu greutate nespusă resuflarea, și la fie-care hlobănare a oțelului îmi încordam toate puterile ca doar așa scăpa. Iar cînd trecea peste mine, mă grămădeam strîns ca de spasme. Priveam mișcarea în sus și'n jos a pendulului cu desnădejdea cea mai nebună. Cînd se coborea, închideam ploapele, și totuși moartea ar fi fost o mîntuire,—oh! ce negrăită mîntuire! Dar toți nervii îmi tremurau la gîndul, că numai o scoborîre neînsemnată ar fi destul ca să-mi treacă oțelul lucitor prin inimă.

Dar ce făcea să mi se înfioare nervii și să-mi tremure tot trupul? Nădejdea! Da, nădejdea, care plutește și'n jurul celo ce sufăr

cazne, — ba șoptește păn și la urechea celor osîndiți la moarte, în temnițele închiziției.

După zece sau douăsprezece hlobănări, oțelul avea să-mi atingă hainele; o dată cu această convingere, mințea mea căpătă liniștea desnădejduirei. Intîiași dată, după atîtea ceasuri—sau poate după atîtea zile—putui cugeta.

Abia acum băgai de seamă că chinga care mă lega era di'ntr'o bucată.

Cea di'intîiu atingere a oțelului pe chingă trebuia s'o taie destui pentru a putea cu mîna stîngă s'o desfășur di'mprejuru-mi.

Dar ce groaznică mi-ar fi fost atingerea oțelului! Cît de primejdioasă putea fi cea mai mică tremurătură! De altfel puteam crede că camenii calăilor miei nu se vor fi gîndit la acest chip de scăpare? Erau legăturile astfel așezate peste pieptul meu, în cît oțelul să le taie pe ele întîiu? De teamă să nu pierd și această nădejde slabă de mîntuire, ridicai capul, cît putui mai mult, ca să văd legăturile de peste piept.

Mă uitai să văd: chinga mă înfășura în toate părțile, *afară de'n drumul cuțitului ucigător.*

Dar, îndată ce pusei capul, cum fusese înaintea, gîndul acela nelămurit și neîntreg, care-mi venise intîiași dată, cînd duceam hrana la gură, îmi veni din nou în minte limpede, hotărît, însfîrșit întreg! Incercai îndată să-l pun în lucrare cu puterea desnădejdei. De cîteva ceasuri șobolanii mișunau în jurul patului pe care eram legat. Indrăzneți și lacomi, își așinteau asupra-mi ochii cu lumini roșietece, ca și cum ar fi așteptat numai să mor

spre a mă sfășia. Cu groază mă întrebam: cu ce se hrăneau în fundul puțului ?

Îmi mîncaseră, cu toate silințele mele, de-a-i alunga mai toată hrana, și, de mai multe ori, dinții lor ascuțiți se înfipseseră în mina pe care o vînturam mereu ca să apăr talerul. Luai ce rămăsese din carnea unsuroasă și frecai cu băgare de seamă legătura. Apoi rămasei nemișcat, ținîndu-mi resuflarea, făcîndu-mă mort.

Speriați, la început, de mișcarea mea; încetarea mișcărilor mele îi făcu bănuitori. Guzganii o luară la goană și unii se coborîră în puț. Dar mai pe urmă, fiindcă stam mereu nemișcat și, lăcomia împingîndu-i, se întoarseră, se urcară pe lemn și mirosiră chinga. Indată năvăliră toți pe mine. Alții eșiră din puț—și cu sutele săriră pe trupul meu. Mișcarea pendulului nu-i înfricoșă, se fereau de el, cînd trecea, și rodeau cu miile lor de dinți legătura unsă. Furnicau înjuru-mi, mi se cățărau pe gît și-mi pipăeau buzele cu boturile lor reci. Mă'năbușeam, o greață nespusă mă apăsa; dar simțeam că într'o clipă vor isprăvi munca. În curînd simții că eram slobod, roseseră legătura. Era și timp ! Pendulul îmi tăiase haina, tăiase cămașa și-mi zgîriase pieptul, c'o lovitură. Dar scăpai : c'o mișcare de mîină alungai pe mîntuitorii miei, apoi mă lunecai încet, pieziș, plecîndu-mă cît mai cu băgare de seamă, afară de atingerile cuțitului. Slobod, dar tot în puterea inchiziției ! De-abia făcui cîțiva pași prin închisoare, cînd văzui mașina drăcească, oprindu-și mișcărilor, apoi urcîndu-se spre tavan, trasă de o mîină nevăzută. Toate mișcărilor, așa dar, mi le pîndeau.

Scăpasem de-o moarte crudă, numai ca să dau peste alta, fără îndoială și mai crudă ?

La gândul ăsta îmi întorsei ochii înspăimîntați împrejur. Ceva ciudat — o schimbare pe care-mi fu ca neputință s'o înțeleg la început, se întîmplă în închisoare.

Stătui tremurînd, timp de mai multe minute, adîncit ca într'un vis. Apoi mă chinui cu presupuneri peste puțină.

Acuma înțelesei înțîiași dată pricina luminei de pucioasă din încăpere. Venea di'ntr'o crăpătură de două degete, care încunjura închisoarea, jos lingă ziduri, și le despărțea astfel de dușumea. În zădar, încercam să mă uit prin crăpătura aceasta, cînd mă ridicai desnădejduit, taina schimbărilor din odaie mi se desvăli. Colorile picturilor de pe zid, mai întîiu șterse, căpătaseră o strălucire vie, care făcea chipurile de-o mie de ori mai grozave. Dracii așteau asupra-mi ochi selbateci, în cari ardea un foc ciudat, în cît ar fi trebuit nervi mai tari de cît ai miei, să nu se înfioare.

Ochii de demon, cu priviri selbatece de duri rele, mă priveau din mai multe locuri, unde puțin înnainte nu se vedea nimic, și ardeau, într'o scînteere pe care nu mă puteam opri de-a o crede o amăgire a simțurilor.

Amăgire a simțurilor ! — Era de ajuns să trag aer și-mi veneau în nări aburi de fier încălzit ! Un fum înnăbușitor umplea închisoarea.

Și ochii holbați asupra chinului meu se făceau tot mai aprinși. Iar zugrăviturile groznice se înroșeau ca sîngele. Nu mai mă îndoiam de ținta calăilor. Erau făr de milă — cei mai îndrăciți di'ntr'e oameni ! Păretele de fier îl încălziseră pîn la roș. Gîfîind, mă de-

părtați de metalul arzător, spre mijlocul închisoarei; față de primejdia focului, recoreala puțului mi se părea balsăm.

Mă răpezi lângă marginile lui primejdioase și mă uitai în lăuntru cu priviri încordate. Flacăra tavanului îl lumina păn în cele mai ascunse unghere. Cu toate astea a fost o clipă, cînd mintea s'a împotrivit să creadă ce vedeam. În sfîrșit, mi se impuse cu putere covîrșitoare,—cu trăsături de foc, mi se întipări aretarea groaznică. Și singurătatea asta în care mă aflam! De-ași fi auzit măcar un sunet!—Mai bine orice de cît această grozăvie—această singurătate înspăimîntătoare!—Mă răpezi, scoțînd un țipet, de lângă marginea puțului și plîngînd amar îmi acoperii fața cu mîinile.

Căldura creștea mereu. Încă odată, deschisei ochii, tremurînd de friguri, și mă uitai în sus. Altă schimbare se făcuse în închisoare, o schimbare de formă de astă dată. Ca și mai înainte, nici acuma, nu putui înțelege de-o dată rostul lucrurilor. Dar n'a trecut mult și mi-a pierit orice îndoială. De două ori am fost scăpat de pieirea la care mă meniseră. Furia de răzbunare a inchiziției crescuse și nu avea să se mai joace mult cu groaza mea cea mai mare.

Inchisoarea fusese pătrată, acum văzui că două colțuri erau ascuțite și alte două teșite. Deosebirea creștea răpede cu un zgomot înăbușit, scîrțîitor. În cîteva minute, încăperea ajunsese la forma de romb. Și schimbarea se grăbea. De altfel nu doream s'o văz oprindu-se. Mai curînd ași fi strins zidurile roșe ca o haină la pieptu-mi, ca să am odată pacea veș-

nică! Toate morțile îmi păreau dulci afară de cea din puț. Nebun! Nu înțelesesem că le trebuia puțul, că numai puțul era pricina focului arzător ce mă încunjura! Rombul se turtea, acuma, cu răpejune uimitoare. Mijlocul i se potrivea în tocmai cu deschiderea prăpastiei. Voui să mă feresc, dar zidurile se strîngeau peste mine. Insfirșit, veni clipa în care ars, zgîrcit, găseam abia loc, unde să pun piciorul pe pămîntul închisorei. Mă lăsai de luptă, scoțind un țipăt lung de desnădejde, simții cum sovăeam pe marginea puțului închisei ochii.

De năprasnă înse auzii zgomot de trîmbițe și bubuitul înnăbușit al tunului. Zidurile de foc se traseră îndăret. Un braț puternic îl apucă pe-al meu, tocmai cînd cădeam în prăpastie. Era al generalului Lasalle. Francezii intraseră în Toledo. Biruiseră Inchiziția.

MOP-FROG

(Broască țopăitoare)

Nimeni, după mine, nu era mai vesel și mai iubitor de glume ca regele ăsta. Ii plăceau numai poznele și șaga. În traiu și 'n viață nu se gîndea la alte alea. Mijlocul cel mai bun de a-i cîștiga bunăvoința era să-i povestești ceva mucalit. De-aceea cei șapte miniștri erau dibaci în meșteșugul năzbîtiilor: erau după tiparul regelui: zdraveni la trup, groși și grași, dar și poznași de frunte, ca și stăpînul

N'am putut nici odată ști: oamenii se îngrașe din pricina veseliei sau grăsimea împinge la veselie? Una știu: un glumeț slab e lucru rar (rara avis in terris). Regelui nu-i plăceau glumele prea suptiri, cari cer bătae de cap ca să le pătrunzi. Ii plăceau glumele cît mai groase și mai lungi. Gargantua al lui Rabelais i-ar fi plăcut mai mult de cît Zadig al lui Voltaire; în sfîrșit, boatele însoțite de fapte, îl încîntau mult mai mult de cît glumele în vorbă.

În vremea cînd se petrece povestirea noastră, meseria de caraghioz la curte nu eșise încă din obicei. Mulți puternici în Europa

își păstraseră nebunii curței, cari, îmbrăcați în haine târcate, iar pe cap avînd chivere cu clopoței, erau gata în totdeauna a plăti cu vorbe de șic fărimiturile de la masa domnească.

Și regele nostru, firește, ținea un „nebun“. Simțea în adevăr nevoie să aibă și nițică nebunie aproape de sine, ca să uite înțelepciunea greoaie a celor șapte miniștri și a sa. Totuși caraghiozul de meserie nu era un nebun ca toți nebunii, era ceva rar; pitic și șchiop; deci prețul lui era întreit în ochii regelui. Piticii erau tot așa de căutați ca și nebunii, pe vremea aceea, în care stăpînitorilor li s'ar fi părut timpul prea luug—la curți trece vremea mai a lene de cît aiurea—fără un caraghioz cu care să riză și un pitic de care să riză.

Dar în nouă-zeci și nouă de cazuri la sută, caraghiozii sînt grași, rotunzi și greoi; de aceea regele era foarte mîndru că avea în slujbă pe Hop Frog ¹⁾).

Hop-Frog nu era numele adevărat al caraghiozului; cei șapte miniștri îl botezaseră așa, fiind-că nu mergea ca toți oamenii. În adevăr Hop Frog se mișca numai prin sărituri și resuciri, ceva la mijloc între sărit și tîrit, lucru care pricinua o desfătare neîncetată regelui. Acest rege, deși era nalt și zdravăn, de întrecă pe toți curtenii săi, suferea de prea multă grăslime și de umflătură cronică la cap.

Lui Hop-Frog, deși se mișca foarte încet din pricina picioarelor schiloade, puterea uriașe a brațelor îi dădea putința de-a face adevărate

¹⁾ Englezește: Broască țopăitoare.

minuni, cînd era vorbă de cățărat pe copaci ori de suit pe funie. Natura, ca să-l despăgu-bească de picioarele rele ce-i dăduse, i-a fost dat, se vede, această putere minuțată în mușchii brațelor. Cînd îl vedeai atît de dibaciu, mai curînd îl asemănai cu veverițele de cît cu broaștele.

Nu vă voi spune de ce neam era Hop-Frog. O fi fost din vre-un neam barbar, necunoscut, foarte depărtat de curtea regelui. Unul din generalii biruitori ai crăiei îl adu-sese pe el și-o fată aproape tot așa de pitică; dar foarte bine făcută și bună jucătoare, și i dăduse în dar regelui;—iată de ce era în-țelegere între cei doi prinși, cari ajunseră curînd prieteni buni. Hop-Frog, foarte puțin iubit, cu toate caraghiozlicurile lui, nu putea să-i facă Tripettei vre-o îndatorire; dar ea, prin gingășia și frumusețea ei rară, avea trecere la toți. De aceasta se folosea, ori la ce împrejurare, pentru binele lui Hop-Frog.

Intr'o zi regele hotărî, nu mai știi în ce împrejurare însemnată, să dea un bal mascat. De cîte ori erau la curte baluri sau alte petreceri de acest fel, Hop-Frog și Tripetta aveau căutare pentru darurile lor deosebite. Hop-Frog mai cu seamă, care, prin închipuirea-i minuțată, născocea împodobiri și îmbrăcămînți ne-numărate pentru balul mascat, nu putea lipsi.

Sosise noaptea serbătorei. Supt îngrijirea Tripettei împodobeau o sală de bal orbitoare; toată curtea era în focul așteptării. Fie-care își alesese haina și rolul—mulți chiar se pregătiseră cu două săptămîni sau o lună înainte; numai regele și cei șapte miniștri nu se hotărîseră încă. Nu știi pricina șovăe-

lelor lor; dar imi închipuiu că, oameni așa de cu greutate, nu prea străluceau prin ușurință la născociri.

Dar, vremea trecea; trimiseră deci, la nădejdea din urmă, la Hop-Frog și Tripetta.

Cînd cei doi prieteni veniră în fața regelui, îl găsiră la masă bînd regește vin cu cei șapte miniștri, dar, cu toate astea, foarte suferat. Stăpînitorul știa că Hop-Frog nu putea suferi vinul, care-l ațîța pînă la nebunie; deci nu găsi alta mai bun de făcut și începu c'o glumă, silind pe caraghioz să bea.

— Vin'o lîngă mine, Hop Frog, și bea păharul ăsta în sănătatea prietenilor tăi, cari lipsesc! (Hop-Frog scoase un oftat lung). Și să te vedem ce poți, băiete! Ne trebuie tipuri, caractere, ceva nou și ciudat. Mai cu seamă ferește-te de lucruri obișnuite. Haide, bea! Vinul o să-ți dea idei.

Ca de obicei, Hop-Frog vroi să răspundă prînr'o vorbă nemerită, la bunăvoința regelui, dar îi veni prea greu. Era tocmai ziua de naștere a bietului caraghioz; lacrimile îl podidiră, la porunca de-a bea pentru prietenii ce lipseau. Luînd necăjit cupa din mîna tiranului, ochii i se umplură de lacrimi cari amestecară în vin, picături amare.

— Ha! ha! făcu regele rizînd cu hohote, cînd nebunul goli cupa, vezi ce face un păhar de vin bun! Ochii îți scînteează.

Bietul Hop-Frog! Ochii îi scînteau, în adevăr, căci la el vinul avea înrîurire puternică și grabnică asupra creierului. Puse ațîțat păharul pe masă și se uită împrejur ca nebun. Toți păreau încîntați de „gluma“ regală.

— Acuma pe lucru! făcu primul ministru, om foarte gros.

— Așa e! întări regele. Haide! Hop-Frog, luminează-ne cu înțelepciunile tale. Tipuri, băiete! născocoște-ne tipuri, maște de caracter! Toți avem nevoie de caractere... ha! ha! ha!

La cuvîntul acesta, așa zis de duh, cei șapte miniștri începură a ride în cor.

Hop Frog rise și el; dar slab și par'că neștiind ce face.

— Haide! haide! făcu regele... Grăbește să afli ceva.

— Mă silesc să găsesc ceva nou de tot, respuse piticul încurcat, căci vinul îl zăpăcise.

— Te silește! răcni regele: Ce 'nseamnă vorba asta? Aha! te-ai îmbufnat! Iți mai trebuie vin, văz eu. Haide, bea-l și pe ăsta!

Și din nou îi întinse o cupă plină, fără milă de suferința schilodului, care trăgea anevoie aer și se uita speriat.

— Bea! îți zic... sau pe toți dracii...

Piticul se 'mpotrivea, curtenii zîmbeau cu reutate, regele se făcu roș de furie. Atunci, galben ca o moartă, Tripetta înnaintă până lângă tron, căzu în genunche, și-l rugă pe rege să cruțe pe Hop-Frog.

Incremenit de-așa îndrăzneală, regele o privi cîte-va clipe. Nu mai știe cum să-și arate supărarea. Apoi, fără a zice un cuvînt, o lovi cu cruzime, aruncîndu-i în față vinul din cupa plină.

Biata fată se sculă cum putu, se duse din nou la capătul mesei, neîndrăznind măcar să ofteze.

O tăcere de moarte domni cîta-va vreme; s'ar fi auzit căzînd o frunză, un fulg. Apoi un scrișnit înnăbușit, dar ascuțit și prelung, păru că pleacă din toate colțurile odăei de-odată.

Mînios, regele se întoarse spre pitic și-l întrebă cum de cutează a face ast-fel de zgomot. Piticul părea trezit din beție și, privind tîntă, dar liniștit, pe rege, strigă:

— Eu—Eu? Cum s'ar putea!

Un curtean spuse că zgomotul părea a veni de afară. Cred, zise el, că papagalul de la geam își ascuțea ciocul de vergelele de metal ale cuștei.

— Adevărat! șopti stăpînitorul. Totuși ași fi jurat că ticălosul ăsta scrișnea din dinți.

Piticul începu a ride — regele era prea mulcalit ca să se supere de-o glumă — și aretă un șir de dinți mari și puternici. Ba zice că e gata a bea tot vinul ce i se va da, și, după ce golî o cupă mare, începu a lămuri planul balului mascat.

Nu pot să vă spun cum mi s'a făcut legătura asta de idei; dar tocmai după ce Măria-Voastră a izbit pe Tripetta, aruncîndu-i vinul în față, cînd papagalul făcea acel zgomot ciudat la geam, am născocit o desfătare minunată. E un joc, pe care-l făceam adesea în țeara noastră la balurile mascate, dar care nu e de loc cunoscut aci. Din nenorocire, ar trebui să fie opt inși..

— Sîntem tocmai opt, strigă regele, eu și cei șapte miniștri. Spune-ne cum e...

— Se chiamă, zise Hop-Frog, cei opt urangutani înlănțuiți — și, în adevăr, jocul e foarte caraghioz, dacă e făcut cu dibăcie.

— O să-l facem! strigă regele vesel,

— Caraghioz joc, urmă Hop-Frog, e spaima femeilor ..

— Bun de tot, zbierară împreună regele și cei șapte miniștri.

— Chiar eu o să vă prefac în urang-utani, urmă piticul. Incedeți-vă în mine: o să semănați aidoma. Toți mosafirii or să creadă că sînteți fiare adevărate ! Gîndiți-vă la spaima lor !

— Tot ce poate fi mai nostim, făcu regele. O să te îmbogățim, Hop-Frog, o să fii om !

— Zăngănitul lanțurilor o să mărească neorîndueala. Or să creadă c'ați scăpat de la menajerie. Măria Ta îți poți închipui ce burzulueală va fi în bal, cînd vor năvăli opt urang-utani legați cu lanț și scoțînd țipete selbatece, în mijlocul unei mulțimi strălucite și împodobite.

— S'a hotărît ! zise regele sculîndu-se răpede, o dată cu miniștrii, ca să pue în lucrare planul lui Hop-Frog, căci trebuia grăbit.

Caraghiozul îi făcu urang-utani foarte cu ușurință, dar îndestulător pentru scopul său. Animale de felul ăsta sînt rari în țerile civilizate. Puteau deci să se mulțumească și cu asemănarea ce le-a dat Hop-Frog. Băgă pe rege și pe cei șapte miniștri în cămăși și pantaloni, jumătate de lînă și jumătate de bumbac, strînși pe trup, apoi îi muie în păcură. Un ministru dădu cu ideea să li se pue și pene ; dar Hop-Frog nu vroi ; nu-i fu greu să-i încredințeze că fuiorul de in înfățișează mult mai bine blana de urang-utan. Puse deci pe ei o pătură groasă de fuior, peste pînza unsă cu dohot. Apoi aduse un lanț greu pe care-l

învălătuci împrejurul mijlocului regelui și-l prinse tare și'n al celor șapte miniștri, cetluind bine pe fie-care. Înlanțuiți așa, depărtându-se unul de altul bine, alcătueau o roată.

Sala cea mare de bal era rotundă și foarte naltă, lumina soarelui pătrundea numai pri'ntr'o fereastră din tavan; noaptea, o lumina un policandru uriaș, atârnat de-un lanț, ridicându-se sau coborîndu-se prin ajutorul unei greutăți, care, spre a nu strica frumusețea decorativă, trecea în afară pe coperișul bolței.

Pe Tripetta o pusese să împodobească sala; dar Hop-Frog o povăzuise la întocmirea cîtor va amănunte. Astfel, după sfatul lui, luaseră policandrul, de teamă ca scurgerea cerei, pricinuită de aerul așa de cald, să nu strice hainele mosafirilor, prea mulți și prea grăbiți, cari, deci, nu s'ar fi putut feri de mijlocul sălei, unde atârna policandrul. Il înlocuiră prin sfeșnice mari așezate în pereți cam peste tot, și mai pusese cîte o făclie mirositoare în mîna dreaptă a celor cinci-zeci sau șai-zeci de cariatide cari se răzămau de ziduri.

După porunca lui Hop-Frog, cei opt urangutani, intrară tocmai la miezul nopței, în mijlocul mulțimei de măști. La cea din urmă bătae a ceasului, se năpustiră, sau mai bine se rostogoliră, ca niște turbați, împiedecîndu-se de cîți-va din ei, deci căzuseră și pricinuiseră vâlmășagul.

Efectul a fost minunat și încîntă inima regelui. Cea mai mare parte din cei de față, crezură că ființele astea scîrboase erau fiare selbatece, dacă nu chiar urangutani; multe femei leșinară—Regele și miniștri ar fi plătit scump gluma, dacă n'ar fi oprit pe mosafiri să vie

la serbare cu arme. Se răpeziră la uși, dar le închiseseră după intrarea regelui și cheile erau la el, căci așa ceruse piticul. Când spaima era la cuime și fie-care se gîndea numai la scăpare, s'ar fi putut vedea lanțul care slujea, de obicei, să atîrne policandru, coborîndu-se în mijloc pînă ce cîrligul de la capăt a ajuns la trei palme de la pămînt.

În aceeași clipă regele și cei șapte prieteni ai lui, după ce străbătură sala încoace și în colo, se găsiră, în sfîrșit, la mijloc, supt lanț.

Piticul, care nu-i părăsise, apucă lanțul cu care erau cetluiți și-l agăță răpede de cîrligul policandrului. Par'că împins de o putere nevăzută, lanțul se ridică destul de sus ca să pue cîrligul la adăpostul vre-unei atîngeri, urcînd și pe urang-utani, împreună, față în față.

Mai puțin îngrijate, măștile, cari începuseră a crede că e numai o glumă, începură să ridă.

— Dați-mi-i! strigă Hop-Frog cu glasul lui ascuțit, care birui zgomotul. Dați-mi-i! Cred că-i cunosc și vă voi spune cine sînt.

Apoi își făcu loc pînă la zid, zmunci o lumînare de la o cariatidă, veni iar în mijlocul sălei, sări cu îndemînare de maimuțî pe capul regelui, întări cîte-va verigi de la lanț, și se urcă mai sus, plecînd lumînarea spre snopul ca de urang-utani, ca să-i vază mai bine, strigînd: «O să vă spun numai de cît cine sînt.»

Și, în vreme ce mulțimea se prăpădea de ris, piticul scoase un fluierat ascuțit, lanțul se ridică la trei-zeci de picioare, legănînd cu el urang-utanii, cari să zbăteau ca niște draci, re-mași între fereastra de sus și podea. Hop-Frog care urcase și el, căci se ținea bine de

lanț, plecă din nou lumînarea asupra lor, ca și cum ar fi căutat să descopere cine erau. Apoi se auzi un scrișnet ascuțit, asemenea cu cel care supăraseră pe rege, după ce brîncise pe Tripetta și-i aruncase vinul în față. Acuma nu mai încăpea îndoială: nu-și mai ascutea papagalul ciocul, ci piticui scrișnea din dinți, făcînd spume la gură și cu ochii scînteetori de furie.

— Ah! ah! făcu el, încep a vedea cine sînt oamenii ăștia.

Zicînd că vrea să-i privească și mai bine, apropie lumînarea de haina stăpînului, care se schimbă într'o masă de flacări orbitoare. În cîte-va clipe cei opt urang-utani ardeau cu pălălae în mijlocul țipetelor de spaimă ale mulțimei, neputincioasă a le da vre un ajutor.

Apoi flăcările siliră pe Hop-Frog să se catherine și mai sus, unde nu-l puteau atinge. Atunci, în tăcerea adîncă, începu a vorbi:

— Acuma văd bine cine sînt măștile astea, zise el. Văd un rege și pe cei șapte miniștri ai lui, un rege care îndrăznește a lovi o fată fără apărare și pe cei șapte sfetnici ai lui. Eu sînt numai Hop-Frog, caraghiozul, și asta e gluma mea cea din urmă!...

Opera de răzbunare s'a isprăvit. Din pricina iuțelei cu care arseseră fuiorul și dohotul, cele opt leșuri erau numai o grămadă cu miros urît și scîrboasă. Hop-Frog aruncă făclia peste ei, se urcă pe lanț și pieri prin tavanul cu geamuri.

Se crede că Tripetta, urcată pe acoperiș, își ajutase prietenul în răzbunarea lui groaznică și c'a fugit cu el.

Nu i-a mai văzut nime nici odată.

ADEVĂRUL DESPRE D-I WALDEMAR

Intîmplarea nemaipomenită a d-lui Waldemar a dat loc la desbateri fără sfîrșit. Ar fi fost de mirare să nu fie așa. Silințele tuturor celor amestecați de-a ținea lucrul ascuns au dat naștere la povestiri prescurtate sau lungite, cari n'au lucrat puțin la înfățișarea daraverei supt coloare neplăcută și însoțit de tot soiul de îndoeli. Mă hotărsec deci a spune *faptele*, așa, cel puțin, cum le-am înțeles eu.

Sînt aproape nouă luni — de trei ani studiam fenomenele magnetice — cînd îmi veni în gînd, așa de-o dată, că nime păn'atunci nu cercase să magnetizeze pe cine-va în ceasul morței în articulo mortis. Comunicarea fluidului ar fi oare cu puțință, fire—ar oare împiedecată sau ușurată, și întru cît mersul morței firești s'ar putea grăbi sau întîrzia? Intre multe altele, aceste trei întrebări mă munceau, dar mai ales cea din urmă, din pricina urmărilor însemnate ce-ar fi putut avea.

Incepui a căuta pe cine-va, în stare să-mi înlesnească lămurirea tainei acesteia; și, numai de cît privirile mi se îndreptară asupra prietenului Ernest Waldemar, autorul cunoscut al lucrării *Biblioteca forensica* și care, supt

numele de Issachar Max, a tradus în limba leșească pe Wallenstein de Schiller și pe Gargantua de Montaigne.

De la 1839, d-l Waldemar locuise mult timp în Haarlem, iar din 1899 în New-York.

Era foarte slab. Te mai lovea prin faptul că barba-i era albă, iar părul capului negru, în cât trecea drept perucă. Din fire, nervos, era potrivit pentru încercări magnetice ; și, de două sau trei ori, foarte lesne, îl adormisem, făr'a fi înse stăpîn deplin pe voința lui, deși mă așteptasem. Dar, cât despre *vederea la depărtare* sau *proorocie*, toate încercările mi-au ramas cu desăvîrșire zădarnice. Puneam o parte din neizbîndă pe seama sănătăței lui zdruncinate. Cîte-va luni înnainte de-a ne cunoaște, doctorii hotărîseră că moartea lui nu putea întîrzia, căci era ofticos în cea din urmă stare.

De-această moarte apropiată vorbea cu sînge rece și nepăsare, ca de-un lucru hotărît, neînlăturat, față de care ori-ce părere de reu ar fi fost de prisos și care avea să-l scape de chinuri. Iată de ce m'am gîndit la el, cînd mi-a venit gîndul de mai sus. Filosofia lui îmi dădu curaj. Apoi nu avea vre-o rudă de care să mă tem că s'ar împotrivi.

li spusei planul pe față. Cu toate că aretase în tot-dauna prea puțin gust către studiul mesmerismului, spre mirarea mea, se interesă numai de cât de încercarea asta. Și, boala lui fiind din acele în cari se poate prevedea lesne ceasul sfîrșitului, ne învoirăm să mă cheme cu două zeci și patru de ceasuri înnainte de data hotărîță de doctori, pentru moarte.

Acum șapte luni, primii biletul următor, scris de d-l Waldemar:

„Dragul meu Poë,

„Poți să vii acuma. D. și F, spun amîndoi că mîine voi duce-o pînă după miezul nopței. Cred c'au socotit bine sau pe-aproape.

Waldemar“

Biletul îmi veni după jumătate de ceas, de cînd îl scrisese; într'un sfert de ceas fui în odaia bolnavului, pe care nu-l văzusem de zece zile.

M'am spăimîntat de schimbarea lui în vremea asta așa de scurtă. Fața îi era ca varul, privirea stinsă de tot, slăbiciunea așa de mare că oasele mai îi eșeau prin pielea depe umerele obrazului. Pri'ntr'o întîmplare foarte rară, cu toate că scuipa fără încetare și pulsul mai nu i se mai simțea, își păstrase aproape toate însușirile minții și chiar oarecare putere trupească, și, fără ajutor, își lua doctoria liniștitoare.

Cînd am intrat în odaie, era în mijlocul pernelor de cari se răsima; doctorii D. și F., îl înconjurau, iar el lua liniștit note pe-un caețel.

Ii strinsei mîna; apoi luai la o parte pe doctori, cari îmi dădură toate amănuntele privitoare la starea lui. Plămînul stîng suferise, de opt-spre-zece luni, o prefacere cartilagi-noasă sau pe jumătate osoasă, era cu nepuțință să se folosească de el la resuflat. Plămînul drept, de-asemenea, se învîrtoșase în partea desus; iar în partea de jos, era plin de tubercule puroioase. Caverne adînci găuriseră

partea lui dreaptă, c'o repeziciune nemaiauzită, în mai puțin de-o lună.

De trei zile, se vedea o lipire a plămînilor de coaste, care se aretase așa de-odată. Se mai credea că are și un anevrism al aortei ; dar, cînd plămîni erau așa de întăriți, cum să faci diagnostic exact ? Doctorii erau de-o părere : D-l Waldemar avea să moară Duminecă, pe la miezul nopții.

Eram Sîmbătă seară pe la ceasurile șapte.

Doctorii îl părăsiră după ce și luară remas bun. După stăruința mea, înse, făgăduiră că vor mai veni seara, pe la zece. După ce i-am văzut plecați, vorbii în voe cu Waldemar de sfîrșitul apropiat.

Aretă dorință vie să fac încercarea plămînită, grăbindu-mă să încep. Doi păzitori, un om și o femeie, nu-mi păreau de-ajuns ca martori, de s'ar fi întîmplat, pe neașteptate, ceva reu. Nu îndrăzneau de-aceea să încep cercarea. Dar venirea unui prieten, un student în medicină, Teodor L..., și stăruința prietenului pe moarte m'au hotărît, cu atît mai mult, să nu întîrzii, cu cît d-l Waldemar, vădit lucru, se prăpădea.

Teodor L..., avea să însemne tot ce se va întîmpla.

Dăm aci din cuvînt în cuvînt acest proces-verbal.

Erau opt fără cinci, cînd am apucat pe bolnav de mîină. Il rugai să spuie studentului, cît putea de limpede, că el, Waldemar, vrea să fac asupra-i o experiență de mesmerism în împrejurarea de față.

Foarte slab — dar limpede. — dădu răspunsul următor : „Da, doresc să mă mag-

netizeze“. Și adăogă îndată: „Mi-e frică să nu fi întârziat prea mult!“ Incepui schimele. Imi dădeam toate silințele, dar nu văzui nici o urmare până la zece și zece. Doctorii D... și F... sosiră. Le-am arătat planul, nu s'au împotrivit de loc, spunându-mi că agonia a început. Am urmat, schimbai schimele în loc de-a curmezișul în de-alungul, ațintindu-mi privirile în ochii celui ce se lupta cu moartea. Pulsul nu se mai simțea; resuflarea se împiedeca, tăiată din jumătate în jumătate de minut. Și tot așa, timp de un sfert de ceas. După asta, un oftat îngrozitor de adânc îi eși din piept, horcăitul încetă sau mai curînd abia se mai auzea. Mîinele și picioarele erau înghețate. La unspre-zece fără cinci, semnele somnului magnetic nu mai erau îndoelnice. Ochiul pierdu tremurătura sticloasă, luînd înfățișarea anevoie de suferit a privirei întoarsă în lăuntru, a somnambulilor. Prin cîte-va mișcări răpezi ale mîinei pricinui somnul magnetic; pleoapele se mai zbăteau la început; stăruii pînă s'au închis și oprit. Pri'ntr'o încordare strașnică a voinței, am urmat mai departe lucrarea: vroeam să ajung la paralizarea mîinilor și picioarelor. Li așezai picioarele lungite, cum mi s'a părut mai potrivit, brațele aproape întinse, răzemate pe pat, la depărtare potrivită de șale, capul puțin ridicat. Bătuse miezul nopței, rugai pe doctori să cerceteze pe d-l Waldemar.

Aflară, după ce l cercetară, o catalepsie magnetică desăvîrșită. Dorința de-a urmări încercarea asta le veni și doctorilor. D rul D... se hotărî să remîie lîngă pat cu noi. D-rul F... plecă, făgăduind că va veni înainte de zorii zilei.

Studentul remase și el, de asemenea cei doi poslușnici.

Până la ceasurile trei deminează, am lăsat în liniște pe d-l Waldemar. Apropiindu-mă atunci de el, l'am găsit în aceeași stare ca și la plecarea doctorului F... fără puls, cu resuflarea abia simțindu-se pe oglindă, cu pleoapele închise, cu mâinele și picioarele țeapene și reci ca marmora. Am cercat să fac brațul drept să urmeze mișcările ce făceam cu al meu, deasupra patului. Spre mirarea mea cea mare, brațul le schiță, foarte slab, toate mișcările miinei mele, — lucru ce izbutisem foarte rar a căpăta de la d-l Waldemar, înaintea vreme.

— «Domnule Waldemar», — i-am zis, — „dormi?“

Nici un răspuns, dar o tremură a buzelor.

L'am întrebat iar de două-trei ori. Trupul tremură ușor; pleoapele alunecând în sus, descoperiră o linie albă din globul ochilor.

De pe buze eșiră aceste cuvinte, ca o șoaptă, aproape neînțeleasă: «Da! acuma dorm! Nu mă deșteptați! — Lăsați-mă să mor așa!».

Brațul stîng tot țepăn ca și celălalt, asculta de mișcarea miinei mele. Am urmat cu întrebările: — „Te doare pieptul, Waldemar?! Răspunde limpede, și apăsă: — «Să mă doară? Nu!... Mor!»

Nu mai voi să-l chinuesc. Am așteptat până'n ziuă. Doctorul F... veni. Se minună, cînd îi puse o oglindă la buze și-mi spuse să-l întreb: — „Waldemar“, l'am întrebat «dormi mereu?» Bolnavul păru că se silește — să

vorbească. Am întrebat din nou. A patra oară, zise, foarte slab :

— „Da ! mereu !... dorm... Mor !“

Doctorii își dădură părere că va muri peste cinci minunte, și că ar dori ca d-l Waldemar să rămână până la sfârșit în liniștea aceasta, fără a-l turbura. În potriva părerei lor, am încercat să mai vorbesc odată cu el, i-am pus din nou întrebarea. De-odată, o schimbare turbură fața bolnavului. În orbite, ochii i se rostogoliră, văzându-se sub pleoapele puțin ridicate; culoarea i se făcu ca de mort, pielea părea un pergament sau mai de grabă o hîrtie albă, cele două pete roșe ale obrazilor, până atunci așa de vii, se stinseră de odată, ca o flacăra în care suflă. Buza de sus descoperi dinții, până aci ascunși, falca de jos căzu cu zgomot înăbușit; gura rămase mare deschisă arătînd toată limba neagră, umflată. Ori cît de deprinși eram toți cu grozăviile unui pat de moarte, așa de urîță și în afară de ori-ce închipuire fu priveliștea d-lui Waldemar, în cît fie care dădu îndărăpt... Ajung acuma la acel punct al povestirii, cînd cetitorul răzvrătit nu va voi să creadă. Datoria mă face totuși să urmez.

Abia mai dădea d-l Waldemar semne slabe de viață. Crezînd că-i mort, l'am lăsat în seama păzitorilor; de-odată, limba se mișcă foarte vădit aproape o minuntă. Apoi di'ntre fălcile descleștate, nemișcate, își ni un glas. Glasul acela, ar fi nebunie să încerc a-l descrie; iată totuși cam cum era : un sunet aspru, sfășiat, găunos, putea-i să-i zici acestui zgomot : groaznic, nelămurit, căci de bună seamă nici-odată

n'a izbit urechea omenească. Cum să dau idee de această intonație ciudată, nepămîntească?

Părea că vine ca de la o depărtare multă, din vre-o prăpastie de supt pămînt. Aveam simțire. — Oh! unde să aflu chip de-a face înțeles ceea ce nu se poate rosti, — ca de ceva cleioș, în care mîna se prinde.

Sunetul era alcătuit din silabe deosebite. D-l Waldemar *vorbea*, respunzînd acuma de-abia la întrebarea ce-i făcusem cu cîte-va minute înnainte.

Il întrebasem, vă aduceți aminte, dacă tot dormea.

Glasul zise: — «Da. — Nu. *Am dormit, și acuma sînt mort!*».

Nici unul din noi nu încercă să tăgăduască nici să micșoreze groaza de nepovestit, fiorul ce ne dădură aceste cuvinte. Studentul leșină. Păzitorii fugiră ca nebuni. Nu i-am mai putut aduce îndărept.

Nu mai adaog nimic despre ce simțeam.

Fără un cuvînt, am căutat eu și doctorul să aducem în simțiri pe student. Ne-a trebuit aproape un ceas. Apoi am cercetat ce mai era cu *mortul*. Nici o urmă de suflare pe oglindă; am încercat să-i luăm sînge la braț, fără vre-o izbîndă; mîinile nu mai voeau de loc să urmeze îmboldul meu... Numai limba, își păstra mișcările. După întrebările mele, erau mai răpezi, aretînd încordarea voinței ca să asculte de îndemnul magnetic, dar neîndestulătoare ca să poată răspunde. Am pus trupu 'n «comunicare» cu cei doi doctori, apoi cu studentul; dar întrebările puse de ei păreau că-l lasă nesimțitor.

Cred c'am spus tot despre starea aceasta de somnambulism. Am adus alți păzitori, și la ceasurile zece, am eșit cu cei doi doctori și cu studentul.

Am venit iar cu toții după masă. Starea mortului era aceeași. Ne-am întrebat, dacă n'ar fi bine să facem să înceteze somnul; părerea tuturor a fost că n'ar fi de nici un folos. De bună seamă, moartea sau ce înțelegem noi prin cuvântul ăsta, era întârziată prin lucrarea magnetică. Clipa deșteptării ar fi fost și cea din urmă.

...De-atunci până Vinerea trecută, — *timp de șapte luni*, — ne-am întâlnit în casa lui Waldemar, eu, doctorii și alți învățați. În aceste *șapte luni*, somnanbulul a rămas *tocmai* în starea aretată, supt paza oamenilor.

În sfârșit, Vineri, am hotărît să-l deșteptăm. Această experiență, prost cunoscută, a dat naștere basmelor crezute cu ușurință în popor.

Cele di'nțiu încercări au fost fără folos. În firșit, semnul întoarcerii la viață a fost o plecare a irisului, vestind sfârșitul apropiat al catalepsiei magnetice.

O scurgere îmbielșugată de lichid gălbui a însoțit această mișcare a globului ochiului. Lichidul avea miros arzător, nesuferit.

Am încercat să-l fac să miște brațul: nici o izbîndă. Doctorul F... mi-a zis să-i pun în-trebări. I-am zis:

„Domnule Waldemar, poți să ne lămurești, cari sînt acuma simțirile și dorințele d-tale?”

Petele de pe obraz *se aprinseră* din nou. Limba tremură; dar buzele și fălcile remaseră nemișcate...

După o așteptare, glasul, glasul înspăimîntător zise :

— „Pentru Dumnezeu!— răpede! — răpede!— adoarme-mă sau, răpede! deșteaptă-mă! — răpede! *Iți spun că sînt mort!*»

Sleit de putere nervoasă, remăsei o clipă nehotărît, încercînd slab să-l liniștesc. O lipsă desăvîrșită de voință îmi luă toată puterea; totuși m'am hotărît să-l deștept. Toți și eu însu-mi, ne așteptam la sfîrșitul somnului magnetic. Dar ce s'a întîmplat nici o ființă omenească n'ar fi putut aștepta; era peste putință.

Am făcut răpede mișcările pentru deșteptare. Pe limbă ca nebune țipetele : «*Mort ! mort !*» izbucneau fără să treacă pe buze. Trupul, de odată, în mai puțin de-o clipă, se prăbuși, se îmbucătăți, putrezi supt ochii noștri, în mîinile mele. Pe pat, înaintea tuturor martorilor, remase o grămadă dezgustătoare, aproape lichidă — o putrejune grețoasă.

PISICA NEAGRĂ

Veți crede oare povestirea foarte ciudată și în același timp foarte adevărată, ce voi spune-o? Mă îndoiesc. Ar trebui să fiu nebun să cred, căci chiar judecata mea n'o înțelege. Totuși nu-s nebun și nici nu aiurez cîtuși de puțin. Știu c'o să mor mîine și-ași vrea să-mi ușurez sufletul. Voiu destăinui limpede, pe scurt, fără a-mi da părerea, un șir de întîmplări casnice, întîmplări, cari, prin urmările lor, m'au inspăimîntat, m'au chinuit, m'au nemicit. Poate nu vor părea așa de groaznice altora. Poate, de-asemena, mai tîrziu o minte mai liniștită, mai tare ca a mea, va preface în praf această stafie și va găsi în împrejurările ce povestesc tremurînd, numai un șir regulat de pricini și de urmări foarte obișnuite?

Din copilărie aveam fire blîndă și ome-noasă. Bunătatea-mi deosebită făcuse din mine jucăria tovarășilor. Imi erau dragi mai cu seamă animalele și părinții îmi dăduseră voie să țin cîteva. Plăcerea cea mai mare era să le dau de mîncare și să le mîngîiu.

Crescînd, dragostea asta se făcu și mai mare, tovarășia lor era chipul cel mai plăcut de a-mi trece timpul. Cei cari au ținut la un cîine credincios vor înțelege felul și puterea

bucuriilor mele. În iubirea fără de interes a unui dobitoc, în credința lui către stăpîn, e ceva care ți merge drept la inimă, mai cu seamă, cînd ne-am pierdut închipuirile despre biata prietenie, despre credința așa de schimbătoare a omului.

Insurat de vreme, am văzut cu bucurie, la soție mea, aplicare potrivită cu-a mea. Știindu-mi dragostea către dobitoacele domestice, se silea să-mi aducă din cele mai plăcute. Avui păseri, un pește auriu, un cîine, epuri de casă, o maimuță și o pisică.

Pisica era foarte mare, foarte frumoasă, neagră de tot, cu instinct deosebit. În privința instinctului acestuia, soția mea era foarte superstițioasă, și vorbea neconținut de credința norodului, care vede în pisicile negre, vrăjitoare schimbate. Poate era numai o glumă din partea ei. Vorbesc de lucrul ăsta, fiind-că îmi vine tocmai acum în gînd.

Pluton, așa-i ziceam, îmi era tovarășul cel mai drag. Ii dam chiar eu să mănînce, îl aveau neconținut cu mine, m'ar fi urmat și pe drum, dacă l'ași fi lăsat. Prietenia aceasta ținu mai mulți ani, în care timp, roșesc mărturisind, obiceiuri cumpătate mi-au stricat firea. Din zi în zi, eram mai mohorît, mai ușor de supărat, mai egoist. Vorbeam aspru, soția am ajuns s'o și bat. Neapărat și animalele sufereau de schimbarea aceasta; nu mă mai îngrijeam de ele, le loveam. Numai Pluton îmi Insufla oare-care sfială, care-l punea la adăpostul furiilor mele, — dar nu mă rușinam de loc a chinui epurii, maimuța și chiar cîinele, cînd îi găseam în cale.

Boala mea se făcea tot mai rea. Căci ce

boală se poate asemana cu beția ! Pluton chiar, care începuse a fi posomorit și îmbătrînea, suferi de la o vreme, de urmările năbădăilor mele !

Intr'o noapte, venisem acasă beat, eșind di'ntr'o cîrșmă de mahala. Imi închipueam că pisica se ferea de mine. Am prins'o. De frică, m'a mușcat puțin de mîna. O mînie drăcească mă cuprinse; nu mai eram eu. Mi se păru că sufletul îmi eșea din trup; o reutate, biciuită de căldura spirtului, îmi cuprinse toată ființa. Am luat un briceag din buzunarul jiletcei, l'am deschis, am apucat pe bietul dobitoc de gît și i-am scos un ochiu din vîgăună ! Mă rușinez povestind cruzimea asta spăimîntătoare !... Dimineața, cînd îmi venii în fire, cînd se împrăstiaseră aburii beției, simții scîrbă adîncă față de crima ce făptuisem; dar muștrarea de cuget fu prea slabă ca să mă aducă la cîmpătare. Văzui în curînd că spirtul era pricina faptei ce făcusem.

Pisica se vindecă încet. Deși vîgăuna avea înfățișarea sîngeroasă, Pluton se părea cel puțin că nu mai suferă.

Se primbla prin casă ca și altă dată, dar se ferea de mine, cu teamă îndoit de mare. Eram încă destul de bun ca să sufăr de ura unui dobitoc, care mă iubise așa de mult altă dată; dar suferința aceasta se prefăcu răpede în mînie. Mă apucă, spre căderea din urmă și fără leac, duhul Reutăței ! Filosofii nu țin seama de acest duh; dar, după cum e adevărat că sufletul meu este, tot așa cred că reutatea e una din cele di'ntîiu porniri ale sufletului omenesc, una din cele di'ntîiu simțiri, cari alcătuesc pe om. N'am făcut noi, toți cîți sîntem, vre-o

faptă, prostească sau josnică, numai din pricină că știam că nu trebuie s'o facem? N'avem o pornire veșnică de-a călca legea? Duhul acestă al reuțăței mi-a aduș căderea.

Dorința aceasta nepătrunsă a sufletului de a-și fi singur calăul, de-a-și asupri firea, mă împingea să urmez cu chinul acestui animal nevinovat. Intr'o demineață, cu tot sîngele rece, i-am făcut un nod în jurul gîtului și l'am spînzurat de ramura unui copac; l'am spînzurat, avîndu-mi ochii plini de lacrimi și inima plină de muștrări; l'am spînzurat, fiindcă mă iubise, fiindcă nici odată nu mă supăraseră; l'am spînzurat cu plăcerea de-a săvîrși un păcat de moarte, care-mi pierdea pe vecie sufletul nemuritor, și-l făcea nevrednic pînă și de mila nesfîrșită a lui Dumnezeu, cel Foarte Bun și Foarte Ingrozitor.

În noaptea ce urmă după omor, m'am deșteptat în țipetele: „Foc!“ Perdelele patului ardeau, casa întregă ardea. Soțiea, slujnica și cu mine, de abia am scăpat de moarte. Toată averea mi se cufundă în nenorocirea aceasta și n'am mai încercat de atunci să mă lupt cu desnădejdea. Sînt prea sceptic ca să pun în legătură fapta-mi josnică și nenorocirea asta. Dar nu voiu să sar un inel în lanțul faptelor ce desfășor. A doua zi după foc, m'am dus să văd ruinele. Numai un zid rămăsese în picioare. Era unul di'nnăuntru, foarte suptire, și de care-mi rezemasem căpățiul patului. Cărămida nu suferise aproape de loc, fiindcă-l dresesem de curînd. Mulțimea se adunase înaintea zidului și părea că-l privește cu băgare de seamă, dînd semne de cea mai mare uimire. Voi să știu și eu ce este. M'am apropiat și vă-

zui, ca o sculptură puțin bulbucată, făcută din ipsos, forma unei pisici mari, c'o sfoară de gît.

La vederea aceasta, uimirea mi se schimbă în spaimă.

Apoi, după gîndire, mi-am adus aminte că spînzurasem pisica, într'o grădină din apropierea casei. În grădină năvălise mulțimea la cele di'nțiu lumini ale focului; cineva, se vede, luase dobitocul și-l aruncase într'o odae, prin geamul deschis, cu gîndul de-a mă deștepta. Prăbușirea celorlalte ziduri, ștrinsese pisica în ipsosul ud, iar varul de pe zid, amestecat cu amoniacul trupului făcuse chipul ce aveam înaintea ochilor. Dar, cu tot răspunsul ce dădeam minței, dacă nu conștiinței, remîneam totuși supt întipărirea unei spaimे grozave. Mai multe nopți, veni să mă turbure vedenia pisicii și un fel de muștrare mi se strecură din nou în suflet. Plîngeam pierderea ei; făcui și mai mult, am căutat în împrejurimi, în cîrșmile dezgustătoare pe unde umblam, un urmaș de acelaș fel, și, pe cît se putea, cu aceeași înfățișare.

Intr'o noapte, pe cînd beam într'o casă murdară, văzui o formă neagră, ridicîndu-se pe unul din butoaele mari de spirt și rom, cari umpleau încăperea. M'am apropiat de ea și-am atins'o cu mîna. Era o pisică neagră, o pisică mare, chiar mai mare de cît Pluton, și semănîndu-i foarte bine, cu singura deosebire că Pluton n'avea nici un fir alb, pe cînd acesta avea pe piept o pată mare albă, cu formă nehotărîtă.

Se ridică de odată, cînd l'am atins, toarse, se frecă de mine și păru foarte mulțumit că

'l luam în seamă. L'am cerut cîrșmarului să mi-l vînză; mi-a răspuns că nu-î al lui, și întîiași dată. Am tot mîngîiat pisica, pîn se luă după mine că'l vedea singură la eșirea din cîrșmă.

Odată a casă, se așeză ea la ea, și numai decît nevasta mea îl iubi. Cît despre mine am început în curînd să nu-l pot suferi. A fost tocmai pe dos de cum crezusem și nu știu de ce. Dragostea lui vădită către mine mă plictisea și aproape mă dezgusta. Am ajuns în curînd să-l uresc și mă feream cît mai mult de el. Amintirea rușinoasă a celei di'ntîiu fapte selbatece m'a oprit să-l chinuesc; dar mă uitam la el cu groază, fugind de înfățișarea lui nesuferită, ca de-o boală. Am văzut că, întocmai ca la Pluton, cineva îi scosese un ochiu,—și atunci ura îmi ajunse la culme, pe cînd, din potrivă, soția mea îl iubea și mai mult, căci avea acea blîndețe de simțire, izvorul bucuriilor mele trecute și cele mai curate,—dar vai, pierdute pe vecie !

Din potrivă, dragostea pisicei pentru mine creștea, cu cît o uram mai mult. Mă urma pas cu pas, mi se băga supt scaun, mi se suea pe genuche, nu mă mai lăsa înpace cu mîngîielile-i nesuferite. Cînd mă ridicam, mi se băga în picioare, în cît m'ar fi putut da jos; alte ori, își înfigea ghiarele-i ascuțite în haine și mi se agăța până la piept.

În clipele acelea numai amintirea omorului vechiu, împreună c'o teamă nejudecată față de acest dobitoc, mă împiedeca să-l omor di'ntr'o lovitură !

Mi-e aproape rușine să mărturisesc, chiar din chilia de reufăcător, unde scriu ; da, mi-i

aproape rușine a mărturisi că spaima ce-mi făcea pisica venea din una din cele mai prostești închipuiri de pe lume ! De mai multe ori, soția îmi trăsesese luarea aminte asupra pe-tei albe așa de ciudată și care era singura deosebire între această pisică și cea pe care-o omorâsem. Am spus că pata, deși nu mare, mi se păruse cu formă nehotărîtă ; dar încetul cu încetul, treptat, pe nesimțite, așa că mi se părea mai mult o închipuire, luase formă foarte limpede. Semăna acuma, foarte bine—și mai cu seamă asta mă dezgustase de dōbitocul scîrbos,—semăna a spînzurătoare ! O ! unealtă nesuferită și groaznică !

Unealtă de omor și neomenie, de caznă și moarte ! Acum eram, în adevăr, nenorocit, peste marginile minței omenești. Cum se putea ca o vietate, pe al cărui frate îl omorâsem, să-mi aducă nenorocire așa de spăimîntătoare mie, omul făcut după chipul lui Dumnezeu cel a tot puternic ?

Nu mai aveam odihnă, nici ziua, nici noaptea. Ziua, pisica nu mă slăbea o clipă și noaptea, deșteptîndu-mă din vre un vis ciudat, simțeam pe față resuflarea ei caldă și întru-para vie a visului reu veșnic, îmi strivea inima supt povara-i uriașe.

Astfel de chinuri mi-au înnăbușit și puțina bunătate ce-mi mai rămăsese. Gîndurile întunecate și rele îmi erau acuma obișnuite. Poșăcia firei mele se schimbă în ură împotriva neamului omenesc. Soția, care nu se plîngea nici odată, vai ! și suferea tot, ajunsese jertfă supusă a furiilor cari nu mă mai părăseau. Intr'o zi, venise cu mine, pentru un lucru casnic, în privința casei vechi, în cari locueam

din pricina sărăciei. Pisica, și ea, venise după mine și pe treptele răpezi, era cât pe ce să mă dea jos. M'a înfuriat nespus, m'a turbat. Am apucat toporul și, lăsînd ia o parte teama copilărească, din pricina căreia n'o omorîsem acum, i-am dat o lovitură care ar fi omorît'o, dac'ar fi căzut în cotro o îndreptasem ! Dar soția, mi-a întors în altă parte mîna. Turbat, mai înfuriat ca un diavol, mi-am întors mînia împotriva ei, și i-am înfipt toporul în cap. ÎCăzu moartă, într'o clipă, fără un țpet.....

După ce am omorît'o, m'am gîndit îndată să ascund trupul. Nu puteam să-l duc din casă, nici ziua, nici noaptea, fără ca vecinii să mă vază. Mi-au venit în minte mai multe planuri. M'am gîndit mai întîiu să tai trupul bucățele și să-l arunc în foc. Apoi s'o îngrop în pimniță, s'o arunc în puțul din curte, să-l pun într'o ladă de marfă și să-l dau unui comisionar. Insfîrșit, m'am oprit la un mijloc, care-mi păru mai bun de cît celealalte: să-l bag în zidul pimniței, după cum făceau călugării din vîrsta de mijloc cu cei pe cari îi omorau.

Pimnița se potrivea foarte bine pentru astfel de plan. Zidurile făcute înfoiat, le acoperiseră de curînd c'o pătură de tencueală, pe care umezeala o ținea aproape moale. Mai era, într'unul din ziduri, o eșitură, făcută ca în chip de coș, pe care il astupaseră cu zid, cași pereții pimniței. Era foarte ușor să scot cărămizile în locul acela, să bag trupul și să zidesc la fel, fără să se bage de seamă cumva. Socoteala era bună. Scosei cărămiziile c'o pîrghie de fier, răzămaj trupul de zidul di'năuntru și l'am ținut așa până ce am pus zi-

dăria, cum fusese. Cu mortar, năsip și păr făcui tencueală tocmai la fel cu cea veche, și spoii foarte îndemînatec zidăria cea nouă. Insfîrșit dusei lucrul la capăt bun. După ce luai molozul și măturai pe jos, zidul nu mai părea de loc schimbat. Mă uitai în prejur, mulțumit, gîndind : „Aici, cel puțin, nu mi-am pierdut timpul !“

Am început apoi să caut dobitocul, care pricinuisse o nenorocire atît de mare; vroeam numai decît să-l omor. Dar spăriat de furia mea, pisica fugise. Fu cu neputință s'o mai gălesc. Nu mai zugrăvesc ușurarea ce-mi aduse lipsa ei. Avu grijă să nu vie toată noaptea. A fost cea di'ntîiu, în care dormii liniștit, de la intrarea ei în casă,—căci am dormit cu greutatea acestui omor pe suflet.

Trecură trei zile, fără să se arate calăul. Resuflam ușurat cu omul slobod. Plecase pe totdeauna. Deci nu-l voiu mai vedea nici odată! Bucuria aceasta nemărgenită îmi înrăbușea amintirea omorului. De poliție nu-mi prea eră frică; făcuse ea un fel de cercetare, dar nu-și putuse dovedi bănuielele. La perchiziție nu găsisse, firește, nimic. Eram cu totul încredințat că nu am de ce mă teme.

A patra zi după omor, un număr de agenți veniră pe neașteptate în locuință și începură iarăși a căuta cu de-amănuntul. Încredințat de bunătatea ascunzătoarei, nu eram de loc încurcat. Polițiștii, poruncindu-mi să-i însoțesc, căutară prin toate ungherele. A patra oară se coborîră în pimniță. Nici un mușchiu nu-mi tresări și inima-mi bătea liniștită ca a omului celui mai nevinovat. Mă primblam de la un capăt la altul al încăperei, cu brațeie încrucișate pe piept, c'o îndrăzneală uimitoare.

Ardeam de pofta să le spun o vorbă, numai o vorbă, ca să-mi întăresc izbînda și să-i încredințez de nevinovăția mea.

— Domnilor, le zisei, urcînd scara, sînt fericit că am putut să vă aret că bănuielele nu vă erau întemeiate. Fiți sănătoși și mai cu politețe! Vă voi spune în treacăt că e foarte bine zidită casa asta. Zidurile—nu plecați încă,—sînt foarte trainic clădite.

Și c'o îndrăzneală de îndrăcit, lovii tare cu bățul, în acea parte din zidărie, în dosul căreia îmi îngropasem soția iubită.

A! Dumnezeu să mă apere și să mă mîntue din ghiarele diavolului! De-abia se stînsese resunetul loviturii, și un glas respunse din fundul mormîntului! Un scîncet, slab mai întîiu, tăiat ca plînsul unui copil, apoi prefăcîndu-se într'un țipăt resonător și ciudat; un strigăt nefiresc, neomenesc, pe jumătate de spaimă și pe jumătate de izbîndă—cum numai iadul îl poate scoate, cînd osîndiții gem în chinuri și diavolii se bucură în chinurile lor...

Ar fi nebunie să caut a-mi zugrăvi spaima. M'am răzămat de zid, să nu cad. Polițiștii, urcați pe scară, se opriră o clipă, muți de groază. Apoi douăsprezece brațe voinice împinseră zidul care căzu deodată.

Trupul se ivi, în picioare, plin de sînge, putrezit. Pe cap, cu botul roș, c'un singur ochiu înflăcărat, era dobitocul scîrbos, a cărui viclenie mă'mpinsese la omor și-al cărui glas răzbunător mă dădea calăului..... Zidisem pisica în mormînt!

BUTOIAȘUL DE AMONTILLADO

Suferisem cît am putut nenumăratele nedreptăți ale lui Fortunato. Nici n'am crîcnit. Dar, cînd a ajuns să mă batjocorească, — batjocură, care nu se iartă, — jurai să mă răzbun. Cunoașteți destul caracterul meu, nu puteți deci nici măcar presupune că, luînd această hotărîre, voi fi rostît vre-o amenințare. De loc. Hotărîi să mă răzbun odată, lucru nestrămutat ; dar să mă răzbun fără nici o primejdie. Trebuea să-l pedepsesc, nu mai încape vorbă, dar *fără teamă de pedeapsă*. Ocara nu se chiamă răzbunată, dacă pedeapsa lovește pe cel ce se răzbună ; și nu are ființă, dacă răzbunătorul remîne necunoscut.

Deci, n'am dat nici un prilej lui Fortunato a se îndoii de bunăvoința mea pentru el.

Avusem grijă ca nici prin vorbe, nici prin purtare, să nu-mi dau de gol planul. Ii zîmbeam și mai departe, așa în cît nenorocitul să nu-și poată închipui că zîmbetul meu oglindește bucuria ce simțeam gîndind la jertfirea apropiată ce i-o pregăteam.

Avea o slăbiciune Fortunato. Se credea cunoscător la vinuri. Vorbind drept, puțini Italiani sînt cu adevărat cunoscători; cele mai de multe ori se 'nflăcărează după împrejurări. E o șarlatanie menită a prosti pe străinii milionari. Fortunato, cît e vorbă de picturi și pietre scumpe, era șarlatan; la vinuri înse se pricepea. De alt-fel aveam și eu patimă pentru vînașurile italiene.

Intr'o seară din cîșlegi, îl întilnesc pe Fortunato. Mă opri foarte prietenos; băuse mult. Era deghezizat, avea'n cap o chivără tugiuită, împodobită cu zurgălăi. M'am bucurat așa de tare, cînd l'am văzut, în cît era să-i rup degetele, strîngîndu-i le.

— Dragă Fortunato, fac eu, cazi ca Mart în post. Ai mutră foarte bună, seara asta. Tocmai, am primit un butoiaș de Amontillado sau cel puțin un vin care mi s'a trimis drept Amontillado și am îndoeli mari.

— Ce zici, răspunde el, Amontillado? Un butoiaș? Mare minune și tocmai în mijlocul carnavalului!

— Stau la îndoală, îi zisei, și-am fost așa de prost că l'am și plătit fără să te'ntreb. N'a fost chip să dau de tine, și-mi era frică să nu pierd plească.

— Amontillado?

— Mă 'ndoesc.

— Amontillado?

— Ași voi să mă încredințez.

— Amontillado?

— Văd că te duci unde-va; o să paut pe Luchesi. Nime nu-i mai priceput ca dînsul. O să mă lumineze el.

— Luchesi să deosibească Amontilladul de Xeres ?

— Sînt destui proști, cari spun că au tot așa de mult gust ca și d-ta.

— Haide ! Să mergem !

— Unde ?

— Să-ți gust vinul.

— Nu, dragă prietene, n'am drept să te supăr. Ești prea bun. Văz că te așteaptă unde va. Luchesi...

— Nu mă așteaptă nime. Haide, zic.

— Nu, dragă. De alt-fel, nu-i vorba de alta, dar de frig, pe care, mi se pare, nu-l poți suferi. Pimnițele sînt îngrozitor de umede. Sînt acoperite cu salitră.

— N'are-a face. Haide. Nu-mi pasă de frig. Amontillado ! Te-a înșelat. Cît despre Luchesi, îți spun că nu e în stare să deosebească Xeresul de Amontillado.

Vorbînd, Fortunato mă luă la braț. Imi pusei mască de mătase neagră, și, învălîndu-mă cu îngrijire într'o manta mare, am mers cu el pînă la palatul meu.

Nu era nici un servitor acasă. Le spuseseam ca nu cum-va să plece, adăogînd că aveam să mă'ntorn tocmai a doua zi. Știam foarte bine că erau să plece toți, îndată ce mă voiu depărta.

Am luat două lumînări. Am dat una lui Fortunato, ducîndu l prin mai multe odăi păn la coridorul prin care se mergea în pimniță. Ne soborîm pe-o scară lungă și întortochiată, și, cînd ajunserăm jos, ne găsirăm pe pămîntul umed al catacombelor familiei.

Fortunato șovăea, la fie-care pas îi sunau zurgălăii.

— Amontilladul unde-i ? zise.
 — E mai încolo, dar ian uită-te la horbota asta albă cum strălucește pe zidurile pimniței.

Se întoarse spre mine. Ochi-i sticloși erau umezi de lacrimile beției.

— Salitră, zise în sfîrșit.

— Salitră, respunsei ca un resunet. De cînd tușești așa ?

În adevăr, prietenul meu tușea îngrozitor. Trecură cite-va clipe pînă să poată vorbi.

— Nu-i nemic.

— Să plecăm, zisei aproape cu asprime. Sănătatea ta mi-i scumpă. Ești bogat, cu vază, iubit. Ești fericit, cum am fost și eu. Pierderea Dumii-tale ar lăsa un gol. Cît de spre mine, nu-i tot așa.

Să plecăm ! O să te îmbolnăvești. De altfel, fiind-că Luchesi...

— Taci, îmi zise răpede. Tusea nu-i nemic. N'o să mor di'ntr'o receală.

— Adevărat. Și n'am avut de gînd să te turbur pentru nemic. Numai, ar trebui să te păzești. Puțin Médoc o să te apere de umezeală.

Vorbind așa, luai o sticlă di'ntr'un șir așezate jos. Scosei dopul.

— Bea, îi zisei, întinzîndu-i-o.

Fortunato duse sticla la gură, remase o clipă nemișcat, apoi închinîndu-se prietenos,—clopoței îi sunară la mișcarea asta — ridică un toast.

— Pentru morții cari dorm împrejurul nostru !

— Și eu, pentru viața dumitale !

Mă apucă iarăși de braț. Incepurăm a merge din nou.

— Pimnițele astea sînt foarte întinse, zise.

— Familia noastră era odinioară mare și numeroasă.

— Am uitat care vă este blazonul.

— Un picior mare de aur, pe cîmp albastru; piciorul zdrobește un șarpe tîrîtor, ai cărui dinți se înfig în carnea călcîiului.

— Și lozinca?

— *Nemo me impune lacessit*: Nimeni nu mă rănește fără pedeapsă.

— Foarte frumoasă.

Ochii îi străluceau de vin, clopoței de la chivără sunau. Médocul îmi încălzise capul.

Trecurăm peste mai multe ziduri de ose-minte grămădite și peste butoiașe și butoae de toate formele. Astfel ajunserăm la cele mai de jos adîncimi ale catacombelor. Mă oprii și apucaii pe Fortunato de braț, de-a-supra cotului.

— Ia uită-te, cum crește salitra! Cum atîrnă de bolte; ai zice că-i mușchiu. Sîntem supt albia rîului. Picăturile de umezeală es pri'ntre oase. Să plecăm, până nu-i prea tîrziu. Tusea Dumitale...

— Nu-i nemic, zise el, să mergem. Dar mai întîiu, încă un păhar de Médoc.

— Rupsei gîtul altei sticle și i-o dădui. O sorbi di'ntro dată. Ochii începură, de-a binele, a-i scînteia. Prinse a ride în hohote și aruncă sticla 'n sus, întovărășind mișcarea c'o schimă neînțeleasă.

Il privii cu mirare. Făcu din nou schima, o schimă ciudată.

— Nu mă'nțelegi?

— De loc, îi respunsei.

— Atunci nu ești din societate ?

— Cum ?

— Nu ești mason ?

— Ba da ! zisei, ba da !

— Ești mason, nu e cu putință !

— Da, sînt.

— Arată un semn ?

— Iată-l ! îi respunsei — și scosei o mistrie de supt manta.

— Glumești, strigă, dîndu-se îndărăpt cîțiva pași. Dar unde-i Amontilladul ?

— Iată-l !

Și bîgînd mistria supt manta, îl apucaî iarăși de braț. Se sprijini cu greutate.

Trecurăm pe supt un șir de bolți puțin înnalte, ne coborîrăm cîte-va trepte, mai făcurăm cîți-va pași, și coborîndu-ne iar, ajunserăm la o peșteră adîncă.

Aerul era așa de greoiu, în cît lumina se înroși : După asta era alta mai puțin largă, ale cărei ziduri erau alcătuite din oseminte omenești, din cele grămădite în pimnițele pe cari le străbătusem.

Trei părăși ai ei erau împodobii ast-fel. Oasele de pe-al patrulea căzuseră pe pămînt, făcînd într'un loc un zid destul de în-nalt. După zidul golit ast-fel prin căderea oaselor, se vedea altă adîncitură cam de patru picioare, largă de trei, înnaltă de șase sau șapte. Cînd zic adîncătură, greșesc, era numai un loc gol între doi stîlpi foarte mari cari sprijineau boltele catacombelor, un fel de înfundătură, sprijinindu-se pe unul din zidurile de granit, care alcătueau temelia palatului.

Fortunato încercă în zădar să pătrundă cu privirea până'n fundul adîncăturei. Lumina era prea slabă. Ii zisei :

— Innaintează, aci e Amontilladul. Cît despre Luchesi....

— Un prost !

Și, împiedecîndu-se, ajunse într'o clipă până'n fund ; se opri mirat, cînd dete de zid. Nu l'am lăsat să-și vie în fire. La intrare erau două cîrlige de fier, la depărtare de două picioare unul de altul. De unul atirna un lanț, de celălalt un lacăt. Cu lanțul înconjurai trupul prietenutui meu ; lacătul l'am potrivit într'o clipă. Nu încercă a se împotrivi. Scosei cheea din lacăt și mă dădui la cîți-va pași îndăret, afară din adîncătură.

— Dă cu mîna pe zid, îi zisei. Nu se poate să nu simți salitra. E așa de umed ! Dă-mi voie să te mai rog odată să pleci... Nu?... Atunci, dragul meu, trebuie să te părăsesc, după ce-ți voiu face toate îndatori-rile, ce-mi stau în putință.

— Dar Amontilladul ! strigă Fortunato, care tot nu pricepea nimic.

— Amontilladul?... Adevărat !... Și, zicînd aceste vorbe, începui a răsturna grămada de oase de care vorbii. Supt ele erau pietroae și tencueală.

Cu mistria, începui a zidi intrarea adîncă-turei. De-abia am fost pus șirul întîiu de zidărie și văzui că beția lui Fortunato se ră-sipise aproape de tot. Cel di'ntîiu semn fu un gemăt innăbușit, care eși din fundul a-dîncăturei. *Nu era glas de om beat.* Ur-mă o tăcere lungă.

Mai pusei un șir de pietroae, apoi al trei-

lea, al patrulea. Lanțul se mișcă furios cîteva clipe, — și, ca să mă desfăt mai bine de acest zgomot—încetai lucrul și mă așezai pe grămada de oase. Cînd încetă, luai mistria și făcui, fără să mă mai turbure ceva, șirul al cincilea, al șaselea, al șaptelea. Zidul îmi venea aproape pîn la piept. Mă odihnii din nou și, ridicînd lumînarea peste zidărie, trimisei nenorocitului, pe care-l zideam, razele.

Țipete ascuțite, desnădejduite, eșiră din gîtlejul celui înlănțuit; izbucnirea lor mă aruncă îndăret. Țipetele acestea mă puneau în îndoială, tremuram. Scoțind deci sabia începui a izbi nebunește în locul gol din adîncătură. O clipă de gîndire mă făcu se mă liniștesc. Mă apropiai de zid

Respunsei la urletele lui, urlînd mai groaznic și mai tare.

Încetă de-a mai țipa.

Miezul nopței. Munca mea groaznică era pe sfîrșite. Al nouălea, al zecelea șir se isprăviră, mai era o piatră de potrivit, de tencuit. O așezasem în locul gol, cînd din adîncătură eși un rîs înnăbușit, care-mi făcu părul măciucă.

După rîs, urmă un glas, al cărui sunet trist, grozav, nu amintea de loc pe al nobilului Fortunato.

— Ha! ha! zicea glasul, ce mai păcăleală...

Hei! hei! ce glumă strașnică! O să rîdem din toată inima la palat... Hi! hi!... de vinul cel bun!... bun! bun!

— De Amontillado?

— Da, de Amontillado. Hi! hi! hi! Dar

nu-i târziu? Signora Fortunato, ceialalți mo-
safiri, ne-or fi așteptînd în palat.

— Să mergem?

— Da, să mergem.

— Pe dragostea lui Dumnezeu ! îi re-
spunsei.

Nu mai urmă nici o vorbă. Ascultai...

Nemic!... Nerăbdător, strigai cît putui de
tare :

— Fortunato !

Nici un răspuns.

— Fortunato !

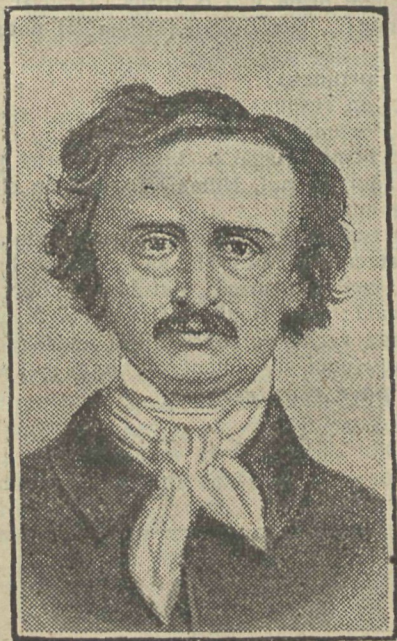
Tot nemic. Băgăi o lumînare prin gaură
și-i dădui drumul. Numai zîngănit de clopo-
ței se auzi.

Imi veni reu ; firește, din pricina umezelei
din catacombe. Mă grăbii să isprăvesc lucrul.
Pusei cea din urmă piatră, o acoperii cu
tencueală ; apoi, lîngă zidăria cea nouă, pusei
grămada veche de oase. Sînt cincizeci de
ani de atunci și nimeni nu le-a mai atins.

In pace requiescat.

EDGAR ALLAN POË

Cu prilejul serbării a 100 de ani de la nașterea lui Poë (6) 19 Ianuarie 1909, Moeller van den Bruck (Berlin) scrie următoarele :

Pină la Poë, Americanii n'au avut un literat, căci alții, ca Longfellow, fac parte din literatura engleză, măcar că au scris în Statele-Unite. Prin Poë au aretat Americanii, că

nu au numai civilizație—forma de pe din afară, — dar și suflet — forma năuntrică și că sînt popor deosebit de Englezi. După el au avut pe Whitman, poetul Americii. Inse Poë cel di'ntîiu a aretat lucruri americane, americană-nește.

Poë e strîns legat cu Byron și Sheley și cu Rossetti. Tipurile lui de femei sînt prerafaelitice. Literatura engleză înse a primit dela Poë îmbolduri nouă și se poate zice c'a regenerat'o. Oscar Wilde e copist snob al lui.

Sufletul lui Poë nu-și găsea loc în America, de și era american desăvîrșit!

Poë idealistul nu se putea împăca de loc cu realismul american.

Cea mai caracteristică lucrare a lui Poë este „Omul mulțimei“ — pe care n'am tradus'o. — Din aceasta se poate vedea cum privea Poë, visătorul, realitățile pline de taină ale orașelor mari, ale Londrei ori ale New-Yorkului.

Insușirea cea mai americană a lui Poë este luare'n ris „humorul“, puțința de-a găsi partea caraghioasă și ciudată în cele mai tragice întîmplări. Americanul, lovit de soartă, zdrobit de înlănțuirea faptelor, se răzbună bătîndu-și joc de ea, nu căzînd în sentimentalism și plînsete. Ast-fel se înnalță mai pe sus neajunsurile vieței, găsindu-le partea comică.

În privința humorului, Poë a fost genial și Americanii l'au înțeles așa de bine că-i al lor, în cît sute de scriitori au mers pe cale deschisă de el, dar nimeni nu l'a ajuns, nici Mark Twain sau Artemus Ward.

Firește că humorul nu este partea cea mai adîncă a talentului lui Poë, ci aceasta e în-

sușirea de a prinde și zugrăvi elementul tragic. Dar această parte e grea de pătruns, de aceea humorul a rămas însușirea lui caracteristică pentru publicul cetitor.

Cum o să se desvolte viața americană mai departe nu putem ști, dar de crezut e că pururi o să se zugrăvească pe un fond grotesc și fantastic și că pururi nu-i va lipsi acest humor selbatic, care o face să se împace, la urma urmei, cu cele mai nebunești capriții ale vieții față de oameni.

* * *

Din nuvelele ce-am tradus aci, poate cetitorul să-și facă idee de-o parte din talentul lui Edgard Allan Poë. Ce adâncă pricepere desfășoară în urmărirea omorîtorului din Ulița Monge? Ce fantastică e răzbunarea lui Hop Frog?

Dar chipul cum se descopere Comoara pi-raților ori răzbunarea feroasă din „Butoiașul de Amontillado“ sau fantezia macabră din „Cazul d-lui Waldemar“? Cari sînt grozăviile ce n'a adâncit ca un halucinat? Chinurile inchiziției și istoria pictorului care și-a omorît soția, zugrăvindu-i portretul, arată ce adînc cugetător a fost Poë. Ne pare reu că n'am putut da în acest volum bucata lui așa de adîncă : poema „Corbul“.

